

1980/81:73

Torsdagen den 5 februari

Kl. 10.00

Förhandlingarna leddes till en början av förste vice talmannen.

1 § Förste vice talmannen meddelade att dels *Evert Svensson* anhållit om ledighet från uppdraget som riksdagsledamot under tiden den 13 februari–den 14 mars, dels *Arne Lindberg* anhållit om ledighet från uppdraget som riksdagsledamot under tiden den 9 mars–den 9 april.

Kammaren biföll dessa ansökningar.

Förste vice talmannen anmälde att *Sverre Palm* (s) och *Per-Ola Eriksson* (c) skulle tjänstgöra som ersättare för Evert Svensson resp. Arne Lindberg.

2 § Meddelande om svar på interpellation 1980/81:76

Anf. 1 Statsrådet KARIN ANDERSSON:

Fru talman! Med hänvisning till riksdagsordningen får jag meddela följande. Jag avsåg att den 9 februari lämna svar på en interpellation av Oswald Söderqvist om lagstiftningen mot terrorism. Då Oswald Söderqvist är förhindrad att närvara i riksdagen denna dag, är min avsikt att i stället besvara hans interpellation den 16 februari.

3 § Svar på fråga 1980/81:220 om utredning av rättssäkerhetsfrågor i vissa utvisningsärenden

Anf. 2 Statsrådet KARIN ANDERSSON:

Fru talman! Birgitta Dahl har under åberopande av den oro och den offentliga debatt som frågan om utvisningen av palestinerna i Uppsala har gett upphov till frågat mig, om regeringen är beredd att tillsätta en parlamentarisk kommission med uppgift att överväga om lagstiftning och

*Om utredning av
rättssäkerhetsfrå-
gor i vissa utvis-
ningsärenden*

praxis behöver förbättras i syfte att öka rättssäkerheten i frågor av den karaktären.

Låt mig först understryka att jag har förståelse för den oro som utvisningen av palestinierna har väckt på många håll. Det är naturligt att utvisning enligt terroristbestämmelserna, med hänsyn till bestämmelsernas art och den långtgående sekretess som tyvärr ibland är nödvändig i sådana sammanhang, kan ge upphov till frågor om rättssäkerheten i förfarandet. Samtidigt måste jag konstatera att erfarenheterna har visat att terroristbestämmelserna alltjämt behövs. Riksdagen har ju också – i samband med att den nya utlänningslagen antogs i våras – beslutat att bestämmelserna skall finnas kvar.

Jag vill i detta sammanhang understryka att regeringens handläggning av terroristärendena har skett helt i överensstämmelse med gällande rätt och med iakttagande av rättssäkerhetens krav. Vad gäller frågan om tillsättandet av en parlamentarisk kommission för att se över regeringens praxis vill jag erinra om att konstitutionsutskottet har möjlighet att granska regeringens handläggning av terroristärenden, en möjlighet som också har utnyttjats vid flera tillfällen. Vidare redovisar regeringen årligen i en skrivelse till riksdagen tillämpningen av terroristbestämmelserna.

Det är givetvis angeläget att ärendena handläggs i sådana former att någon anledning till misstro inte kan uppstå. Detta har hittills varit och kommer att förbli min och regeringens strävan. Ärendenas art är emellertid sådan att handlingarna på grund av sekretesslagens bestämmelser inte kan offentliggöras. Bl. a. detta förhållande medför att det inte alltid är möjligt att undgå att regeringens beslut blir ifrågasatta. Jag anser emellertid inte att det av detta eller något annat skäl är motiverat att nu tillsätta en parlamentarisk kommission för att företa en allmän översyn av reglerna för förfarandet.

Anf. 3 BIRGITTA DAHL (s):

Fru talman! En av de många svåra följderna av den internationella terrorismen är att vi i det demokratiska Sverige under fredstid tvingas hålla oss med en särskild lagstiftning mot terrorism som till sin karaktär är en undantagslagstiftning och som inte i alla delar överensstämmer med våra vanliga rättstraditioner. Det beror i sin tur på att den internationella terrorismen bryter mot alla rättssamhällets och demokratins regler och mot den internationella rätten.

Vi är överens om att vi behöver lagen, och det har inte ifrågasatts av mig eller av någon annan debattör. Men det är självklart att några ting är mycket viktiga när vi nu har en sådan här lag. Lagen skall tillämpas med stor restriktivitet och noggrannhet. Vi måste göra allt för att ingen döms orättvist. Den demokratiska och parlamentariska kontrollen måste vara mycket stark. Det får inte bland medborgarna uppkomma ens misstanke om fel eller missbruk, än mindre bland våra invandrare, av vilka många ju bär med sig svåra minnen av förföljelser och rättsövergrepp.

Men det som hänt den senaste tiden i samband med utvisningen av palestinierna har gett upphov inte bara till debatt utan också till stor oro.

Svenskar med stor erfarenhet på detta område har ifrågasatt rättssäkerheten. Många direkt eller indirekt berörda har påstått att de har blivit utsatta för rättsövergrepp, och det kan ingen mer än de mycket få som har sett handlingarna vederlägga. Men det oroar mig och många andra att personer vars omdöme vi litar på är övertygade om att så är fallet. Oron är också mycket stor bland många invandrare över att den här lagstiftningen skulle kunna tillämpas i vanliga flyktingärenden.

Det är mot den här bakgrunden man skall se mitt förslag om en parlamentarisk kommission. Den skulle ha kunnat tjäna som ett medel att skingra oron och visa vår omsorg om att värna om rättssamhället också i detta fall. Därför är jag både bestört och besviken över att regeringen inte har velat ta vara på den här möjligheten att göra någonting för att skingra oron. Och det är fel, som Karin Andersson gör i sitt svar, att blanda ihop detta med konstitutionsutskottets granskning av handläggningen i det enskilda fallet som kommer att äga rum. Regeringen har låtit prestigen gå före omsorgen om människornas förtroende för den här lagstiftningen.

Jag vill uttrycka min stora besvikelse över detta men ändå rikta ytterligare en fråga: Hur skall man tolka det som sägs allra sist i svaret, att Karin Andersson inte finner anledning att *nu* tillsätta den här kommissionen?

Anf. 4 Statsrådet KARIN ANDERSSON:

Fru talman! Birgitta Dahl och jag är i långa stycken överens om både att lagen är exceptionell och kräver speciella rättssäkerhetsåtgärder och att den behövs. Jag vill hävda att regeringen har tillämpat den så restriktivt som det har varit möjligt. Det visar också detta att rikspolisstyrelsen begärde att 13 skulle utvisas och regeringen beslöt att utvisa 4.

Det är riktigt att det bara är de som har del av handlingarna som kan bedöma om regeringen handlat riktigt. Det sade jag också i mitt svar. Men jag sade också att konstitutionsutskottet kommer att få tillfälle att granska handläggningen. Där har man den parlamentariska förankringen, och jag är glad att den finns.

Birgitta Dahl frågade vad jag menade med det sista i svaret. Jag menar att kritiken hittills egentligen har gällt handläggningen, och konstitutionsutskottet kommer ju att granska den. Jag följer det som händer i debatten med mycket stort intresse och bevakar om det kommer fram någonting som innebär kritik mot lagen som sådan, och det har hittills faktiskt varit mycket litet. Men om det kommer fram någonting är jag självfallet den första att vilja vidta åtgärder för att ytterligare stärka rättssäkerheten genom lagen. Men kritiken har, som jag sade, i första hand gällt handläggningen.

Anf. 5 BIRGITTA DAHL (s):

Fru talman! Man måste skilja på tre saker. Karin Andersson. Det är beklagligt att Karin Andersson gång på gång blandar ihop dem.

För det första har vi granskningen av handläggningen i det enskilda fallet. Socialdemokraterna har begärt att konstitutionsutskottet skall göra en granskning, och vi hoppas att så kommer att ske – utskottet har i varje fall

Torsdagen den
5 februari 1981

*Om utredning av
rättssäkerhetsfrå-
gor i vissa utvis-
ningsärenden*

fattat beslut om att inleda en sådan granskning.

För det andra har vi den årliga rapporten som vi får till riksdagen om hur terroristlagen tillämpas. Det är en mycket tunn rapport. Den ger inte såvitt jag har kunnat finna utrymme för den mycket noggranna granskning som jag anser är befogad med anledning av vad som nu har hänt, utan att jag för den skull anklagar regeringen för att ha gjort fel.

Det förfärliga är ju att vi icke vet om regeringen har handlat fel eller inte och om lagstiftningen är otillräcklig eller inte. Jag och mitt parti skulle vara mycket glada om vi skulle finna att regeringen har handlat rätt. Jag vill inte att man skall kunna säga att här har begåtts rättsövergrepp mot människor.

För det tredje gäller diskussionen granskningen av lagstiftningen ur principiell synpunkt, en granskning av både hur den är utformad och hur den tillämpas. Det finns naturligtvis ett samband mellan de två frågorna, för lagstiftningens formuleringar kan ändras för att garantera en bättre rättssäkerhet och en bättre praxis.

De här tre frågorna får icke blandas ihop, Karin Andersson. En parlamentarisk kommission skulle kunna få tillgång till material som man eljest icke kan lämna ut. Den skulle kunna arbeta – det är min och mitt partis avsikt – utan någon sorts prestigemässiga partipolitiska låsningar och ha som enda intresse att se till att vi har rättssäkerhet också på det här området.

Det är synd, Karin Andersson, att regeringen inte har velat ta chansen att genast tillsätta en sådan här kommission. Vi kommer självfallet att fortsätta att driva det kravet.

Anf. 6 Statsrådet KARIN ANDERSSON:

Fru talman! Jag kan försäkra Birgitta Dahl att det faktiskt inte handlar om någon prestige från min sida i den här frågan – den är för allvarig för det.

Birgitta Dahl säger sig skilja på tre saker. Det är precis vad också jag har försökt göra, till skillnad från alla dem som deltagit i den offentliga debatten.

Jag håller helt med Birgitta Dahl i fråga om KU:s prövning av tillämpningen av lagen i det nu aktuella fallet, och jag är glad att en prövning kommer att göras.

Den årliga rapporten är en rapport i efterhand över vad som skett, och att den är tunn kan kanske bero på att det dess bättre är så sällan vi behöver tillämpa terroristlagen men också på att man även i den rapporten måste ta hänsyn till de sekretessbestämmelser som finns när det gäller sådana här frågor.

Den tredje frågan gällde ändringar i lagtexten för att öka rättssäkerheten. Jag sade tidigare att jag inte har kunnat finna att det anförts någon kritik i fråga om själva lagbestämmelserna, utan kritiken har gällt handläggningen. Det är därför jag tycker det är bra att den blir prövad. Men jag sade också att om kritik beträffande lagbestämmelserna skulle komma fram, så är jag beredd att överväga vad man kan göra.

Anf. 7 BIRGITTA DAHL (s):

Fru talman! Det är riktigt att den årliga rapporten är tunn. Den är så tunn att det är omöjligt att av den över huvud taget bedöma hur lagarna har tillämpats i praktiken i de enskilda fallen.

Visst, Karin Andersson, har det förekommit kritik också mot lagtexten. Det finns, som jag sade i mitt förra inlägg, ett klart samband mellan lagtextens utformning och tillämpningen av den. Jag kan inte finna att Karin Andersson i den här debatten har anfört något sakligt skäl som talar mot att en kommission omedelbart skall tillsättas. Vad är det som hindrar regeringen annat än prestige? Regeringen behöver inte vara rädd för att vi i oppositionen skall utnyttja det här i det sedvanliga oppositionsarbetet, i varje fall inte så länge regeringen visar beredvillighet när det gäller att värna om rättssäkerheten. Men det är alldeles klart att om det är så att regeringen struntar i att ta hänsyn till oron, då kommer vi att ha saklig anledning att rikta mycket hård kritik mot regeringen, och det gör jag när man nu säger nej till att tillsätta den här kommissionen.

4 § Svar på fråga 1980/81:240 om åtgärder för att öka exporten**Anf. 8 Handelsministern STAFFAN BURENSTAM LINDER:**

Fru talman! Arne Fransson har frågat mig om jag avser medverka till att en översyn kommer till stånd av de regler och bestämmelser som gäller för erhållande av statliga garantier för exportkrediter, för att man på det sättet skall kunna gynna svensk industris möjligheter att öka sin export. Bakgrunden till Arne Franssons fråga är att många, framför allt mindre och medelstora företag, enligt Arne Fransson synes anse att en omfattande procedur måste genomföras, innan de kan få besked från exportkreditnämnden, om garanti kan lämnas eller ej. Arne Franssons uppfattning är att handlägningsrutinerna på detta område i Sverige är betydligt mer omfattande än i flera andra länder, vilket inneburit att Sverige gått miste om exportorder.

Exportkreditnämnden (EKN) är ett statligt försäkringsinstitut, som mot viss premie övertar exportörens risk i samband med en exportaffär. Motsvarande garantiinstitut finns i många andra länder. Liksom dessa systerorganisationer måste EKN följa etablerade procedurer och infordra ett tillfredsställande underlag från exportören, innan garanti kan utfärdas. En mindre noggrann handläggning skulle leda till onödiga förluster och medföra en höjning av försäkringspremien, något som i sin tur skulle fördyra den framtida exporten.

Det är min uppfattning att det system som i dag tillämpas fungerar väl. Denna uppfattning grundar jag bl. a. på det faktum att det med tanke på verksamhetens komplicerade natur och det stora antalet ärenden kommit anmärkningsvärt få klagomål på handläggningen till såväl EKN och Exportrådet som till regeringen. I motsats till flera andra länders garantiinstitut har EKN genom en långt driven delegering en mycket kort

Torsdagen den
5 februari 1981

*Om åtgärder för
att öka exporten*

handläggningstid – i allmänhet omkring en vecka – för de ansökningar som är kompletta.

Förvisso kan en exportör tycka att handläggningstiden är alltför lång i de speciella fall han ombeds inkomma med kompletterande uppgifter till nämnden. Vanligen är orsaken till sådana dröjsmål att exportörens ansökan inte har varit komplett. I enstaka fall kan särskilda skäl föranleda behov av ytterligare information från annat håll. EKN undersöker dock f. n. möjligheten att minska behovet av att i framtiden infordra kompletterande uppgifter från exportören.

Anf. 9 ARNE FRANSSON (c):

Fru talman! Låt mig först få tacka handelsministern för svaret på min fråga. Jag är emellertid inte helt nöjd med svarets innehåll.

Alla är vi överens om nödvändigheten av att öka vår exportandel. Därför är det viktigt att staten på olika sätt går in med åtgärder som underlättar våra exportmöjligheter. Den statliga garantigivningen spelar därvid en stor roll.

Vid de kontakter som jag har haft med flera små och medelstora företag har det visat sig att man har fått den uppfattningen att handläggningsrutinerna i Sverige är betydligt mer omfattande än i vissa av våra nordiska grannländer.

Av handelsministerns svar framgår att han är belåten med det system som tillämpas i dag. Jag är medveten om att vissa ärenden är av komplicerad natur och att det självfallet tar en viss tid att klara handläggningen, men jag tycker ändå att man skulle kunna förkorta handläggningstiden genom förenklade rutiner. Låt mig ta ett exempel. Exportkreditnämnden begärde från ett litet företag en uppgift om ett lands ekonomi. Försäljningen skulle nämligen ske till landet i fråga. Dessa uppgifter hade naturligtvis kunnat inhämtas på ett betydligt smidigare och snabbare sätt genom exportkreditnämndens försorg, eftersom det inte rörde sig om någon privat köpare.

För att komma till rätta med en del av problemen tror jag att det skulle vara värdefullt, om én enkel och bra utformad broschyr distribuerades till de små och medelstora företagen. Av broschyren bör framgå hur ansökningsblanketterna skall ifyllas. Detta skulle uppfattas som en positiv åtgärd.

Av handelsministerns svar framgår vidare att en undersökning pågår inom EKN om möjligheten att omarbete ansökningsblanketterna. Detta är positivt, och jag utgår ifrån att denna undersökning kommer att leda till att ansökningsblanketterna förändras. Vad som också är viktigt är att översynen sker med största skyndsamhet, och jag utgår från att handelsministern aktivt vill medverka till en sådan handläggning till glädje och nytta för svensk export.

Anf. 10 Handelsministern STAFFAN BURENSTAM LINDER:

Fru talman! Arne Fransson kan vara övertygad om att varken jag eller regeringen i övrigt har någon tendens att, i någon sorts belåtenhet över vad vi gör, tappa bort de eventuella svagheter som kan vidlåda ett sådant här

system. Det är faktiskt så, fru talman, att vi lägger ned omfattande resurser på att försöka förbättra exportfrämjandet, och ett viktigt led i det är att ha ett exportkreditsystem som fungerar bra.

Jag vill därför gärna lyssna på Arne Fransson's erfarenheter från detta område, och har han träffat på mindre och medelstora företag som har kritiska synpunkter, skall jag ta ytterligare kontakter för att förvissa mig om vad det finns för realistisk grund för kritiken. Men det är faktiskt så att även jag har rätt mycket kontakter i olika sammanhang med både företag, och självfallet, exportkreditnämnden och andra instanser, som är verksamma på detta område, och jag träffar i allt väsentligt på en uppskattning över exportkreditnämndens verksamhet.

Men ingenting är så bra, fru talman, att det inte kan bli bättre, och jag lyssnar gärna till kritik för att få uppslag till förbättringar. Det speciella exempel som Arne Fransson gav på onödiga frågor ställda till företagen – något företag hade blivit ombett att göra kommentarer till det ekonomiska läget i något visst land som företaget gjort en exportaffär med – kan jag självfallet inte kommentera. Jag har inte inblick i varenda förfrågan som utgår, men jag vet så mycket som att det mellan exportkreditorganen i Europa finns ett omfattande samarbete som just har till syfte att ge en inblick i hur andra länder och inte bara det egna landet bedömer utvecklingen i ett visst land. Jag vet också att EKN själv gör studier av den ekonomiska situationen i enskilda länder och inte litar på enskilda företags uppgifter om ett visst land.

Anf. 11 ARNE FRANSSON (c):

Fru talman! Jag är fullt medveten om att handelsministern självfallet inte har möjligheter att sätta sig in i alla speciella fall. Jag tog detta som exempel på hur människor på de mindre och medelstora företagen upplever situationen, när de återkommande måste lämna kompletterande upplysningar och information om saker och ting, som enligt deras uppfattning smidigare kunde inhämtas genom EKN:s försorg – varigenom företagen hade kunnat befrias från att insamla den här typen av uppgifter.

Det är självklart, och det vill jag understryka, att den nuvarande regeringen har gjort en hel del insatser för att främja exporten, men jag tror att även en ändring av handläggningsrutinerna vad gäller sådana här små detaljer skulle kunna vara positiv för de mindre och medelstora företagen, som ju gör ansträngningar för att öka exporten. Jag lovar att jag skall ta kontakt med handelsministern och ge ytterligare exempel på hur människor på de mindre och medelstora företagen upplever det här uppgiftslämnandet. Företrädare för utvecklingsfonderna har samma uppfattning.

Anf. 12 Handelsministern STAFFAN BURENSTAM LINDER:

Fru talman! Till Arne Fransson vill jag på nytt säga att det är en fördel om vi tillsammans kan komma fram till olika synpunkter på någonting som jag uppfattar som varande ganska bra. Sveriges exportkreditsystem kan säkert bli bättre, men jag upprepar att jag inte har hört någon systematisk kritik från

*Om tidpunkten
för byggande av
ett nytt polishus
i Sandviken*

t. ex. de olika organisationer som företräder mindre och medelstora företag.

Jag är övertygad om att det går att hitta enskilda företagare som är kritiska. Men det tillhör ju systemet i tillvaron att det alltid finns folk som anser sig ha mera underlag för kritik än vad som kan vara rimligt.

Anf. 13 ARNE FRANSSON (c):

Fru talman! Det är klart att man vid de kontakter man har med företrädare för de små och medelstora företagen måste göra sina egna värderingar när det gäller deras bedömning av handläggningen av de här frågorna. Handelsministern och jag är ändå överens om att det är viktigt att man försöker att underlätta hanteringen.

Det framgår också av handelsministerns svar att man från EKN:s sida är beredd att omarbeta ansökningsblanketterna. Det tror jag är positivt och värdefullt. Kan man dessutom komplettera de här åtgärderna med att skicka ut en broschyr av vilken det klart framgår hur de här ansökningsblanketterna skall fyllas i, tror jag att också det är positivt och värdefullt för svensk export.

5 § Svar på fråga 1980/81:236 om tidpunkten för byggande av ett nytt polishus i Sandviken

Anf. 14 Justitieministern HÅKAN WINBERG:

Fru talman! Wivi-Anne Cederqvist har frågat arbetsmarknadsministern om han avser att i nuvarande läge snabbt ge klartecken för byggstart av ett nytt polishus i Sandviken. Arbetet inom regeringen är så fördelat att det är jag som skall svara på frågan.

Regeringen uppdrog den 12 maj 1977 åt byggnadsstyrelsen att projektera en förvaltningsbyggnad för polis- och åklagarväsendena i Sandviken. I beslutet föreskrevs bl. a. att projektet skulle ingå i byggnadsstyrelsens projektreserv och således kunna utföras när behov föreligger med hänsyn till sysselsättningsläget. Projekteringen är numera avslutad och byggnadsstyrelsen har i en skrivelse den 3 juli 1978 till regeringen hemställt om byggnadsuppdrag.

I besparingspropositionen (1980/81:20) har regeringen mot bakgrund av det rådande ekonomiska läget förordat en omprövning av de behov som byggnadsstyrelsen har anmält av omfattande byggnadsinvesteringar för polisväsendet. En utgångspunkt bör vara att endast lokalförändringar som bedöms som oundgängligen nödvändiga för verksamheten kan komma i fråga. Några invändningar häremot gjordes inte från riksdagens sida (JuU 1980/81:17).

Jag är väl medveten om att polisens lokaler i Sandviken är dåliga och att ett nytt polishus är angeläget. Mot bakgrund av det ekonomiska läget måste dock även mycket angelägna byggnadsinvesteringar noggrant prövas. Jag ser ingen möjlighet för regeringen att nu ge klartecken för byggstart. Samtidigt

vill jag erinra om att behovet av konjunktur- och arbetsmarknadsåtgärder fortlöpande övervägs inom regeringskansliet.

Anf. 15 WIVI-ANNE CEDERQVIST (s):

Fru talman! Det hör ju till att man tackar för svar. Jag får därför tacka justitieministern för svaret på min fråga, även om jag är ytterst besviken över detta.

I december 1978 diskuterade jag byggandet av nytt polishus i Sandviken med dåvarande justitieministern Romanus i en frågestund här i riksdagen.

Jag beskrev då den besvärliga arbetssituation som polisen i Sandviken har med en verksamhet som är splittrad och utspridd i tre olika lokaler och problemet med de trånga, omoderna och nedslitna lokalerna i den gamla polisstationen. Före justitieministern Romanus svarade: "Projekteringen av förvaltningsbyggnaden pågår f. n. hos byggnadsstyrelsen. Enligt vad jag har inhämtat möjliggör detta att byggnadsarbetena kan påbörjas tidigast i maj 1979. Regeringen gör fortlöpande bedömningar av sysselsättningsläget. Om det – när projekteringen väl är avslutad – av arbetsmarknadsskäl visar sig påkallat med byggstart kommer regeringen att pröva om bygget skall sättas i gång."

Vid det tillfället, i december 1978, hade vi i Gästrikland drygt 200 byggnadsarbetare arbetslösa. I dag är ca 370 byggnadsarbetare i Gästrikland utan arbete, och i hela Gävleborgs län är ca 600 byggnadsarbetare arbetslösa.

När Byggnadsavdelning 26 i Gästrikland hade årsmöte i januari i år antogs ett uttalande som visar att oron för medlemmarnas sysselsättning ökar inom avdelningen. Man säger bl. a. att sysselsättningen för byggnadsarbetarna i Gästrikland de senaste åren har legat på en sådan nivå att den inte kan anses acceptabel. Man kan inte heller se någon ljusning, eftersom det i början av året visade sig att av planerade byggobjekt för hela Gävleborgs län på 814 milj. kr. hade objekt för hela 300 milj. kr. fallit bort.

Jag återkommer till förre justitieministern Romanus svar i december 1978 och vill betona att en bedömning av sysselsättningsläget nu och inom överskådlig tid ger vid handen att det av arbetsmarknadsskäl är högst påkallat med byggstart av ett nytt polishus i Sandviken.

Polisens arbetsförhållanden i de gamla, trånga och utslitna lokalerna är om möjligt sämre än 1978. Nu säger justitieministern att regeringen på grund av det ekonomiska läget inte kan ge besked om byggstart nu. Med tanke på att yrkesinspektionen helt har dömt ut lokalerna i den gamla polisstationen vill jag fråga justitieministern: Hur nedslitna skall lokalerna bli innan man ger ett besked om byggstart? Och hur stora mängder byggnadsarbetare skall bli arbetslösa innan beskedet lämnas?

Nr 73

Torsdagen den
5 februari 1981

*Om tidpunkten
för byggande av
ett nytt polishus
i Sandviken*

*Om tidpunkten
för byggande av
ett nytt polishus
i Sandviken*

Anf. 16 Justitieministern HÅKAN WINBERG:

Fru talman! Tre frågor är aktuella här.

Den första frågan gäller polishusets skick. Det behöver vi inte diskutera; jag vitsordar att det är mycket dåligt och att polishuset behöver ersättas med ett annat.

Den andra frågan är om det finns pengar för att göra dessa investeringar. Det är här som det nya har inträffat sedan Wivi-Anne Cederqvist hade sin debatt med min företrädare. Det är väl inte okänt för Wivi-Anne Cederqvist att regeringen har föreslagit omfattande besparingar som riksdagen har ställt sig bakom. Det är det som gör att jag f. n. inte bedömer det vara möjligt att nu ge klartecken för en byggstart.

Den tredje frågan gäller sysselsättningsläget. Mot bakgrund av det läge som råder i åtskilliga Norrlandslän och inte minst i Sandvikenområdet, som Wivi-Anne Cederqvist särskilt nämner, följer regeringen fortlöpande dessa frågor. Den fråga som har ställts till mig är om jag är beredd att nu omedelbart ge klartecken för byggandet. Det kan jag inte göra, och det väsentliga skälet är det ekonomiska läget.

Anf. 17 WIVI-ANNE CEDERQVIST (s):

Fru talman! Om jag hade tid skulle jag gärna diskutera det ekonomiska läget och hur man skall kunna förbättra det, eventuellt genom att sätta fart på byggbranschen. Men nu tänker jag diskutera byggandet av polishuset.

Vid justitieutskottets behandling av min motion förra året om prioritering av byggandet av polishuset hörde vi i utskottet representanter för Sandvikens kommun och för polismyndigheterna. I betänkandet 1979/80:42 uttalade utskottet bl. a. följande: "De upplysningar som under behandlingen av ärendet lämnats rörande polisens arbetsförhållanden i de nuvarande lokalerna -- -- är emellertid enligt utskottets mening så oroande att frågan om byggstart inte rimligen kan hållas öppen under längre framtid. Utskottet förutsätter därför att byggandet sätts i gång snarast möjligt."

Det var därför som jag ställde frågan till justitieministern just nu. Dels är förhållandena på polisstationen urusla, dels har vi en mycket hög arbetslöshet bland byggnadsarbetarna. Byggnadstiden för polishuset är 24 månader. Det skulle innebära att byggnadsarbetarna hade tryggt arbete under två vintrar. Och därefter kunde polisen få fina arbetslokaler.

Anf. 18 Justitieministern HÅKAN WINBERG:

Fru talman! Det är vår förhoppning att den ekonomiska politik som regeringen bedriver och som riksdagen ställer sig bakom skall ge resultat, så att det skall bli möjligt att inom en inte alltför avlägsen framtid åter börja göra investeringar i polishus.

Sandvikens polishus hör till de två à tre projekt som så att säga ligger i topp. Sandviken jämte ett par andra distrikt är de som i första hand kommer i fråga när det gäller att bygga nya polishus.

Anf. 19 WIVI-ANNE CEDERQVIST (s):

Fru talman! Jag tror att jag kan tolka justitieministerns senaste svar som mer positivt än det första. Han menar tydligen att han i *dagens läge* inte kan ge besked om byggstart men att det i närmaste framtiden skall kunna bli en lösning. Jag tackar för det.

6 § Meddelande om svar på interpellation 1980/81:81

Anf. 20 Arbetsmarknadsministern INGEMAR ELIASSON:

Fru talman! Jag avsåg att den 13 februari besvara en interpellation av Lars Werner, ställd till statsministern, angående sysselsättningspolitiken. Då Lars Werner är förhindrad att den dagen närvara i kammaren avser jag att besvara interpellationen den 20 februari.

7 § Svar på fråga 1980/81:222 om anställningsskyddet vid inskränkning av industriföretags verksamhet

Anf. 21 Arbetsmarknadsministern INGEMAR ELIASSON:

Fru talman! Karin Nordlander har mot bakgrund av driftsinskränkningarna vid de småländska glasbruken frågat mig om jag vill medverka till lagändringar som förhindrar företagsledningarna att genom subjektivt urval minska arbetsstyrkan på ett sätt som inte synes vara förenligt med principerna i anställningsskyddslagen och medbestämmandelagen.

Arbetsgivaren kan inte längre fritt välja ut vilka arbetstagare som skall få stanna kvar eller som skall sägas upp vid en driftsinskränkning, utan arbetsgivaren är skyldig att följa anställningsskyddslagens turordningsregler. När lagen antogs av riksdagen år 1974 var man samtidigt medveten om att det i enskilda fall kunde behöva göras undantag från lagens turordning med hänsyn till de särskilda förhållanden som kunde råda i det aktuella företaget. Och man tillät därför att arbetsgivaren och det lokala facket kunde göra undantag från lagens turordning.

En förutsättning härför är dock att undantaget godkänns av det berörda fackförbundet. Detta ansågs vara en klok lösning som gav tillräckliga garantier för att den enskilde arbetstagarens trygghet inte skulle otillbörligt urholkas. Självfallet var man medveten om att fackförbunden skulle komma att ställas inför en grannlaga uppgift.

Anställningsskyddslagen och medbestämmandelagen är nu båda föremål för översyn i anställningsskyddskommittén resp. nya arbetsrättskommittén. Kommittéerna skall bl. a. följa tillämpningen i praktiken av de nya lagarna. Det är alltså i första hand där som frågor av den typ som Karin Nordlander aktualiserar bör tas upp, analyseras och övervägas. Båda kommittéerna skall vara klara i vår. Först när jag har tagit del av kommittéernas bedömningar och remissinstansernas synpunkter är jag beredd att ta ställning till om det behövs eller är klokt att frånträda de ställningstaganden rörande turord-

Nr 73

Torsdagen den
5 februari 1981

*Meddelande om
interpellationssvar*

*Om anställnings-
skyddet vid in-
skränkning av
industriföretags
verksamhet*

*Om anställnings-
skyddet vid in-
skränkning av
industriföretags
verksamhet*

ningsreglernas konstruktion som gjordes när anställningsskyddslagen kom till.

Anf. 22 KARIN NORDLANDER (vpk):

Fru talman! Jag tackar arbetsmarknadsministern för svaret. Jag vill gärna tolka det positivt med anledning av det som arbetsmarknadsministern säger om översynen av lagbestämmelserna. Jag hoppas verkligen att den kommitté som sitter skall se över de här bitarna och göra de förändringar som behövs, så att de anställda inte kommer i den situation som man gjort vid Boda glasbruk. Där har man fått alternativet att antingen behåller vi de arbetare som vi vill ha eller också lägger vi ned hela bruket. Då finns det ju inga förutsättningar för den fackliga organisationen att påverka beslutet. Naturligtvis känns det då lika svårt för dem som får gå som för dem som får stanna kvar. Visserligen är det svårt att plocka ut dem som man skall friställa – som man så gärna vill säga – när indragningar av arbetskraften skall göras, men det måste ju vara ännu svårare när det går till på detta sätt.

Jag vill här tala om vad som står i de aktuella lagarna. I den första meningen i lagen om anställningsskydd framhålls det att denna lag innebär att arbetsgivarnas fria uppsägningsrätt slutligen har avskaffats samt att vägen dit har varit lång och kantad av många orättfärdigheter.

I lagen om medbestämmande heter det att denna lag är ett resultat av framgångsrikt fackligt och politiskt samarbete.

När man då ställs inför sådana problem som har förekommit i fallet Boda glasbruk, måste man dock ifrågasätta om inte dessa orättfärdigheter fortfarande kvarstår.

Jag skall till vpk:s försvar säga att vi inte var lika blåögda som andra partier när denna lag antogs. Vi trodde inte att lagens innehåll skulle vara ett tillräckligt skydd för de anställda. Vi ställde också flera förslag till skärpningar av bestämmelserna i lagen. Men jag måste ärligt erkänna att jag inte trodde att man på ett så flagrant sätt skulle kunna misstolka andemeningen i lagtexten som man gjort i detta fall.

De alternativ som fackföreningen fick känner vi till, och min förhoppning är att den översyn som görs skall leda till att bestämmelserna skärps, så att man inte skall behöva komma i samma situation i fortsättningen.

Anf. 23 Arbetsmarknadsministern INGEMAR ELIASSON:

Fru talman! När ett företag kommer i kris hamnar de anställda alltid i ett utsatt läge, och det gäller då att bedöma vad som är det bästa för dem. Man har ju medgett viss flexibilitet i den arbetsrättsliga lagstiftningen, just för att kunna diskutera anpassningen i en enskild situation. Denna flexibilitet i lagstiftningen är möjlig därför att vi har en stark och välorganiserad fackföreningsrörelse. Som tidigare sagts är inte bara anställningsskyddslagen utan också annan arbetsrättslig lagstiftning dispositiv i vissa stycken.

Den kritik som ju Karin Nordlander uttalar på denna punkt handlar egentligen om att man på den fackliga sidan inte skulle klara av det ansvar som lagstiftaren har lagt på de anställdas organisationer. Jag tror inte att det

finns grund för den misstanken, utan jag menar att dessa organisationer genom sin inneboende styrka har möjligheter att leva upp till det ansvarstagandet.

Jag tror under alla förhållanden att det är klokt att avvakta den erfarenhetssummering som anställningsskyddskommittén kommer att göra i detta avseende.

Anf. 24 KARIN NORDLANDER (vpk):

Fru talman! Den flexibilitet som det här har talats om har hittills utnyttjats bara av arbetsköparna. Om de fackliga organisationerna inte kan ta sitt ansvar på den punkten beror det på att lagstiftningen inte ger dem utrymme för att hävda sin mening. De borgerliga partierna har vid olika tillfällen framfört kritik mot de aktuella lagarna, som de anser vara hinder för arbetsköparnas rationaliseringar och för rätten att fritt anställa och avskeda arbetare.

Anledningen till att min fråga väcks är självfallet en önskan att få veta om arbetsköpare på det sätt som här har skett kan tillämpa subjektiva bedömningar av vilken arbetskraft som skall få vara kvar. Jag vill fråga: Hur tror arbetsmarknadsministern att en person som arbetat 47 år på Boda glasbruk känner inför att nu räknas till de överflödiga? De som man plockar bort är de äldre, de som är över 60, och de som varit sjuka. Det är de som får gå, och det känns naturligtvis bittert. Men det känns lika bittert för dem som får vara kvar, eftersom de känner sig oförmögna att göra någonting.

Många kommentarer har gjorts. "Det känns för djävligt" – det är en kommentar. Jag gillar personligen inte svordomar, men i det här sammanhanget är det faktiskt motiverat med sådana.

Jag menar att lagstiftningen är så dåligt underbyggd att tryggheten helt kan sättas ur spel, som har skett här – när företaget har ställt ultimatum. Och det måste rätts till.

Någon har sagt – och det är väl också riktigt – att hela arbetsrätten fortfarande vilar på myten om två likvärdiga parter på arbetsmarknaden. Men de är inte likvärdiga – och därför måste lagen skärpas.

Anf. 25 Arbetsmarknadsministern INGEMAR ELIASSON:

Fru talman! Jag förstår den bitterhet som i den här situationen finns hos de anställda och den klivna inställning man måste ha till den här typen av propåer. Om man inte tillämpar lagen flexibelt är emellertid risken att det blir en nedläggning av hela enheten i stället för en inskränkning och att utslagningen då blir större.

Det är dock inte så att man är helt försvarslös. Ett undantag från lagen förutsätter en överenskommelse med det lokala facket. Säger facket nej gäller alltså turordningsreglerna i lagen. Det är det rättsliga läget.

Jag vill inte ha någon mer bestämd mening i frågan om det finns skäl att på något sätt ändra de lagregler som finns, förrän anställningsskyddskommittén slutfört sitt arbete. Eftersom den kommittén är nära att slutföra arbetet finns det allt skäl i världen att avvakta den analys man där gör.

*Om anställnings-
skyddet vid in-
skränkning av
industriföretags
verksamhet*

Torsdagen den
5 februari 1981

*Om anställnings-
skyddet vid in-
skränkning av
industriföretags
verksamhet*

Anf. 26 KARIN NORDLANDER (vpk):

Fru talman! Jag vet att det skall vara ett samråd, men i det här fallet har det inte funnits något samråd, utan man har fått två alternativ att välja på: antingen behåller vi dem vi vill ha kvar – och då skulle 70 personer bort, tror jag – eller också lägger vi ned hela verksamheten. Vad är det för samråd? Då finns det ju över huvud taget inga möjligheter för den fackliga organisationen att agera!

Anf. 27 Arbetsmarknadsministern INGEMAR ELIASSON:

Fru talman! Det arbetsgivaren lägger fram som ett förslag är ett bud i en förhandling. För att det förslaget skall gälla krävs en överenskommelse med det lokala facket. I annat fall gäller lagens turordningsregler.

Anf. 28 KARIN NORDLANDER (vpk):

Fru talman! Efter den här debatten är jag faktiskt betänksam. Jag tror att jag måste ta tillbaka det jag sade från början, att jag tolkade svaret som positivt. Efter vad arbetsmarknadsministern nu har sagt tycker jag verkligen att det finns farhågor för att det skall bli en försämring av lagen.

Anf. 29 Arbetsmarknadsministern INGEMAR ELIASSON:

Fru talman! Karin Nordlanders olika tolkningar av mina inlägg är litet knepiga.

Jag har sagt att vi avvaktar vad anställningsskyddskommittén kan ge för analys och förslag till ändringar. Sedan har jag bara försökt beskriva hur det nuvarande rättsläget är, dvs. att om inte det lokala facket går med på någon ändring av turordningsreglerna så gäller lagens turordningsregler.

Anf. 30 KARIN NORDLANDER (vpk):

Fru talman! När det gäller en beskrivning av lagen vill jag tala om att jag faktiskt har läst den. Som facklig förtroendeman har jag tvingats att sätta mig in i de här lagarna.

Men vad jag begärt är ett svar från arbetsmarknadsministern på frågan om han tycker det är riktigt att man går till väga som man gjort i det här fallet. Det kan man svara ja eller nej på, men det har inte arbetsmarknadsministern gjort.

Anf. 31 Arbetsmarknadsministern INGEMAR ELIASSON:

Fru talman! Om man överlåter till parterna att i en förhandling komma överens om avsteg från lagstiftningen har därmed lagstiftaren – riksdagen – sagt att man inte lägger sig i det resultat som denna förhandling utmynnar i. Då menar jag att jag inte heller skall sätta mig till doms över de förhandlingar som sker på det här sättet.

Skall någon ändring av lagstiftningen ske får det bli efter det att utredningsarbetet är slutfört.

Torsdagen den
5 februari 1981

*Om sysselsättning-
en i Lidköping*

Anf. 32 Arbetsmarknadsministern INGEMAR ELIASSON:

Fru talman! Jan Fransson har mot bakgrund av att Swedish-Match-koncernen har meddelat att man lägger ner hela sin tillverkning i Lidköping frågat industriministern vilka åtgärder regeringen kommer att vidta för att ge arbetare och tjänstemän på Starprodukter andra arbeten i Lidköping eller i dess närhet.

Frågan har överlämnats till mig för besvarande.

Starprodukter i Lidköping har ca 300 anställda. MBL-förhandlingar om nedläggning av företaget har nyligen inletts. Jag finner det inte möjligt att bedöma eller kommentera situationen innan dessa förhandlingar har slutförts.

Anf. 33 JAN FRANSSON (s):

Fru talman! Jag tackar för svaret. Jag behöver knappast säga att jag är besviken, för det var ett utomordentligt torftigt svar. Att arbetsmarknadsministern hänvisar till pågående MBL-förhandlingar ser jag närmast som en ursäkt för att han inte kan ge ett litet fylligare svar. Nedläggningsbeslutet är en realitet, arbetsmarknadsministern. Det är alla som jobbar med den här frågan helt klara på.

Jag hade väntat mig att i svaret åtminstone få en bekräftelse på de utfästelser som regeringen tidigare har gjort att man i vårt län skall få regionalpolitiskt stöd när det finns konkreta projekt – det gäller bl. a. Karlsborg. Jag vill fråga arbetsmarknadsministern: Gäller inte de löftena längre?

Kort om bakgrunden till min fråga: Swedish-Match-koncernen har alltså meddelat att den tänker lägga ner produktionen av köksskåp och möbler vid Starprodukter i Lidköping senast i mitten av nästa år. Över 300 människor ställs därmed utan jobb. Många är 50 år och däröver. En fjärdedel är kvinnor. Ett 20-tal familjer drabbas särskilt hårt genom att båda makarna jobbar på Star.

Möjligheterna att få jobb i Lidköping eller dess närhet är tyvärr mycket små. Det är inte länge sedan en annan storkoncern, SKF, avskedade omkring 130 av sina anställda vid LMV. Detta har naturligtvis medverkat till att arbetsmarknadssituationen i Lidköping nu är hårt pressad. F. n. är ca 700 människor arbetslösa i Lidköping. I förra veckan fanns det 11 jobb lediga i tillverkningsindustrin. Flera företag har infört tredagarsvecka. Läget är alltså ytterst bekymmersamt.

Vad som framför allt har upprört de anställda och alla andra som jobbar med Starfrågan är att företaget tänker flytta en viss möbeltillverkning till koncernens spånskivefabrik i Worms i Västtyskland. Jag måste säga att det är minst sagt utmanande att bära sig åt på det sättet. Att exportera sysselsättning ur landet, när vi så väl behöver vartenda arbetstillfälle som går att få här hemma!

Från företagets sida säger man att man har ett socialt ansvar i Tyskland.

*Om sysselsättning-
en i Lidköping*

Men det måste väl i än högre grad gälla i Lidköping. Jag hoppas verkligen att statsrådet är beredd att vidta åtminstone den konkreta åtgärden att ta initiativ till att regeringen talar med företagsledningen och får den på andra tankar.

Det finns enligt de anställdas bedömning goda tekniska möjligheter att fortsätta med den här delen av möbeltillverkningen. SIF-klubben har i dagarna styrkt detta i en snabbutredning. Vissa exportmarknader växer, och länsstyrelsen och utvecklingsfonden är beredda att medverka.

Anf. 34 Arbetsmarknadsministern INGEMAR ELIASSON:

Fru talman! Jag delar Jan Franssons bedömning att vi behöver vartenda arbetstillfälle som går att behålla eller skapa i Sverige. Bästa sättet att tillförsäkra oss det är att bedriva en ekonomisk politik som ökar Sveriges konkurrenskraft, och det är ju vad regeringen ägnar sig åt. Jag hoppas att den politiken också får Jan Franssons stöd, så att vi når målet att tillverkningsindustrin återigen är på offensiven och växer till.

Nu tycker jag inte att man skall ge sig in på att bedöma en situation som är under förhandling. Men Jan Fransson vet ju att det finns en utbyggd apparat som sätts i gång när en nedläggning av större omfattning på den lokala arbetsmarknaden är ett faktum – samrådsgrupper, arbetsförmedlingens sätt att arbeta, etc.

De löften som har ställts ut tidigare om att ge stöd för projekt som kan finnas inom näringslivet i länet gäller naturligtvis fortfarande.

Anf. 35 JAN FRANSSON (s):

Fru talman! Jag tackar för beskedet när det gäller tidigare utfästelser om regionalpolitiskt stöd. Självfallet delar jag dock inte statsrådets uppfattning att man bedriver en ekonomisk politik som gynnar sysselsättningen.

I Skaraborgs län har det låga bostadsbyggandet fått mycket allvarliga konsekvenser för sysselsättningen, eftersom byggmaterialindustrin utgör en förhållandevis stor andel av industrin. Länsstyrelsens lekmannastyrelse har för tre månader sedan försökt fästa arbetsmarknadsministerns uppmärksamhet på det förhållandet, men har ännu inte fått någon reaktion på sin framställning. Man väntar sig detta.

Stars koncernledning har gett två skäl till nedläggningsbeslutet. För det första har det låga bostadsbyggandet i landet gett en vikande marknad, och här kan man kanske förstå företaget. För det andra har kommunen inte ställt upp och köpt fabriksbyggnaderna; summan 30 milj. kr. har nämnts. Det tycks bli allt vanligare att inte minst stora koncerner på det här sättet utövar utpressning på kommuner. Jag hoppas att statsrådet delar min uppfattning att ett sådant agerande måste starkt fördömas.

Till slut upprepar jag min fråga, om arbetsmarknadsministern är beredd att ta initiativ till att regeringen talar med koncernledningen och försöker få den att ändra planerna att flytta arbetstillfällena ur landet. Det är verkligen någonting som vi begär av regeringen.

Torsdagen den
5 februari 1981

*Om verksamheten
vid Samhällsföretag AB*

Anf. 36 Arbetsmarknadsministern INGEMAR ELIASSON:

Fru talman! Jag skall gärna ta ett samtal med företagsledningen för att förhöra mig närmare om bevekelsegrunderna för de här förslagen till beslut. Men vi utövar ju ingen påtryckning på enskilda företag från statsmakternas sida, om vi inte har något att förhandla om. Skall vi inte ha en genomreglerad ekonomi, är det enda sättet att behålla arbetstillfällena i Sverige att se till, att svensk industri blir mera konkurrenskraftig. Men är det otillbörliga skäl som ligger bakom det här beslutet, så skall jag gärna uttrycka min mening om det.

Läget på bostadssidan hade jag anledning att i går ha en diskussion om här i kammaren. Regeringen är beredd att, om det står lämpliga medel till finnas, stimulera igångsättningen av bostadsbyggen. Dock finns det en viss överkapacitet i byggmaterialindustrin, och det nödvändiggör ändå en viss strukturomvandling i branschen.

Vad gäller det akuta sysselsättningsläget i länet finns utrymme i de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna för att hjälpa upp den situationen.

Anf. 37 JAN FRANSSON (s):

Fru talman! Det utrymme är alldeles för litet i vårt län; vi har fått 5 miljoner av 1 miljard till bl. a. beredskapsarbeten. I den mån man tänker vidta åtgärder för att öka bostadsbyggandet, vill jag verkligen understryka att det är angeläget för vårt län.

Statsrådet säger att det kanske inte finns någonting att förhandla om med Star. Men kan man förhindra flyttningen av möbeltillverkningen till Tyskland, skulle man kanske kunna rädda ett 70-tal anställda. I Lidköping finns tekniken, där finns utrustningen och där finns framför allt väldigt många människor, arbetsmarknadsministern, som vill ha arbete och inte understöd.

9 § Svar på fråga 1980/81:234 om verksamheten vid Samhällsföretag AB

Anf. 38 Arbetsmarknadsministern INGEMAR ELIASSON:

Fru talman! Gullan Lindblad har frågat mig om vilka åtgärder jag ämnar vidta för att förhindra att Samhällsföretag genom sin lönesättning bedriver osund konkurrens om arbetskraften samt på vilket sätt jag tänker öka möjligheterna för handikappade – i förhållande till helt friska – att få anställning inom Samhällsföretag.

Samtliga platser för skyddat arbete disponeras av arbetsförmedlingen som anvisar sökande arbetshandikappade till de regionala företagen. Arbetsmarknadsverket beslutar också om lokaliseringen av verkstäder för skyddat arbete. För att få skyddat arbete krävs att den sökandes arbetsförmåga är så nedsatt att arbetsplacering på den reguljära arbetsmarknaden inte varit möjlig. Man skall då också ha prövat möjligheterna att genom särskilda stödåtgärder som tekniska hjälpmedel, arbetsanpassning eller anställning

med lönebidrag underlätta anställning.

Fortfarande finns dock, särskilt i skogslänen, anställda vid verkstäderna som i första hand inte fått sitt arbete på grund av handikapp. Detta sammanhänger med att Samhällsföretagsgruppen vid starten den 1 januari 1980 också övertog de s. k. industriella beredskapsarbetena som AMS tidigare drev för att sysselsätta arbetslösa. Dessa industriella beredskapsarbeten omvändlas nu till verkstäder för skyddat arbete. På grund av låg personalomsättning, olämplig produktsammansättning och lokalutformning etc. får man dock räkna med en ganska lång övergångstid innan denna förändring kan vara genomförd.

Före Samhällsföretags start fanns det vid skyddade verkstäder, industriella beredskapsarbeten, kontorsarbetscentraler och hemarbete ett tiotal olika löne- och anställningsavtal med sinsemellan högst olika villkor. Genom statsföretagens förhandlingsorganisation, SFO, träffades i början av 1980 ett mer enhetligt avtal. Detta avtal ansluter till SFO:s huvudöverenskommelser inom I.O-området. Ett enhetligt avtal valdes därför att det vid verkstäder för skyddat arbete som regel finns en mycket blandad produktion.

Även om lönesättningen totalt sett således inte är högre inom Samhällsföretagsgruppen så kan de individuella lönerna avvika såväl uppåt som nedåt vid jämförelse med andra företag.

Anf. 39 GULLAN LINDBLAD (m):

Fru talman! Jag ber att få tacka arbetsmarknadsministern för svaret, som tyvärr lämnar en del frågetecken kvar.

Samhällsföretag diskuteras ju ganska ofta här i riksdagen. Oftast har frågan om osund konkurrens vad gäller marknadsföring och prissättning diskuterats. Och förvisso är mycket övrigt att säga om dessa problem. Men jag har tagit upp frågan ur en annan aspekt, nämligen företagets lönepolitik.

Bakgrunden till min fråga är att sex personer i norra Värmland indirekt blir arbetslösa på grund av Samhällsföretags lönesättning. Efter en vild strejk och uppsägningar från de anställda, beroende på att Samhällsföretag alldeles i närheten kunde erbjuda högre löner än det enskilda företaget, har nu en företagare i Ambjörby beslutat flytta sin verksamhet till annan ort. Det är väl att märka att företaget i fråga betalade löner som låg betydligt över gällande avtal – men med Samhällsföretag kunde man inte konkurrera!

I det här fallet var det särskilt tragiskt att det enskilda företaget flyttade sin verksamhet från orten, eftersom man hade långt framskridna planer på en utökning av verksamheten. Och arbetsmarknadsministern, som ju själv är värmlänning, vet ju lika väl som jag hur ont det är om arbetstillfällen i Nordvärmland.

Jag vill nu inte stå och påstå att lönesättningen generellt är för hög vid Samhällsföretag. Men nog är det anmärkningsvärt att lönesättningen är lika hög över hela landet, oavsett bransch och oavsett vad avtalen på den allmänna arbetsmarknaden ger. Det blir ju omöjligt för företag utan statliga subventioner att konkurrera på de villkoren. Samhällsföretag är ju subven-

tionerats till 167 %, om man räknar fastighetsfondens omkostnader.

Nu har jag med tillfredsställelse läst i budgetpropositionen att arbetsmarknadsministern avser att göra en översyn av Samhällsföretags verksamhet. Det är utmärkt. Jag vill därför ställa en direkt fråga: Kommer denna översyn också att omfatta lönesättningen?

Jag har också frågat om de handikappades möjligheter att i ökad utsträckning få arbete vid Samhällsföretag. Det är en primär uppgift för Samhällsföretag, men tyvärr är möjligheten för nya grupper handikappade att få arbete vid Samhällsföretag mycket liten vid de värmländska företagen inom gruppen, och jag förmodar att det är så på övriga håll i landet också. Det beror delvis på att bara ca 1 % av de anställda över huvud taget kommer ut på allmänna arbetsmarknaden och att de i beredskapsarbete tidigare anställda har fått stanna kvar – precis som arbetsmarknadsministern också påpekat i sitt svar – när Samhällsföretag startade. Dessutom är produktionen vid flera av företagen ej alls anpassad för handikappade.

Ytterligare en fråga: Kommer översynen att omfatta även de handikappades möjligheter att över huvud taget få arbete vid Samhällsföretag och deras möjligheter till en ökad återanpassning till den reguljära arbetsmarknaden?

Anf. 40 Arbetsmarknadsministern INGEMAR ELIASSON:

Fru talman! Det är alldeles riktigt som Gullan Lindblad säger, att Samhällsföretag ofta diskuteras här i kammaren. För det mesta är anledningen till en sådan diskussion händelser eller förhållanden som rådde före den 1 januari 1980, dvs. när den nya organisationen kom till. En av anledningarna till omorganisationen och bildandet av Samhällsföretag var just förhållanden av det här slaget: en konkurrens som kunde betecknas som osund, såväl mellan andra företag och skyddade verkstäder som mellan olika skyddade verkstäder.

Den nya organisation som vi nu har håller på att komma till rätta med åtskilliga av dessa problem. Men precis som alla andra reformer har naturligtvis denna att trampa ur sina barnskor.

Det speciella fall som Gullan Lindblad tar upp gäller en skyddad verkstad i Ambjörby med ett industriellt beredskapsarbete som Samhällsföretag hade att ta över. På grund av detta förhållande rådde ett högre löneläge, som alltså inte följer de nya avtal som Samhällsföretag har ingått, utan är en fortsättning på ett tidigare förhållande.

För Samhällsföretagsgruppen som helhet ligger lönerna på ungefär 89 % av genomsnittslönen inom tillverkningsindustrin. Det är alltså lokala avvikelser som skapar de här problemen, inte något som gäller gruppen som sådan.

Anf. 41 GULLAN LINDBLAD (m):

Fru talman! Jag är medveten om att det måste få ta sin tid innan Samhällsföretag helt har hittat sin verksamhetsform. Verksamheten har dock nu pågått så länge att de värsta barnsjukdomarna borde vara överståndna.

Nr 73

Torsdagen den
5 februari 1981

*Om verksamheten
vid Samhällsföretag AB*

Den situation som jag har refererat till uppstod faktiskt hösten 1980. Det faktum, som arbetsmarknadsministern tar upp här, att man låtit människor vara kvar, som tidigare har haft industriellt beredskapsarbete, har komplicerat Samhällsföretags möjligheter att ta hand om arbetshandikappade. Jag tycker att det är den kanske allra viktigaste delfrågan i detta sammanhang.

Jag fick inget svar på frågan om lönesättningen kommer att tas upp till fortsatt diskussion. Jag hoppas det.

Jag hoppas också att man verkligen går in och noga undersöker vad det kan bero på att så få handikappade får tillträde till denna form av arbete.

Det är också högst otillfredsställande att bara ca 1 procent kan komma ut i vanligt arbete. Det är nästan omöjligt att slussa ut människor, som en gång kommit in i Samhällsföretag, och detta är ju inte meningen. Jag hoppas alltså att det blir en genomgående översyn av dessa olika komplex.

Även om Samhällsföretag har en egen styrelse och vi inte skall ta upp alla detaljer här i riksdagen är det ändå så att vi är anslagsbeviljande instans och har skyldighet och rättighet att gå in och se på dessa frågor. Det är en verksamhet som enligt budgetförslaget kostar 2 054 000 kr. budgetåret 1981/82. Då är det viktigt att vi i riksdagen kommer med både kritik och förslag till förbättringar av verksamheten.

Anf. 42 Arbetsmarknadsministern INGEMAR ELIASSON:

Fru talman! Låt mig för klarhets vinnande säga att jag inte för ett ögonblick kritiserat att frågor kring Samhällsföretag tas upp i riksdagen. Jag har bara velat påpeka att de flesta av de problem som belyses är sådana som avser missförhållanden och problem som rådde redan innan omorganisationen av de skyddade verkstäderna kom till.

Det är ett bekymmer att så få av de anställda i skyddade verkstäder kommer ut på den reguljära arbetsmarknaden. Vi kommer därför i den sysselsättningspolitiska propositionen att ta upp detta problem och föreslå åtgärder som ökar möjligheten till utplacering på den öppna marknaden.

Det är handikappade som skall ha de platser som finns för skyddat arbete. Att det nu på sina håll är ganska många av de anställda som inte är fysiskt eller psykiskt handikappade beror på att man har haft lokala sysselsättningsproblem som i det förgångna löstes med att man inrättade industriella beredskapsarbeten. Dessa beredskapsarbeten skall enligt riksdagens beslut drivas vidare.

Ingen vore gladare än jag, om riksdagen inte behövde anslå en enda krona till Samhällsföretag tack vare att människorna i stället anställdes på den öppna marknaden. Jag hoppas att vi skall kunna föreslå åtgärder som ökar möjligheterna för här berörda människor att få arbete på öppna marknaden.

Anf. 43 GULLAN LINDBLAD (m):

Fru talman! Jag vill, för att förtydliga mig, verkligen förklara att det inte är Samhällsföretag som sådant jag vill åt. Däremot vill jag att verksamheten

skall förbättras. Jag tror att arbetsmarknadsministern och jag kan vara överens på den punkten. Det är de handikappades möjligheter till arbete som vi båda vill värna om. Och gäller det just de handikappades situation, kan man kanske vara villig att subventionera ganska mycket. Men det är faktiskt – åtminstone hemma i Värmland – geografiskt arbetshandikappade som till stor del upptar de skyddade platserna inom Samhällsföretag.

Jag hoppas att alla dessa frågor kommer att bli föremål för den aviserade översynen – trots att jag inte riktigt har fått svar på det. Däremot tackar jag mycket för det kompletterande svar där arbetsmarknadsministern sade att regeringen i en kommande proposition skall ta upp ytterligare förslag i dessa frågor. Jag vill också fråga om arbetsmarknadsministern är villig att se över förhållandena för just de geografiskt handikappade. Skulle man inte kunna få en billigare verksamhet för dessa? Och skulle man inte när det gäller de arbetshandikappade i stället kunna tänka sig en ökning av antalet anställda med lönebidrag?

Anf. 44 Arbetsmarknadsministern INGEMAR ELIASSON:

Fru talman! Får jag som svar på frågan om lönepolitiken säga att Samhällsföretag, som andra företag, har att på sedvanligt sätt förhandla med sin motpart för att sätta löner. Det skall enligt min mening inte statsmakterna blanda sig i. Men det är klart att Samhällsföretag i dessa förhandlingar skall följa de riktlinjer som riksdagen här har fastlagt. Dessa riktlinjer går ut på att Samhällsföretag inte får bedriva osund konkurrens. De bidrag som utgår är till för att täcka merkostnader som Samhällsföretag har till följd av personalens olika svårigheter att upprätthålla den produktivitet som andra har.

Frågan om anställning med lönebidrag skall prövas innan någon placeras i skyddat arbete. Jag hoppas, i likhet med Gullan Lindblad, att våra möjligheter att på det viset placera handikappade på den öppna marknaden i fortsättningen kommer att förbättras.

Anf. 45 GULLAN LINDBLAD (m):

Fru talman! När det gäller lönepolitiken är det trots allt så, att Samhällsföretag inte alls förhandlar på sedvanligt sätt. Hela verksamheten betalas ju i detta fall via statskassan. Inget annat företag har i sin verksamhet en subventionering på 167 % bakom ryggen! Därför kan man inte tala om att Samhällsföretag bedriver någon som helst verksamhet på vanliga villkor. Och just därför är det så enormt viktigt att vi verkligen ser till att de jobb som förmedlas via Samhällsföretag kommer dem till del som bäst behöver dem.

Det är i det sammanhanget mycket värdefullt att arbetsmarknadsministern har kompletterat sitt svar med att säga att regeringen skall se över de geografiska arbetshandikappen, möjligheterna att anställa fler med lönebidrag och annat. Jag hoppas att vi tillsammans verkligen skall kunna åstadkomma en bättre verksamhet, som ger anledning till mindre kritik än vad den faktiskt gör i dag.

Nr 73

Torsdagen den
5 februari 1981

*Allmänpolitisk
debatt*

10 § Föredrogs och hänvisades
Proposition
1980/81:105 till näringsutskottet

11 § Föredrogs och hänvisades
Redogörelse
1980/81:10 till finansutskottet

12 § Föredrogs och hänvisades
Motion
1980/81:1922 till skatteutskottet

13 § Föredrogs och bifölls
Interpellationsframställning 1980/81:92

14 § Allmänpolitisk debatt (forts.)

Anf. 46 GÖTE JONSSON (m):

Fru talman! Med all rätt intar de ekonomiska frågorna en mycket framskjuten plats i den allmänpolitiska debatten, eftersom de ekonomiska förutsättningarna påverkar mycket av människornas vardag. Jag vill emellertid här anknyta till andra frågor, som också måste betraktas som viktiga i den övergripande samhällsdebatten, nämligen behovet av normer, grundvärderingar och rättstrygghet. Detta är också viktigt för samhället och för de enskilda människornas tillfredsställelse och trygghet i stort.

Det finns i detta sammanhang anledning att särskilt peka på barnens och ungdomarnas situation.

Tyvärr är det så att många barn och ungdomar känner sig vilslna och otillfredsställda i vårt samhälle, och detta tar sig olika uttryck. Vi har hört att barnen känner otrygghet i skolan. Redovisningar påvisar att en mycket hög procentsats ungdomar i Stockholm blir föremål för socialvårdsmyndigheternas ingripanden eller hamnar i kriminalitet i ett tidigt skede. Och det är givetvis inte bara i Stockholm som denna negativa trend gör sig gällande, utan vi märker detta även på andra orter i landet.

Utifrån min moderata uppfattning vill jag peka på några viktiga grundvärderingar som kan tjäna som utgångspunkt för ökad social trygghet och ökad rättssäkerhet.

Det framstår framför allt som alltmer angeläget att slå vakt om beprövade normer. Man kan inte urholka ett normsystem utan att detta får negativa verkningar. Detta är viktigt inte minst för de unga människorna, som behöver såväl regler som kärlek och omtanke. Inom ramen för den västerländska kultursynen har vi värden att förvalta och föra vidare mellan generationerna.

Den enskilda människans värde liksom hänsyn och respekt för varandra får inte heller ifrågasättas. Detta innebär att den enskilde måste ges trygghet

men också ansvar. Man kan inte ersätta den enskilde individens ansvar med det kollektiva ansvaret. Varje människa måste inse att hon eller han är viktig i det gemensamma arbetet. En långtgående kollektivisering hämmar enskilda människor, och det är då lätt att enbart skylla på samhället när något går snett.

Det finns också anledning att påpeka familjens betydelse i det sociala sammanhanget. Familjen har i vissa skeden ifrågasatts, och även här har samhället via bl. a. institutioner och på annat sätt redovisats som alternativ till familjen. Enligt min uppfattning kan aldrig samhället ersätta familjen och familjens betydelse för barnen och för de unga. Utifrån detta behövs en förstärkning av familjens ställning i samhället, och vissa åtgärder som regeringen vidtagit eller aviserat är positiva i just detta sammanhang. Det pågår också f. ö. arbete i skilda utredningar där familjens situation berörs såväl juridiskt som ekonomiskt.

De ideella organisationerna måste också betonas när det gäller frågan om ungdomens situation och värdet av ideell verksamhet. Detta har jag erfarenhet av, inte minst från Jönköpings län, som jag representerar i denna kammare. Samhället måste också på allt sätt stödja ideell verksamhet.

En av samhällets viktiga uppgifter är att stifta lagar och att upprätthålla den allmänna rättstryggheten. En angelägen grund för lagarnas innehåll är motivet att skydda de enskilda människorna mot övergrepp till liv, hälsa och egendom. Den enskilda människans trygghet är en viktig grund för ett fritt och oberoende samhälle.

Vår lagstiftning måste vidare vara klart förankrad i det allmänna rättsmedvetandet. Det moderna samhället är komplicerat i många sammanhang, vilket också medför behov av lagar och förordningar. Men det måste vara en medveten strävan från samhällets sida att så långt som möjligt begränsa antalet lagar och författningar. Det är framför allt viktigt att den enskilda människans vardagstillvaro inte detaljregleras genom skilda bestämmelser.

Lagarnas efterlevnad är också betydelsefull. Det får aldrig löna sig att bryta mot de regler som rättssamhället ställer upp. Denna efterlevnad gäller inte minst de unga människorna. Samhället måste reagera på ett rättvist och konsekvent sätt mot brott och överträdelser, och en person som begått brott måste vara medveten om att samhället reagerar. Det kan i många sammanhang vara förödande för rehabilitering och återanpassning, om bortförklaringen av det brottsliga handlandet i stället för konsekvensen av handlandet blir det primära. Humanismen i kriminalvård och samhällsvård kan inte heller bli lidande av ärlighet och konsekvens i bedömningen.

I den allmänna opinionen har man klart kunnat märka en uppstramning vad gäller synen på rättstrygghet och kriminalpolitik, och detta gäller f. ö. även normfrågorna i stort. Beträffande inriktningen av samhällets brottsbekämpning har särskilt betonats bekämpandet av narkotikabrotten och den ekonomiska brottsligheten. Detta har varit och är en riktig och medveten satsning från såväl justitiedepartementets som social- och budgetdepartementens sida. Denna satsning innebär emellertid inte att bekämpandet av

*Allmänpolitisk
debatt*

annan brottslighet får ifrågasättas. Man måste i detta sammanhang också tänka på brottsoffren, och denna omtanke måste gälla såväl den unga människan som befinner sig i den sociala farozonen som de gamla som drabbas av våldsbrott eller stölder.

För väldigt många av dem som blir utsatta för brott innebär händelsen inte bara ekonomiska förluster utan i många fall psykiska och kroppsliga lidanden. Den gamla kvinnan som blir frånryckt väskan kan få djupgående psykologiska men, och hänsynen till henne är också en fråga om humanitet i totalbedömningen.

Fru talman! Låt mig så något beröra narkotikaproblemet, som är så påtagligt och tyvärr också så omfattande.

Under den senaste tiden har särskilt alkohol- och narkotikaproblemen aktualiserats, och det har varit en mycket nyttig information som vi har fått bl. a. via omfattande reportage i massmedia. Det är viktigt att dessa frågor blir föremål för en ingående debatt och att de unga människorna varnas för drogernas faror. Det är skrämmande att det beräknas finnas mellan 10 000 och 14 000 tunga narkotikamissbrukare i detta land.

Detta drogmissbruk är en främmande företeelse i vårt svenska samhälle, och i samband med introduktionen underskattades riskerna av alltför många i detta land. Det har också förts en debatt om legalisering av vissa narkotiska preparat. Detta skulle innebära detsamma som att använda bensin för att släcka en brand och måste därför definitivt avvisas.

Det var djupt olyckligt att vi drabbades av narkotikaintroduktionen samtidigt som liberaliseringen på rättsområdet prövades på skilda sätt. En mera markant kamp mot narkotikan just i detta skede skulle kunna ha inneburit en betydande minskning av problemet i dag.

Narkotikamissbruket medför stora mänskliga lidanden, och många unga människor går en för tidig död till mötes eller erhåller omfattande hälsomen. Det finns ingen anledning för mig att här redovisa statistik av ena eller andra slaget, eftersom detta har gjorts i många andra sammanhang.

Ett skrämmande inslag är importörernas, tillverkarnas, och langarnas intentioner att tjäna pengar på narkomanens bekostnad. Detta sker på ett helt hänsynslöst och omänskligt sätt. Den farsot som narkotikan innebär måste stoppas, och samhället måste vara berett att pröva skilda metoder när det gäller att bekämpa de kallt beräknande narkotikahajarna som i vissa fall opererar som internationella mördarsyndikat.

Problemen finns också på kriminalvårdsanstalterna, där risken för smittospridning är påtaglig. Narkotikaberoendet föder vidare brott på andra områden, bl. a. rån, stölder och bedrägerier. En stor del av den vanliga brottsligheten är direkt förknippad med narkotikamissbruket.

Åtgärder på lagstiftningsområdet har vidtagits liksom försök att försvåra narkotikakonsumtionen inom kriminalvårdsanstalterna. Skärpning har också skett vad gäller åtalsunderlåtelse. Det är dock helt klart att ytterligare kraftåtgärder måste vidtagas. Detta gäller även frågan om vården, där enligt min mening även vårdåtgärder utan vederbörandes samtycke är nödvändiga i vissa fall. Det är inte humant att låta människor förgås inför våra öppna ögon

bara därför att vederbörande inte inser sitt eget vårdbehov.

Fru talman! Till sist vill jag understryka behovet av samarbete mellan olika myndigheter och samhällsorgan när det gäller sociala insatser och rättstrygghetsfrågor. Särskilt påtagligt är behovet av samarbete mellan de sociala myndigheterna och polisen. Beträffande ungdomen måste samarbetet inriktas på såväl förebyggande som tillrättaförande åtgärder, och detta på ett så tidigt stadium som möjligt. Tyvärr lever i vissa sammanhang den vanföreställningen att ett sådant samarbete kan skada socialvårdens syften, och det är därför angeläget att klart poängtera behovet av samordning av samhällets samlade resurser. Arbetet inom de sociala och brottsförebyggande verksamheterna måste vara baserat på gemensamma målsättningar och gemensamma värderingar, och detta gäller inte minst i samband med tillämpningen av den nya socialtjänstlagen.

Fru talman! Endast genom samlade och gemensamma ansträngningar kan vi skydda och hjälpa enskilda människor, som är i behov av samhällets skydd och stöd.

Anf. 47 RUNE GUSTAVSSON (c):

Fru talman! För att klara landets ekonomiska situation måste vi som nation ta på oss följderna av den ekonomiska åtstramningen. I det perspektivet ställs särskilt starka krav på att socialpolitiken fyller en av sina stora uppgifter, att fungera som ett skyddsnät för de sämst ställda grupperna.

Bördorna måste fördelas rättvist. Medan de flesta av oss får ta på sig påfrestningar skall utsatta grupper skyddas. Men om en sådan utfästelse skall vara trovärdig, måste den bygga på en klar uppfattning om vilka grupper som avses. Jag vänder mig mot det språkbruk som alltför ofta förekommer i den politiska debatten, där med generaliseringar i stort sett hela svenska folket beskrivs som hörande till de sämst ställda eller svaga grupperna. I själva verket har vi här i landet genom en framsynt socialpolitik, vilken socialdemokraterna skall hållas räkning för, rätt få människor som lever under knappa ekonomiska omständigheter. Och om vi är beredda att göra en sådan intellektuell hederlig redovisning, visar det sig att den omfattande kritiken mot regeringen för att den skulle föra en socialt orättfärdig politik som ökar klyftorna faller platt till marken. Under de båda trepartiregeringarna sedan 1976 har hela tiden utsatta grupper skyddats och fått del av fortsatta förbättringar, t. ex. barnfamiljer, förtidspensionärer och handikappade.

En sådan utsatt grupp är pensionärer som gjort undantagande från ATP samt deras änkor, vilka straffas – tyvärr är det berättigat med ett så kraftigt uttryck – genom att de inte får rätt till pensionstillskott. För en ensamstående pensionär innebär det att han får endast ca 1 300 kr. per månad för sin livsföring, vilket endast något kompenseras av det bostadsbidrag som kan utgå. Denna skriande orättvisa borde vara en förstahandsuppgift för oss politiker att rätta till. Hittills har riksdagsmajoriteten varje år avvisat kravet, när vi i centern motionerat. I år ges återigen en chans till bättring. För egen del ser jag denna fråga som något av ett test när det gäller deras trovärdighet

som här i riksdagen säger sig tala för rättvisa åt utsatta grupper.

Många barnfamiljer, men inte alla, kan anses höra till de ekonomiskt svaga. Därför måste vi sträva efter att göra det familjeekonomiska stödet rättvist. I en centermotion har vi tagit upp kravet på ökad rättvisa mellan barnfamiljer. Vi konstaterar i motionen att det framför allt är två grupper barnfamiljer som är ekonomiskt missgynnade.

Den första gruppen är de barnfamiljer där det endast finns en förvärvsinkomst att tillgå, därför att en förälder valt att på heltid arbeta med vård av egna barn. Eftersom skattesystemet endast i liten utsträckning tar hänsyn till den faktiska ekonomiska situationen, tvingas denna grupp ofta leva på en mycket låg ekonomisk standard.

Det är en av de stora bristerna i den svenska jämlikheten att inte samhället ekonomiskt visar sin uppskattning av det värdefulla arbetet med vård av egna barn i hemmet.

Den andra gruppen barnfamiljer som har det svårt ekonomiskt är flerbarnsfamiljerna med tre barn eller fler. I den gruppen ingår också ofta familjer där en förälder vårdar barn i hemmet. Många av dessa familjer lever på en ekonomisk standard kring existensminimum.

I centermotionen har vi angett riktlinjer för hur det familjepolitiska stödet skall kunna koncentreras till de ekonomiskt svagaste. En del i en sådan reform är att bygga ut en vårdnadsersättning som omfattar 18 månader för varje barn. Därigenom skulle ytterligare ett steg kunna tas på vägen mot en vårdnadsersättning som sträcker sig till dess ett barn blir tre år gammalt.

Den andra delen i en familjepolitisk reform anser vi böra vara ett särskilt stöd till flerbarnsfamiljer. På denna punkt har som bekant regeringen i sitt ekonomiska stabiliseringsprogram aviserat en reform, även om nivån kan diskuteras. Personligen anser jag att flerbarnsfamiljerna med endast en förvärvsinkomst har så dåligt ställt att ytterligare stöd behövs.

Vi har i centermotionen anvisat vägar för att finansiera en familjepolitisk reform. Helst skulle vi förstås vilja se att man kunde anvisa nya resurser till våra förslag, men det svåra statsfinansiella läget kräver att vi omfördelar befintliga medel. I den situationen anser vi att det bör vara möjligt att ta fram en del pengar inom skattesystemets ram, bl. a. via förvärvsavdragen. En möjlighet är att slopa förvärvsavdraget för barn över 13 år, eftersom föräldrarna normalt inte har några barntillsynskostnader för barn över den åldern, när inte längre daghems- och fritidshemsavgifter är aktuella. Ytterligare en besparingsmöjlighet är att göra förvärvsavdraget till ett avdrag på slutskatten, så att det blir rättvist och inte längre mest värt för höginkomsttagare. Slutligen borde också kunna övervägas att något minska förvärvsavdragets storlek, eftersom de barnfamiljer som kan tillgodogöra sig avdraget vanligen har bättre ekonomi än de där en förälder på heltid vårdar barn i hemmet.

Utöver skattesystemet bör det vara möjligt att få fram en del pengar till en familjepolitisk reform inom bostadsbidragssystemet. Detta skulle kunna ske genom successiv ävveckling av bostadsbidraget till icke barnfamiljer. Därigenom skulle bostadsbidragen åter bli det familjepolitiska stöd de en

gång var avsedda som.

Jag skall även nämna något om den andra viktiga delen av familjepolitiken, nämligen barnomsorgen i daghem och familjedaghem osv., vilken vi också tar upp i centermotionen.

Utbyggnaden av barnomsorgen innebär att stora resurser används såväl för investeringar som för drift. De knappa resurser som samhället gemensamt förfogar över måste användas för att skapa en god barnomsorg som motsvarar barns och föräldrars behov och önskemål.

För att barnfamiljerna skall ha verklig valfrihet krävs att det finns både tillgång till barnomsorgsplatser och ekonomiskt stöd när någon förälder på hel- eller deltid vårdar sina barn i hemmet. Samtidigt med en förlängd vårdnadsersättning bör barnomsorgen byggas ut. Denna utbyggnad måste ske med beaktande av det knappa ekonomiska läget och kommunernas ansträngda resurser.

För den fortsatta barnomsorgen måste vi försöka finna enklare och billigare lösningar. Det kan ske utan att kvaliteten eftersätts.

En viktig åtgärd är att slopa den alltför detaljerade styrningen av barnomsorgens utformning. Kommunalpolitikerna känner ett så stort ansvar för barnomsorgens kvalitet att det mesta av nuvarande centralstyrning kan slopas utan att barnomsorgen försämras. Förenklade regler bör göra det möjligt för kommunerna att i ökad utsträckning anordna lägenhetsdaghem ute i bostadsområdena. Dessa kan vara fördelaktiga genom att vara mindre än traditionella daghem och förlagda i närmiljön.

Jag vill understryka att det såväl för barnens bästa som av samhällsekonomiska skäl är riktigt att satsa på små enheter nära bostaden. Barn och föräldrar slipper långa resor. Barnomsorg i den egna närmiljön gör också att barnen får en fastare förankring i sitt bostadsområde och kan etablera kontakter. Skall barnomsorgen kunna ordnas i närmiljön, krävs att man bygger små och lokalt utspridda daghem, lägenhetsdaghem och tar till vara möjligheterna att ordna familjedaghem. I takt med att befolkningsstrukturen ändras, kan lokalernas utnyttjande varieras.

I centermotionen tar vi också upp familjedaghemmens roll. De har hittills alltför mycket fått stå i strykclass. Enligt vår mening utgör familjedaghemmen en barnomsorgsform som ur kvalitetssynpunkt kan jämföras med daghemmen. Därför bör vid en fortsatt barnomsorgsutbyggnad familjedaghemmen ses som ett fullgott barnomsorgsalternativ. I många situationer, t. ex. på små orter och i glesbygd, är familjedaghem att föredra, därför att de kan anordnas på nära avstånd från hemmen så att långa resor undviks för barnen.

I många kommuner, framför allt i storstadsområden, har vi en hög personalomsättning, vilket lett till påfrestningar för barnen. Enligt min mening finns det anledning att se över utbildningen för barnomsorgspersonal. Jag anser att praktisk erfarenhet av barn bör väga tungt när det gäller arbetet med barn i förskolor och på fritidshem. Det är också angeläget att få en jämnare ålders- och könsfördelning hos den personal som arbetar inom barnomsorgen. Detta kan positivt påverka kontinuiteten hos personalen och

få kvalitetshöjande effekter för verksamheten på dag- och fritidshem.

Det är också viktigt att äldre personer får möjlighet att delta i arbetet på daghem och fritidshem. Det ger stöd åt den yngre personalen och skapar kontakter mellan generationerna.

Vi måste vidare öka ansträngningarna för att få ett bättre utnyttjande av de daghemsplatser som finns. I många kommuner är utnyttjandegraden mycket låg. Sammanfattningsvis innebär vad jag här har sagt att vi behöver en reformering av det familjepolitiska stödet,

en utbyggnad av vårdnadsersättningen i första etappen med ytterligare sex månader,

särskilt stöd till flerbarnsfamiljerna,

ett femårsprogram för den fortsatta utbyggnaden av barnomsorgen som gör det möjligt att använda samhällets knappa resurser till en god barnomsorg,

statsbidrag som är utformade så att vi får möjlighet till mera flexibla lösningar samt

en översyn av den nuvarande utbildningen inom barnomsorgen.

Fru talman! Detta ger möjlighet till en bättre barnomsorg med större rättvisa och ökad trygghet för barnen.

Anf. 48 YLVA ANNERSTEDT (fp):

Fru talman! För ett par veckor sedan presenterades en undersökning som gjorts på uppdrag av arbetstagar- och arbetsgivarorganisationer beträffande den tekniska kompetensen i Sverige. Tyvärr visade den att vi har kommit på efterkälken. Sverige har i jämförelse med omvärlden inte längre något att förhäva sig över på det tekniska området. Våra uppfinningar håller inte jämna steg med utländska konkurrenters, och det tekniska kunnandet blir allt sämre.

I en artikel i Dagens Nyheter för en månad sedan pekade förre professorn vid kungl. tekniska högskolan Einar Lindholm på de följder det haft för hela landets utveckling att det på mycket få beslutsnivåer finns människor med naturvetenskaplig-teknisk bakgrund.

Det finns också analyser som visar att man inte lyckats intressera flickor för tekniska yrken i större utsträckning än tidigare och att pojkar mer och mer söker sig till andra utbildningar än de tekniska. Det är alltså alldeles nödvändigt att vi utnyttjar alla de möjligheter vårt utbildningssystem ger för att öka det tekniska kunnandet i vårt land.

1979 fattade riksdagen beslut om den nya läroplan som folkpartiregeringen hade presenterat. Den ger alla redskapen – låt oss använda dem. I Lgr 80 finns det klart utsagt att tekniska inslag skall finnas i orienteringsämnena på låg- och mellanstadierna. Teknik blir ett obligatoriskt ämne på högstadiet med två timmar i veckan, och lärarnas utbildning på området förstärks.

I läroplanen ges också utrymme för det som kallas tema- och projektstudier, dvs. man skall under fyra timmar i veckan kunna fördjupa sig inom ett avsnitt som man är särskilt intresserad av. Varför inte titta närmare på tekniken i vardagen eller utveckla ämnet "En teknisk nyhet jag tror på"?

Också tillvalen på högstadiet ger utrymme för att utveckla andra områden än de traditionella. Eleverna skall också ha sex-tio veckors praktisk arbetslivsorientering. Det är fullt möjligt att ge den naturvetenskapliga och tekniska sektorn stort utrymme där.

Det finns ett annat viktigt instrument när det gäller att förändra attityder till yrkesval – syokonsulenter och yrkesvägledare. Undersökningar visar emellertid att 70 % av dessa yrkesgrupper är kvinnor med i huvudsak humanistisk eller beteendevetenskaplig utbildningsbakgrund. De har alltså sämre kunskaper om och erfarenheter från den tekniska sektorn än från andra yrkessektorer. Det är svårt att på ett övertygande sätt bibringa skolungdomar uppfattningen att en teknisk utbildning är intressant och meningsfull när ens egna kunskaper på området är bristfälliga. Precis som för klasslärarna är det nödvändigt med en förstärkning av syokonsulenternas och yrkesvägledarnas utbildning inom den tekniska sektorn.

I diskussionen om hur vi skall klara av att stimulera näringslivet och öka produktionen i Sverige har småföretagarnas roll och betydelse alltmer betonats. Regeringens "Satsa eget"-kampanj har också rönt ett mycket kraftigt gensvar. Men också på detta område måste vi arbeta långsiktigt. Precis som för den tekniska sektorn gäller det att utnyttja de förutsättningar som utbildningssystemet ger. Jag har tidigare talat om den frihet som tillvalssystemet ger på högstadiet enligt den nya läroplanen. Inget hindrar att det som tillval läggs in t. ex. en grundkurs för hur man kan starta ett eget företag.

För något år sedan gjordes en försöksverksamhet i den riktningen på någon ort i landet. Den möttes på vissa håll i pressen med föraktfullhet och nedlåtenhet, och man ville göra gällande att här hade startats en skola för direktörer.

Men hur många oförlösta idéer hade inte kunnat bli verklighet om våra ungdomar i grundskolan hade haft tillfälle att lära sig det mest elementära om hur man registrerar en firma, vart man vänder sig när man har fått en idé som man tror på eller hur man lånar pengar i bank. Genom sådana insatser kan man medverka till att åtminstone så ett frö och kanske också till att bereda grogrunden, så att fröet inte så ofta faller på hälleberget.

Gymnasieskolan med sina ekonomiska linjer har naturligtvis speciella förutsättningar på det högre stadiet. Där finns också de korta kurser som kan anpassas till särskilda behov.

I ett attitydförändrande arbete av den här typen är det nödvändigt att man särskilt uppmärksammar och tar hänsyn till flickornas situation. Tag bara ordet småföretagare! Trots senare tiders uppluckring av språkbruket har det dock en maskulin ändelse. Det handlar om språkets makt över tanken. Målare, snickare, fräsare, skomakare, småföretagare – alla av tradition manliga sysselsättningar. Det gäller att passera den tröskeln och också göra klart att en småföretagare inte nödvändigtvis sysslar med vingmuttrar eller kuggjul. Flickor och kvinnor som har idéer att utveckla tänker ofta i förlängningen av hur hemmet fungerar. Se det som något positivt och utgå från det!

*Allmänpolitisk
debatt*

Vid en konferens nyligen redovisades att i hela Europa har kvinnornas andel inom sektorn för informationsyrken ökat mycket påtagligt. Den som lämnade upplysningen, en man, fortsatte med att säga att man inte kunde finna någon förklaring till detta. Jag tycker tvärtom att anledningen är uppenbar. Från sin uppväxt och från sin hemmiljö har kvinnor med sig en livslång social träning som i dessa yrken är en ovärderlig tillgång, som män ofta saknar.

I ett anförande häromdagen sade arbetsmarknadsministern Eliasson följande: "Utan fler kvinnor på arbetsmarknaden kommer vi inte att klara våra ekonomiska problem. Under de närmaste fem åren beräknas sysselsättningen öka med 240 000 personer. Inte mindre än 90 % av dessa kommer att vara kvinnor. Om vi inte klarar kvinnornas sysselsättning klarar vi därför inte heller att återställa den ekonomiska balansen."

Det är alltså en nödvändighet för oss att stimulera framför allt flickor och kvinnor att ta större del i de samhällssektorer som vi bäst behöver utveckla – tekniken och företagsamheten.

Tack vare folkpartiets arbete för jämställdhet mellan kvinnor och män har jämställdheten kunnat föras framåt. Genom att effektivt bruka de verktyg vi har till vårt förfogande i grundskola, gymnasium och högskola kan vi gå vidare och säkerligen få fram de uppfinningarnas mödrar som vi inte kan klara oss utan.

Anf. 49 BIRGITTA DAHL (s):

Fru talman! Vi talar ofta om barnen som vår mest värdefulla framtidsresurs. Samtidigt vet vi att barnen är helt beroende av oss vuxna för sin utveckling. Därför är det självklart för oss socialdemokrater att sätta barnens och ungdomarnas behov i förgrunden för det politiska arbetet.

Men jag tycker att det är viktigt att vi kommer ihåg att barnen och ungdomarna inte bara är en resurs för framtiden. Redan som barn är de en oundgänglig tillgång i allas våra liv, och det fortsätter de att vara under hela sin uppväxt. De ger oss glädje och värme, gemenskap och kärlek. Ansvaret för barnen tvingar oss att utveckla oss själva. De krav barnen ställer på oss och på samhället bidrar till att göra livet bättre och rikare för oss alla.

Men en av de stora bristerna i barns uppväxtvillkor är kanske att vi vuxna inte tillräckligt inser och framför allt visar att barnen är till glädje och nytta för oss. Många barn far i dag illa därför att de aldrig får uppleva att de behövs. Att växa upp med den känslan, fru talman, är naturligtvis förödande.

Det kan finnas många orsaker till att barn utsätts för den upplevelsen. Det kan vara tanklöshet och oförstånd. Det kan vara att föräldrar, skola och andra i missriktad nit att skydda barnen låter bli att ställa krav och att ge barnen nyttiga, utvecklande och lagom stora arbetsuppgifter. Det kan vara att svårigheter i skolan inte bearbetas utan att lärare och andra vuxna ger upp för tidigt. Det kan vara att drabbas av arbetslöshet. Men det kan också vara att växa upp med för få och för dåliga vuxenkontakter, som dessutom sällan blir beständiga. De barn som flera gånger utsätts för att kontakten bryts med en älskad vuxen person i deras omedelbara närhet – hemma, i barnomsorgen

eller i skolan – ställer nog till slut frågan om det inte finns någon vuxen som behöver dem tillräckligt mycket för att stanna hos dem.

Vi vet också, fru talman, att det finns starka och farliga företeelser i samhället, som särskilt hotar de här utsatta barnen och deras föräldrar: Segregationen i boendet som slår igenom också i barnomsorg och skola, bl. a. i form av täta personalbyten. Den stenhårda kommersialism som kastar sig över de ensamma barnen och ungdomarna med glittrande iskyla och våldspornografi i stället för med värme och gemenskap. Drogkulturen, prostitutionen och den organiserade och ekonomiska brottsligheten som det värsta av allt.

Fru talman! Oron inför dessa delvis nya problem, som med förfärande kraft drabbar en växande grupp särskilt utsatta barn och ungdomar, är ytterligare ett viktigt skäl för oss att kräva att barnens och ungdomarnas situation i samhället nu ägnas särskild uppmärksamhet. Och det kravet måste naturligtvis gälla både för oss som enskilda vuxna och för det politiska arbetet.

I tider av ekonomisk kris blir det både viktigare och svårare att slå vakt om utsatta grupper i samhället, som ju barnen och ungdomarna är. Det är för oss en uppfordran till ökad solidaritet, till bättre hushållning med resurserna och till en hårdare prioritering, så att de viktigaste behoven verkligen kan tillgodoses.

Men i en sådan anda arbetar inte de borgerliga. Det är självklart att regeringens misslyckade ekonomiska politik drabbar barnfamiljerna särskilt hårt, och värre ju fler barn det finns i familjerna. Det är ju de som har de största behoven, och därför drabbas de också värst av inflationen och av de ökade levnadsomkostnaderna.

I stället för att skydda barnfamiljerna från krisens verkningar har regeringen till råga på allt valt att försöka bekämpa krisen med metoder som drabbar barnfamiljerna särskilt hårt.

”Barnfamiljerna drabbas först av åtstramningarna” skrev Svenska Dagbladet i en uppmärksamrad artikel för ett par veckor sedan. Och tidningen fortsatte: ”Under 1981 väntar nya pålagor i form av minskade livsmedels-subsventioner och höjda jordbrukspriser, samtidigt som det är ovisst om reallönerna kan bibehållas eller fortsätter att sjunka, som vid de senaste årens uppgörelser.” Det står nu, fru talman, klart att den nya sparplanen kommer att göra situationen ännu svårare för barnfamiljerna.

Det är också barnen och barnfamiljerna som drabbas särskilt hårt av åtstramningarna i den offentliga sektorn och kommunernas verksamhet. Det blir klara försämringar i barnomsorgen, i skolan, i sjukvården, när det gäller kulturen, i fritidsverksamheten och i kampen mot den sociala utslagningen. De försämringarna har nästan alltid formen av minskade mänskliga resurser, dvs. färre vuxna kring barnen. Nödvändiga och efterlängtade reformer som SIA-skolan och utbyggnaden av barnomsorgen stoppas upp – trots att t. ex. 200 000 barn fortfarande saknar trygg barnomsorg.

På samma sätt drabbas barnen och barnfamiljerna särskilt hårt av krisen på bostadsmarknaden och av arbetslösheten. Många tvingas nu flytta till en

sämre bostad. Många ungdomar får varken jobb eller bostad. Föräldrar som redan har en alldeles för stor arbetsbörda tvingas att öka sin arbetstid och minska sin tid med barnen för att få ekonomin att gå ihop.

Fru talman! Så här beskrev en trött och sliten fembarnspappa situationen i en insändare i Upsala Nya Tidning i förra veckan:

”Härförleden ’pratade’ framstående politiker om ett extra barnbidrag på 3 000 kr. per år för mångbarnsfamiljer. Och det låter ju så vackert: man ska stödja banfamiljerna.

Men verkligheten är en annan. Genom att ändra beräkningarna och underlaget för bostadsbidraget har vi” – alltså den här fembarnsfamiljen – ”nu istället fått en sänkning av det här bidraget från 660 kr/mån till 358 kr/mån. Med andra ord en hyreshöjning på 3 624 kr/år.”

Hans familj är inte ensam. De senaste åren har 200 000 familjer förlorat sina bostadsbidrag och fler fått dem försämrade. Från och med i år har tiotusentals ensamföräldrar med låga inkomster fått sina bostadsbidrag sänkta med drygt 1 000 kronor om året. För den som har barn med studiestöd är försämringen dubbelt så stor.

Det är mot den här bakgrunden man skall se att socialhjälpens nu ökar kraftigt för första gången på många år, som radion kunde meddela i morse. Och, fru talman, den obetydliga justering av barnbidragen som regeringen nu talar om kan på intet sätt väga upp de stora försämringar som redan skett eller som kommer att ske.

Det hör också till saken att flertalet barnfamiljer inte heller har sådana inkomster att de har någon nytta av regeringens skatteomläggningar. De sju miljarder som släpps loss genom indexregleringen går till i alla avseenden onödig och resurslösande lyxkonsumtion. Åtta miljarder kronor ligger ute i obetalda skatter. Minst lika mycket försvinner genom skattebrott och ekonomisk brottslighet – ännu mer genom de slopade arbetsgivaravgifterna.

Ute i skärgårdsvikarna ligger nu lyxfarkoster som var och en kostar lika mycket som det kostar att driva en hel daghemsavdelning eller att ge flera hundra barnfamiljer en semesterresa. Det är inte att undra på att de som får dra in på det allra nödvändigaste blir bittra när de ser det. Det är inte heller att undra på att Lars Norberg i en artikel i Dagens Nyheter med den betecknande titeln ”Jag har skämts färdigt” meddelar att han lämnar centern. Hans motiv, som han säkert delar med många är:

”Under centerns tid i regeringen har det skett en väldig omfördelning av förmögenheter i landet. Genom rekordhög inflation, höga marginalskatter och ett smart utnyttjande av avdragsregler har de bättre situerade kunnat öka sin förmögenhet på låginkomsttagarnas bekostnad. Åt detta har centern – småfolkets parti – ingenting gjort.”

Fru talman! Det är ju en riktig beskrivning av den politik som drabbar barnfamiljerna så hårt. Regeringens politik präglas av misslyckande, av brist på vilja och förmåga att sätta omsorgen om barnen och ungdomarna i centrum för det politiska arbetet och av uppgivenhet inför de farliga tendenser som hotar så många barn och ungdomar. Vi underkänner

naturligtvis den politiken. Men vi nöjer oss lika självklart inte med det.

Vi har i flera motioner till årets riksmöte redovisat en rad förslag till åtgärder som omedelbart skulle kunna sättas in för att förbättra barnens och ungdomarnas livssituation. Dit hör självfallet en rättvis skatte- och fördelningspolitik. De flesta barnfamiljer tillhör de låg- och medelinkomsttagare som skulle gynnas av det. Den vägen skulle vi också kunna dra in den stötande och onödiga lyxkonsumtionen och få resurser till den gemensamma verksamhet som barnfamiljerna är så beroende av.

Det ekonomiska stödet till barnfamiljerna måste också förbättras. Därför föreslår vi att 50 milj. kr. ytterligare anslås till ökade bostadsbidrag för ensamförsörjare och familjer i vanliga inkomstlägen.

Riksdagens beslut om utbyggnad av barnomsorgen till full behovstäckning måste fullföljas. Vi upprepar därför vårt många gånger framförda krav att en plan för den fortsatta utbyggnaden av barnomsorgen måste utarbetas av regeringen och Kommunförbundet och snarast föreläggas riksdagen.

Men vi anser att det är mycket viktigt att också förbättra kvaliteten i barnomsorgen. Därför vill vi satsa 100 milj. kr. på stöd till barnstugor med särskilda behov och till lokalt utvecklingsarbete. Vi redovisar i vår motion också utförligt viktiga utvecklingstendenser i förskolan och när det gäller samarbetet mellan förskolan, skolan, föräldrar och andra.

Vi måste, fru talman, bekämpa segregationen i boendet och förbättra boendemiljön. Därför kräver vi bl. a. att 25 milj. kr. utöver regeringens förslag skall satsas på boendemiljön och att reglerna skall ändras så att insatserna kan sättas in redan innan förslumningen är ett faktum.

Kampen mot den sociala utslagningen och missbruket måste skärpas. Stödet till upplysning och information om alkohol till organisationernas sociala arbete, till olika vård- och rehabiliteringsinsatser och till sociala projekt mot prostitutionen måste därför ökas.

Vi föreslår också att samhällets barnhälsovård byggs ut och att regelbundna undersökningar om barns levnadsförhållanden genomförs som en metod att i tid upptäcka och förebygga problem.

Till de förslag jag här har redovisat skall läggas mycket omfattande förslag på skolans, barnkulturens och ungdomsorganisationernas områden, som andra talare kommer att redogöra för.

Tillsammans utgör det här ett omfattande program för hur vi skulle kunna genomföra betydelsefulla förbättringar av barns och ungdomars levnadsvillkor nu. Det utgör därigenom också ett eftertryckligt bevis för att det inte ens i den svåraste krissituation är omöjligt att driva en framsynt och offensiv reformpolitik som gör livet bättre för de mest utsatta grupperna med de största behoven.

Fru talman! Barnen och ungdomarna måste kunna lita på oss, både som enskilda vuxna och som politiker, alldeles särskilt i våra tider.

Anf. 50 RUNE GUSTAVSSON (c) replik:

Fru talman! Jag noterade Birgitta Dahls positiva anslag. Hon började sitt anförande med att tala om glädjen av att ha barn. Jag tycker att det är väldigt

viktigt att det talas också om det någon gång och inte bara om att barnen är till besvär och förorsakar stora kostnader. Likaså är jag ense med Birgitta Dahl om att det är nödvändigt med bättre vuxenkontakter.

Sedan kom Birgitta Dahl in på segregationen. Men, Birgitta Dahl, det som skedde under den socialdemokratiska regeringstiden lade ju grunden till den segregation vi har i dag, nämligen det starkt koncentrerade samhället som skapades på 1960-talet.

Socialpolitik är inte enbart pensioner och olika slags bidrag, utan socialpolitiken omfattar människans hela livssituation. Då kommer vi in på hur oerhört viktigt det är att vi planerar samhället för en gemenskap. Det leder inte det koncentrerade samhället till.

Vi fattade beslut i en mycket stark tillväxtekonomi om olika reformer. Dem skall vi i dag försöka att klara, och det i en tid när vi inte har den starka ekonomin. Vi får i dag också betala stora kostnader för de missgrepp som skedde inte minst i fråga om bostadsmiljöerna och de sociala problem som då byggdes in. De problemen får vi ta itu med nu när vi har en svag ekonomi.

Vidare vill jag säga att det ändå inte har blivit så förfärligt dåligt som Birgitta Dahl gör gällande. Vad har hänt under tiden sedan socialdemokraterna lämnade regeringsinnehavet? Vi har fått längre semester. Föräldraförsäkringen har byggts ut från sju till tolv månader, varav tre månader enligt vårdnadsersättningsprincipen. Vi har fått en utökad barnomsorg.

Visserligen har vi inte lyckats bygga ut barnomsorgen i enlighet med det program som vi lade upp, men jag skulle tro att ni även på socialdemokratiskt håll måste diskutera barnomsorgen utifrån den ekonomiska situation som vi lever i. Vi måste ha en barnomsorg som vi har möjligheter att ekonomisera, och jag sade förut att vi måste göra en sådan omprövning att vi klarar en god barnomsorg.

Anf. 51 BIRGITTA DAHL (s) replik:

Fru talman! Rune Gustavsson gjorde inledningsvis ett av sina sedvanliga försök att göra den här diskussionen till en pajkastning mellan partierna om vems felet är, men jag tänker inte alls gå in på den saken. Jag tycker att barnfamiljernas situation i dag är tillräckligt allvarlig ändå, och det som vi nu har att göra är att diskutera på vilket sätt vi skall gå vidare. Men några saker måste jag ändå få säga med anledning av vad Rune Gustavsson påstod.

Vad är det som har hänt sedan vi bytte regering 1976? På barnomsorgens område har det hänt att det beslut om barnomsorgens utbyggnad som riksdagen fattade – och som faktiskt inte bara socialdemokratin utan också centern och folkpartiet stod bakom – har förfuskats både genom passivitet och genom att man nu, inför nästa steg i utbyggnaden och trots att man vet att redan det första är starkt försenat, inte ger kommunerna de resurser de behöver för att klara barnomsorgen och inte heller ser till att få fram en plan för hur den fortsättningsvis skall byggas ut.

När det gäller insatserna för förbättrad boendemiljö, som hade satts i gång av den socialdemokratiska regeringen och som bedrevs med bl. a. bidrag till

kommunerna, bostadsföretagen och de boende och en väldigt intressant och framsynt försöksverksamhet, har all sådan försöksverksamhet där regering-
en är inblandad lagts ned. I en del framsynta kommuner, företrädesvis
socialdemokratiskt styrda, pågår den ändå. Men de anslag som ges till
insatser för boendemiljön är helt otillräckliga. Likaså är anslagsreglerna
snåla och utestänger de allra flesta boendecområden.

Vad barnfamiljernas ekonomi beträffar, Rune Gustavsson, är det ett
ovedersägligt faktum att den har försämrats väldigt starkt, inte minst för
familjer med flera barn och familjer med en hemarbetande – den grupp som
Rune Gustavsson talade så varmt för. Vad är det som har hänt? Jo, det är den
gruppen plus ensamföräldrar med låga inkomster som utgör de 200 000 som
har förlorat sina bostadsbidrag. Det var ju inte familjer med två inkomstta-
gare som hade bostadsbidrag förut, och det är inte de som nu har förlorat dem
eller fått dem starkt försämrade. Det är familjer med en hemarbetande eller
med en ensamförälder som har fått så mycket sämre stöd under de här åren.
Jag tycker att det exempel som jag anförde – en fembarnsfamilj i Uppsala
som hade förlorat nästan 4 000 kr. på ett år enbart genom sämre
bostadsbidrag – var väldigt betydande för vad ni har haft för er. Enbart
budgetanslaget för nästa år på den här punkten innebär en minskning av
bostadsbidragen med 0,5 miljarder kronor, och det går ut över familjer med
många barn och med en hemarbetande.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av
kammarens förhandlingar.

Anf. 52 RUNE GUSTAVSSON (c) replik:

Herr talman! Jag har inte alls något intresse av att dra i gång vad Birgitta
Dahl kallar en pajkastning. Men när Birgitta Dahl här försöker att lägga över
skulden på den nuvarande regeringen för att vi har dåliga bostadsmiljöer,
segregation osv. säger jag att detta är sådant som grundlades under den
starka koncentrationsperioden på 1960-talet, och då hade socialdemokrater-
na ansvaret i det här landet.

När det gäller barnomsorgen säger Birgitta Dahl att det beslut vi tog om en
femårsplan för utbyggnad har förfuskats. Nej, det har inte förfuskats, men
utbyggnaden har blivit försenad ungefär ett år.

Birgitta Dahl vill emellertid inte räkna in familjedaghemmen. Jag förstår
att hon alltså anser att den verksamheten är någonting som vi inte skall
räkna med. Familjedaghemmens antal har ökat mycket kraftigt, och
sammantaget har vi på det sättet fått en ganska god utbyggnad.

Jag är medveten om att det finns många barnfamiljer som inte har fått
kompensation för kostnadsökningar. Men det är ju så, Birgitta Dahl, att vi
har en sämre ekonomi i vårt land. Vi har lånat till vår konsumtion, och det är
detta vi skall försöka rätta till. Då får vi alla hjälpas åt. Vad jag har tagit upp i
mitt anförande här är hur vi på bästa sätt skall kunna skapa rättvisa mellan
barnfamiljerna och hur vi för att få en god barnomsorg skall kunna medverka
till en utbyggnad utifrån de ekonomiska förutsättningar som vi har i vårt land.

Jag har den uppfattningen att man inte kan sätta likhetstecken mellan god kvalitet på barnomsorgen och de fina yttre fasaderna – som man ibland nästan har gjort.

Anf. 53 BIRGITTA DAHL (s) replik:

Herr talman! Först till frågan om skulden till att situationen är som den är när det gäller boendemiljön.

Jag tror att fram till ungefär 1970 delar vi den skulden ganska lika, därför att medvetandet om boendemiljöfrågor var dåligt på alla håll. Men det var den socialdemokratiska regeringen som satte i gång arbetet på att förbättra den sociala miljön i bostadsområdena – det var vi som tog initiativet. Det arbetet har stoppats efter regeringsskiftet 1976. De som jobbade med frågan då får nu otillräckliga resurser. Till detta kommer den fruktansvärda ökning av segregationen som har skett därför att ni har släppt marknadskrafterna totalt fria på bostadssektorns område. I deras spår har följt en mycket värre segregation än vad vi hade i början av 1970-talet.

Den andra frågan gäller barnomsorgen. Låt mig klargöra två saker. Beslutet 1976 innebar att vi skulle bygga 100 000 daghemsplatser och 50 000 fritidshemsplatser. Därtill skulle vi ha familjedaghem som ett värdefullt komplement.

Vidare, Rune Gustavsson: Vi tar i vår motion särskilt upp frågan om att på olika sätt göra insatser för att ge familjedaghemmen det stöd de behöver. Men att familjedaghemmen ökat i antal och att man på många av dem gör ett bra arbete är ju inget skäl att strunta i att bygga ut daghemmen och fritidshemmen, som ju dessutom – bortsett från vad Rune Gustavsson och jag tycker om deras resp. kvalitet – är den vårdform som de flesta föräldrar efterfrågar. Det är inget skäl att strunta i att verkställa det beslut som riksdagen fattat och som var mycket precist. Regeringen och regeringspartiernas företrädare gör fel när de försöker blanda bort korten.

För det tredje säger Rune Gustavsson att vi måste utgå ifrån den försämrade ekonomiska situationen och skapa rättvisa. Ja men, i Herrans namn – börja då med att ta in några av de ungefär 40 miljarder kronor som jag exemplifierade ligger ute hos de redan välbeställda, pengar som de har fått som privilegier efter regeringsskiftet 1976 och som går till helt onödig lyxkonsumtion. Börja med att se till att de människorna betalar skatt och bidrar till att barn får bra uppväxtvillkor.

Tredje vice talmannen anmälde att Rune Gustavsson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 54 ANN-CATHRINE HAGLUND (m):

Herr talman! Inom den svenska skolan pågår ett intensivt förändringsarbete. Men till skillnad mot det reformarbete som bedrivits tidigare, betonas nu förändringar av det inre arbetet i skolan. Tidigare var det mestadels organisationen man förändrade. Resultatet av dessa förändringar blev en skola med stark centralstyrning, stora skolenheter och med tiden allt mindre

valfrihet för eleverna, en skola som var alltför litet anpassad till de enskilda eleverna. Den skolan fungerade dåligt, trots att det satsades stora resurser på den.

Den utgick nämligen från den verklighetsfrämmande och grymma idén att jämlikhet innebär att alla skall behandlas som om de vore lika. Man likriktade undervisningen i stället för att utgå från att människor är olika men lika mycket värda och att alla begåvningar och anlag behövs. Följden blev vantrivsel och oro. Trots de ekonomiska satsningarna fungerade alltså inte skolan bra.

Detta styrker tanken att det inte bara är de ekonomiska resurserna som avgör om skolan skall fungera bra – det är det inre arbetet och attityderna till skolan och till kunskaper som är avgörande. De som kritiserar regeringens sparförslag på skolområdet bör inse detta.

Enligt statistik från UNESCO har Sverige den största utgiften per elev bland 34 redovisade industriländer, och lärartätheten i den svenska skolan överstiger vida vad som gäller i andra länder. Det är alltså rimligt att rationaliseringar och besparingar även görs på skolans område, i synnerhet som dessa besparingar kombineras med behovsriktade åtgärder för kommuner med särskilt stora problem på skolans område.

Jag skall här ta upp fyra punkter som är väsentliga för att vi skall kunna åstadkomma en bättre skola.

För det första: Den viktigaste förändringen att arbeta för är en ändrad attityd till skolan och skolarbetet – en ändrad attityd hos både elever och vuxna. Att gå i skolan är en förmån som inte alla barn i världen har. Våra elever i Sverige måste få klart för sig att det är både en förmån och en rättighet att gå i skolan, att det är meningsfullt och nödvändigt, att kunskaper är viktiga. Skolans mål måste klargöras; och alla vuxna måste stödja skolans mål och arbete och ha förtroende för det. De som arbetar i skolan måste känna detta stöd. De har många gånger fått utstå hård kritik, och deras arbete, kompetens och i. o. m. vilja har blivit ifrågasatta under den s. k. flumpedagogikens tid. Nu måste vi alla positivt och konstruktivt sluta upp kring skolans arbete och hävda inställningen att skolan är en viktig arbetsplats för både elever och vuxna.

För det andra: Barn behöver fostran – kärlek, fasthet, stöd och ledning, kontinuitet och konsekvens i hem och skola. Alltför länge har föräldrars och lärares tilltro till sig själva som fostrare undergrävs av olika debattörer, och familjens betydelse har förringats. Detta har gjort vuxna osäkra som fostrare. Samhället måste skapa förutsättningar för att varje familj skall kunna ge sina barn god omvårdnad och fostran liksom förutsättningar att välja livsmönster och den barnomsorg som passar familjen bäst.

I Läroplan 80 spelar skolans fostraransvar en framträdande roll. Där slås fast att skolan skall fostra. Huvudansvaret vilar på hemmet. Skolan – liksom förskolan – kompletterar hemmets påverkan och fostran. Förskola, skola och hem måste samråda och samverka.

Den debatt om fostran, normer, ordning och reda som startade i och med att skolminister Britt Mogård tillsatte den s. k. normgruppen är det mest

positiva som hänt skolan på många år. Den innebar en vändpunkt. Begrepp som tidigare inte ansetts "moderna" är nu i centrum för debatten – skoldebatten har svängt och många börjar framhäva vad vi moderater alltid sagt, att fostran är viktig. Att fostra innebär att vuxna engagerar sig, ställer krav, reagerar, ger och tar ansvar, säger ifrån och sätter gränser, ger vägledning, och inte minst bryr sig om. Detta är vad barn behöver i både hem och skola.

För det tredje: Eleverna måste få ta ansvar i skolan. Alltför länge har vuxna passat upp och gett färdiga lösningar. Ett aktivt och praktiskt ansvar för miljö och verksamhet i skolan kommer att minska vantrivsel och förstörelse. Eleverna är själva en pedagogisk resurs, och deras insatser behövs för att de skall få förståelse för arbetslivets krav, känna att de behövs och fyller en funktion, få självförtroende och motivation samt för att öka trivseln och för att minska kostnader. Vi måste få eleverna att inse detta och även på så sätt förankra skolarbetet i verkligheten.

För det fjärde: Skolan måste ge undervisning efter varje elevs anlag, förutsättningar och intresse. Undervisningen måste anpassas efter eleven, så att eleven känner att skolgången är meningsfull för just honom eller henne. Valfriheten måste vara stor. Lgr 80 ger stor valfrihet, men den valfrihet som låg i att eleverna kunde välja alternativkurser i B-språk är borta. På sikt försvinner kanske även alternativkurserna i engelska och matematik. Detta kommer att medföra problem i undervisningen.

Alla ungdomar som lämnar grundskolan behöver kunna läsa, skriva och räkna ordentligt. Detta är en förutsättning för att kunna lära sig annat och för att kunna klara vuxenlivets krav. Lgr 80 betonar vikten av grundläggande färdigheter. Det är då väsentligt att träningen av basfärdigheter och inläringen av baskunskaper bedrivs utifrån varje elevs egna förutsättningar.

När det gäller färdighetsämnen – i synnerhet språk – är nivågruppering mycket värdefullt, i vissa fall nödvändigt. Dessa ämnen kräver att undervisningen utgår från den enskilda elevens förutsättningar. Det är den enskilda eleven som måste göra hela arbetet, öva och förstå, koncentrera sig och varsamt ledas vidare till svårare uppgifter i en takt som är anpassad till elevens förutsättningar.

Varje moment i språkundervisningen bygger på det föregående. Man kan inte hoppa över hur som helst. För den elev som har svårt att följa undervisningen blir det som kommer efter mycket svårt, så småningom obegripligt och meningslöst. Kurser av olika svårighetsgrad och med olika arbetstakt behövs både för elevernas skull och för att bibehålla kvaliteten i undervisningen.

Individualisering är också svårare i språk än i många andra ämnen. Språkundervisningen bygger på tal, och för att de muntliga övningarna skall vara meningsfulla måste eleverna vara på en någorlunda likartad nivå. Skillnader mellan elever framträder mycket snart redan hos nybörjare. Ett samarbete mellan elever under språklektioner blir meningslös om det är för stor spännvidd.

Enligt riksdagens beslut i samband med SIA-propositionen och Mål och riktlinjer för grundskolan 1980 kan en nivågruppering vara motiverad och nödvändig, när det gäller att lära sig grundläggande färdigheter och tillägna sig en nödvändig kärna av kunskaper. Men jag menar att det samtidigt finns en motsägelse i att nivågrupperingen ej får bestå mer än en termin. Endast om eleven har avsevärda studiesvårigheter skall skolan samråda enligt läroplanen med elev och föräldrar om fortsatt gruppering.

Om nivågruppering i språk förekommit under en termin och sedan skall brytas upp måste det bli stora svårigheter att föra samman eleverna i en grupp och göra nya grupperingar. Eleverna har kommit olika långt och har fortfarande behov av träning i egen takt. Vissa elever klarar säkert av att byta grupp och andra behöver byta, men det stora flertalet bör inte göra det. Undervisningen riskerar att bli ryckig och utan konsekvens, och detta blir till skada för eleverna.

I språk men även i annan färdighetsträning är en nivågruppering inom arbetsenhetens ram motiverad och värdefull, och jag menar att det finns skäl att låta nivågrupperingen vara längre än en termin utan att eleven för den skull har "avsevärda studiesvårigheter". Varje elev har rätt till undervisning, stöd och ledning utifrån sina egna förutsättningar. Självfallet är det viktigt att lära sig samarbeta med alla människor, men det är också viktigt för den enskilde att känna att man inte alltid är sämst – eller bäst.

Många av oss som tjänstgjort som språklärare i grundskolan kan berätta om hur elever som kommit till allmän kurs i årskurs 7 med strålände ögon sagt: Tänk att jag också kan bli duktig, jag som alltid trott att jag var dålig.

Utan alternativkurser eller nivågruppering drabbas framför allt de elever som behöver en lugnare studietakt. Det är förödande för självförtroendet och intresset att sitta i en grupp där man inte förstår och inte klarar av, där kamraterna hela tiden är mycket duktigare. Jag har därför väckt en motion om nivågruppering i språk under längre tid än en termin och om att man bör göra en utvärdering för att fastställa i hur hög grad nivågruppering är möjlig utan att skolans sociala mål eftersätts. Dessutom anser jag att det över huvud taget behövs mer forskning av kvalitativ art, dvs. om själva undervisningsprocessen, vad som händer i klassrummet – detta som komplement till den mer procentrerade kvantitativa forskningen.

Sammanfattningsvis kan jag konstatera att många av de tankar som moderata samlingspartiet i årtal framfört i skoldebatten börjar uttryckas av allt fler människor: betydelsen av fostran, vikten av att ordning och reda råder i skolan, betonandet av elevens eget ansvar, insikten om att kunskaper är viktiga, att valfrihet i skolan och undervisning efter vars och ens anlag och intresse ger den mest jämlika och mänskliga skolan. Detta samt en ny läroplan, vars kanske viktigaste målsättning är att man i större utsträckning skall ta hänsyn till elevernas egenart och individuella läggning, är det viktigaste som har hänt svensk skola på mycket lång tid.

Tillsammans med vad som fastställts när det gäller t. ex. decentralisering av beslut och resursfördelning, ökat medinflytande för elev och föräldrar

samt ökad valfrihet i gymnasieskolan har detta under den borgerliga regeringens tid lagt en mycket god grund för en förändring till en bättre skola.

Anf. 55 RAUL BLÜCHER (vpk):

Herr talman! Att det är problem med dagens skola, problem som är svåra att komma till rätta med, råder det väl i dag en bred enighet om. Det är när vi skall beskriva problemen och deras orsaker och dra upp riktlinjer för att ändra på missförhållandena i syfte att få en bättre skola som den stora oenigheten tar vid.

Kanske skulle vi också kunna enas om att de skolreformer som har genomförts inte har lett till de mål som en gång ställdes upp; arbetsformer genomsyrade av demokratiska ideal, en skola som låter eleverna utvecklas allsidigt, tar till vara elevernas intressen och fostrar vår ungdom till ansvarskännande medborgare.

Det är knappast heller någon svartmålning som torde leda till gensägelse om man påstår att väldigt många elever och sannolikt ett växande antal elever känner dagens grundskola som ett tvång, som en meningslös tillvaro kännetecknad av tråkighet och avskildhet. Om inte annat så kan ju denna reaktion avläsas i skolk, bristande arbetsro, sena ankomster, skadegörelse, stölder, mobbning, negativ inställning till invandrarelever och avoghet mot skolans personal – den beskrivningen av dagens skola är faktiskt, herr talman, hämtad ur en skrift från utbildningsdepartementet.

Skall vi då inte ställa några krav på eleverna? Är det bara samhällets fel eller lärarnas fel eller skolans fel att barnen-ungdomarna reagerar så här i dagens skola? Är de inte ansvariga själva för sitt uppförande, för sin inställning osv.? Och har inte föräldrarna här ett tungt ansvar?

Ja, de frågorna kan och måste man naturligtvis ställa. Det är kris i skolan i dag, och då måste vi ju se var vi skall sätta in stötarna för att få det bättre. Men det är just på det här sättet som vi väldigt lätt kan förledas att förenkla problemen och se skolan i ett alltför trångt perspektiv.

Det saknas inte uppslagsändar till förenklingar av det slaget i den högeroffensiv som nu sätts in i skoldebatten. Man säger i den propagandan att felet är att skolan är för teoretisk och att vi nu måste återgå till vad som kallas basfärdigheter och vardagskunskaper. Det var bättre förr, det var bättre i den gamla sjuåriga folkskolan och realskolan, och då vill man givetvis – om man är en sann reaktionär – gå tillbaka till parallellskolan, tillbaka okritiskt till det gamla.

Personligen minns jag hur vi satt och pluggade invånarantal i Europas större städer samtidigt som dessa städer dagligen bombades, hur vi lärde utantill de mest triviala uppgifter om världens länder, om historien och annat, men aldrig ett ord om den värld vi då levde i. Det fick man med växande läsförmåga ta reda på i tidningen när man kom hem från skolan. För inte så länge sedan gick jag igenom ett studiehäfte för nionde årskursen som var fyllt av likadana triviala uppgifter i slutet på 1970-talet och förnumstiga beskrivningar av orsaker till historiska händelser.

Vi har nog alla goda skäl att betacka oss för ett konserverande av den gamla skolans förljugna världsbild och torftiga kulturutbud. Det är inte genom att minska kunskapsinnehållet eller dra ned den teoretiska nivån och ambitionen att fostra till ett kritiskt tänkande som vi kan göra dagens skola bättre. Ambitionerna att fostra till kritiskt tänkande och ge kunskapen ett innehåll i stället för bara ett underlag för poängsättning av skriftliga prov – de ambitionerna står inte i vägen för ambitionerna att alla som lämnar vår skola skall kunna läsa, skriva och räkna.

Huvudfrågan är i dag hur bildning och uppfostran skall kunna omvandlas i progressiv riktning och hur vi skall kunna öka det vetande som skolan förmedlar. Innehållet i skolundervisningen är en klassfråga och en demokratifråga.

Det talas här och där i årets budgetproposition, utbildningsbilagan, om en anpassning till industrins och näringslivets behov. Det sägs inte rent ut att detta är en ideologisk målsättning för den maktägande klassen. Industrin behöver allt färre yrkesskickliga arbetare. Man behöver desto mer av anpassade och undergivna arbetare, människor som orkar prestera utan att ställa krav på innehåll och sammanhang i sina arbeten. Detta börjar också gälla inom t. ex. kontor, handel och sjukvård. Kravet på kunskaper och färdigheter minskar i stället för att öka när det gäller de många som skall fostras till morgondagens arbetare och lägre tjänstemän. Det krävs i stället att dessa grupper är vakna, disciplinerade, balanserade och utrustade med vett att inte fråga vad det är de håller på med. Den nya eliten skall tänka, de många därunder skall lyda och vara duktiga.

Arbetarklassen i vid mening har andra och klart motstridiga krav att ställa på morgondagens skola. Vi vill i stället veta att våra barn lär sig att behärska den teknologi som nu utvecklas i rasande fart. Vi vill se en skola som ger färdigheter och kunskaper som räcker till för att ta ett brett, demokratiskt ansvar för vad vi tillverkar i detta land, till vilka syften det tillverkas och hur vi vill handskas med gemensamma resurser, natur, energikällor, råvaror. Arbetarrörelsens uppgift är att avslöja och angripa skolans förmedling av den härskande klassens ideologi och verka för en demokratisk skola, som tillgodoser folkflertalets intressen.

Det är genom att ta itu med de grundläggande frågorna om skolans mål och innehåll som vi kan ge skolan samma engagerande och utvecklande roll som den har för ungdomen i många av de nya staterna i världen. Upplösnings-tendenserna i dagens skola har vi ett övergripande och politiskt ansvar för – det går inte att fortsätta leta syndabockar bland elever och lärare eller återinföra bestraffningssystem.

Vpk kräver därför en ny läroplan för grundskolan – en läroplan som tar itu med de här frågorna på djupet. De tjänstemannaprodukter som vi hittills har begåvats med på läroplansområdet talar för att riksdagen genom sitt utbildningsutskott skall ta en betydligt mer aktiv del i utformandet av en ny läroplan.

Anf. 56 YLVA ANNERSTEDT (fp) replik:

Herr talman! Raul Blücher säger i sitt anförande att vi vill gå tillbaka till den gamla skolan, den teoretiska parallellskolan. Vem har sagt att vi skall gå tillbaka till den gamla skolan, Raul Blücher?

Jag skulle rekommendera att Raul Blücher studerar den nya läroplanen, som ger utrymme för allt det som han vill att en ny skola skall innehålla. Vi har det fria valet med tema- och projektarbeten, där eleverna kan fördjupa sig i de områden som de är mest intresserade av. Inte mindre än fyra timmar per vecka står till elevernas förfogande för detta. Med hjälp av tillvalssystemet kan eleverna också inrikta sina studier på de områden som mest intresserar dem. Det finns alltså alla möjligheter i den nya läroplanen att ge eleverna anknytning till verkligheten och till deras alldeles speciella intressen.

Raul Blücher säger också att vpk vill utveckla ungdomarnas kunskaper på det teknologiska området. I mitt tidigare anförande visade jag på alla de möjligheter som vårt utbildningssystem ger oss att ta upp de sektorerna av samhällslivet.

Alltså: Ett ytterligare studium av läroplanen, Raul Blücher, kommer att visa att där ges alla de möjligheter att anknyta till världen omkring oss som vi vill att våra ungdomar skall ha.

Anf. 57 ANN-CATHRINE HAGLUND (m) replik:

Herr talman! Vi vill inte, Raul Blücher, gå tillbaka till den gamla skolan. När det gäller den fanns det problem av många olika slag. Vad vi vill är att alla elever skall få tillräckliga basfärdigheter och baskunskaper. Alla ungdomar behöver kunna läsa, skriva och räkna ordentligt för att klara kraven i vuxenlivet. Det kan ta olika lång tid för olika elever, och man kan behöva olika mycket träning. Detta vill vi också skall tillgodoses.

Vi vill att det skall finnas praktiska alternativ i skolan, och det finns utrymme för det i den nya läroplanen. Vantrivsel hos eleverna beror i väldigt hög grad på att de inte har kunnat välja ämnen och kurser som har intresserat dem och som de funnit meningsfulla. Det viktiga är att varje barn i skolan får undervisning efter anlag och intresse, så att varje elev känner att undervisningen är meningsfull.

Raul Blücher säger att vi vill ha kritiskt tänkande människor. Ja, visst skall vi uppfostra kritiskt tänkande ungdomar, men för att kunna vara kritiskt tänkande måste man ha kunskaper, och det vill vi att skolan skall ge. Med den nya läroplanen finns det alla förutsättningar för att åstadkomma detta.

Anf. 58 RAUL BLÜCHER (vpk) replik:

Herr talman! Jag är inte säker på att Ylva Annerstedt eller Ann-Cathrine Haglund behöver känna sig direkt apostroferade när jag anför att det i den debatt som förts – och då menar jag hela den debatt som äger rum, även utanför glashuset här vid Sergels torg – har funnits reaktionära övertoner, ett sådant betonande av förändringen av skolundervisningen som snarast ger intrycket att man vill tillbaka till den gamla skolan. Det har förekommit sådant.

Jag är naturligtvis glad åt att både Ylva Annerstedt och Ann-Cathrine Haglund tar avstånd från sådana övertoner. Jag hade inte heller direkt trott att jag skulle möta synpunkter av det slaget här i kammaren.

Vi är överens om att det behövs kunskaper. Jag är helt överens med Ann-Cathrine Haglund om att det givetvis behövs kunskaper för det kritiska tänkandet. Jag var kanske i mitt anförande litet bitsk mot tjänstemannaprodukter, men därmed spolade jag självfallet inte det totala innehållet i den läroplan som nu är på väg. Jag har dragit upp en rad riktlinjer som jag skulle vilja se förverkligade i en ny läroplan. Naturligtvis finns det moment i den nu gällande läroplanen som är utvecklingsbara och som man kan hantera i den riktning som jag hoppas att skolan skall utvecklas i. Men jag tror inte att vi är helt oense om att det behövs ett kritiskt tänkande och att det har varit litet så och så med det i skolan.

Jag har tagit upp den frågan mot bakgrunden av att det i debattens övertoner har framförts just en kritik där man talat om att basfärdigheterna snarast skulle ersätta den teoretiska undervisningen. Jag menar att den teoretiska undervisningen skall hålla en viss nivå.

Anf. 59 ROLF DAHLBERG (m):

Herr talman! Jag hade anmält mig till debatten för att anföra några synpunkter på bostadspolitiken, men jag har tydligen hamnat mitt inne i en skoldebatt. Vi får väl ta en paus från den och prata litet bostadspolitik där emellan.

Bostadspolitiken skall ge förutsättningar för människor att välja de bostäder och den boendeform som de själva eftersträvar. Detta val måste alltid innebära en avvägning mellan å ena sidan bostadens standard och kvalitet och å andra sidan kostnaden för bostaden.

För att valfriheten skall ge reellt innehåll fordras att bostadsmarknaden fungerar. Bostadsproduktionen måste möta efterfrågan så att inte bostadsbrist uppstår och bostadspriserna av det skälet trissas upp. Reglerna om hyresrätt och bostadsrätt – liksom de regler som reglerar köp och försäljning av bostadsrättslägenheter och ägda lägenheter – måste ge goda förutsättningar för en smidigt fungerande bostadsmarknad.

På längre sikt måste två grundläggande problem i den svenska bostadspolitiken lösas.

Oavsett om man vill bo i småhus eller flerfamiljshus, bör man kunna välja upplåtelseform. Det är i dag möjligt att hyra bostäder i såväl småhus som flerfamiljshus. Däremot är det ej möjligt att äga sin bostad om man föredrar att bo i flerfamiljshus. Detta innebär att mer än hälften av landets bostadsbestånd är stängt för dem som vill äga sin bostad.

Problemen med kostnadsanpassning i tider av stark inflation har den svenska bostadspolitiken löst genom synnerligen stora statliga subventioner. Detta har snedvridit bostadsmarknaden och öppnat för ett vittgående regleringssystem som kopplats till bostadslångivningen. De omfattande generella bostadssubventionerna måste till en del gradvis avvecklas.

Härigenom kan bostadsmarknaden förbättras och bostadspolitiken anpassas till det statsfinansiella läget.

En sådan reform kommer att bli möjlig att genomföra när regeringens förslag om kraftigt sänkta marginalskatter har genomförts.

Under 1970-talet har bostadsbyggandet minskat. 1971 färdigställdes 107 200 lägenheter. Motsvarande siffra för 1979 blev 55 500. Siffran för 1980 blev ännu lägre.

Det minskande bostadsbyggandet måste till stor del ses mot bakgrund av den höga boendestandarden. Under tioårsperioden 1965–1975 byggdes närmare 1 miljon lägenheter i Sverige, och bostadsbeståndet motsvarar nu i det närmaste en lägenhet på varannan medborgare. Detta innebär att Sverige uttryckt i antal lägenheter har den ojämförligt högsta bostadsstandarden i världen. Till detta kommer att lägenhetsbeståndet har en avsevärt mycket högre teknisk och utrymmesmässig standard än andra länders bostadsbestånd. Med en i stor utsträckning stabiliserad folkmängd framstår det som självklart att bostadsbyggandet i denna situation måste minska.

Trots att nyproduktionen av bostäder har sjunkit relativt kraftigt har inte bostadsinvesteringarna fallit på motsvarande sätt. Investeringsvolymen 1980 beräknas motsvara ungefär 93 % av investeringsvolymen 1971. Förklaringen till detta återfinns dels i en ökad utrymmes- och utrustningsstandard i nyproduktionen, dels i den omfattande upprustningen av det äldre bostadsbeståndet. Till detta kommer de ökade kostnader som direkt är avhängiga av skärpta byggnormer i olika avseenden. Sålunda ökade exempelvis den totala våningsytan per lägenhet i flerfamiljshuslägenheter med ca 25 % mellan 1970 och 1978 eller med omkring 20 m² per lägenhet. Praktiskt taget hela denna ökning har skett sedan 1974.

Vidare kan nämnas att närmare en femtedel av produktionskostnadsökningen per lägenhet, 20 000 kronor, mellan 1974 och 1979 hänför sig till kvalitetsförändringar. Där ingår bl. a. effekterna av energinormer, kravet på handikappanpassning men även sådana ändrade efterfrågeförhållanden som bl. a. inneburit lägre hus och ett mer varierat utförande.

I huvudsak råder i dag balans mellan utbud och efterfrågan på lägenheter trots det förhållandevis låga bostadsbyggandet. Bostadsbrist i mer traditionell mening är ett litet problem i dagens Sverige och begränsat till ett fåtal kommuner. Framför allt torde dessa kommuner återfinnas i Stockholmsregionen.

De närmaste årens ansträngningar inom bostadspolitiken bör inriktas mot att på ett riktigt sätt förvalta och underhålla befintligt bostadsbestånd. Byggandet kommer sannolikt i stor utsträckning att ske inom redan bebyggda områden – som komplement och utvidgning. 1980-talets bostadspolitiska problem är därmed i ringa utsträckning förknippade med det storskaliga byggandet. I stället kommer den bostadspolitiska uppmärksamheten att koncentreras till förvaltning och förtätning.

Att hyra sin bostad är dyrbart för såväl den enskilde som för statsmakten. Omfattande service finns inbyggt i hyressystemet. Alla servicetjänster har med åren kraftigt stigit i pris, vilket även gäller boendeservicen. Andra tunga

kostnadsökande faktorer som inverkat på hyrorna är administrations- och bränslekostnaderna. Men trots allt har Sverige – vid en internationell jämförelse – lägre hyror på bostäder. Detta beror naturligtvis på de enorma subventioner staten går in med. Svenska folket betalar till en icke ringa del boendekostnaden via skattsedeln.

Sålunda uppgår de statliga räntebidragen 1980 till 5,2 miljarder kronor, medan bostadsbidragen samma år kostar 5,6 miljarder kronor. Till detta kommer nettokostnaden av avdragen för räntor i deklarationen.

Vad skall man då göra för att komma till rätta med de stora hyreskostnaderna? Vi moderater har länge hävdats att en första åtgärd skulle vara att hyresgäster som så önskar erbjuds att köpa den fastighet de bor i och överföra den till bostadsrätt. Det skulle kunna ske i såväl privatägda fastigheter som utbjuds till försäljning, som i fastigheter i allmännyttan.

Den besparingsmöjlighet som ligger i att man överför en del av bostäderna i de allmännyttiga företagen till bostadsrättsföreningar bör tas till vara. En sådan övergång kan inledas omedelbart. På sikt kan även en övergång till ägarlägenheter ge hyresgästerna möjlighet att ta ett större ekonomiskt ansvar för sitt boende.

En lämplig strategi för övergång till bostadsrätt kan vara att kombinera överlåtelse av de sämre delarna i bostadsbeståndet med överlåtelse av bättre fastigheter. Varje åtgärd som medför ökad användning av bostadsrättsformen innebär en förändring till det bättre. Inte minst gäller detta de områden som i dag kännetecknas av segregationsproblem.

Olika undersökningar redovisar samstämmigt människors önskan att äga sin bostad. Människor är beredda att ta på sig ett stort ekonomiskt ansvar och att göra en egen arbetsinsats för att kunna sköta och förbättra sin bostad.

Blir det då billigare med bostadsrätt? I debatten har rätt en viss brist på faktaunderlag, beroende på att det först under de senaste åren ägt rum några övergångar från hyresrätt till bostadsrätt i större skala. En av de första övergångarna i ett modernt bostadsområde skedde i Hallunda i sydvästra Storstockholm under 1977–78. Efter två år i bostadsrättsform finns nu möjligheten att studera de ekonomiska effekterna.

Boendekostnaderna blev för de allra flesta lägre efter övergången till bostadsrätt. Om Hallunda fortfarande varit upplåtet med hyresrätt hade hyran bestämts utifrån hysesnivån i Norsborg enligt bruksvärdesprincipen. Detta hade medfört upp till 10 % högre boendekostnader än vad som i dag är fallet i Hallunda.

Förvaltningskostnaderna ligger 1979 totalt 22 % under kostnaderna i Norsborg. Om man ser på de viktiga drifts- och underhållskostnaderna så ligger Hallunda ca 35 % lägre. Skillnaden i hyra/månadsavgift är 1979 ca 10 % till Hallundas fördel, men på några års sikt är det sannolikt att skillnaden ökar uppåt kanske 20 %.

Boendekostnadernas skillnad är mera varierande. Olika boende har, framför allt i bostadsrätt, olika boendekostnader beroende på egna insatser, egna kapitalkostnader och prisutvecklingen på bostadsrätter. Sammanfattningsvis kan man dock säga att man i Hallunda uppnått reduktioner av

boendekostnaderna på upp till 10 % om man jämför med Norsborg.

Många som sitter i ledningen för våra allmännyttiga bostadsföretag har säkert svårt att tänka sig att avyttra en del fastigheter. Hur skall det gå med företagens ekonomi? Mycket talar för att denna lösning skulle kunna bli en god affär inte bara för hyresgästerna utan också för bostadsföretagen. Försäljningen skulle ge likvida tillskott, som skulle förbättra ekonomin i företagen, vilket skulle komma de kvarvarande hyresgästerna till del genom ett bättre underhåll.

Under våren kommer bostadsrättskommittén att framlägga förslag som skall underlätta övergångar från hyresrätt till bostadsrätt. Det finns därför gott hopp om att vi snart får förslag från regeringen med konkreta åtgärder för genomförandet av denna reform.

Hur skall det då gå med nybyggandet i framtiden?

För det första har en kombination av högt byggande tidigare och snabbt ökande priser i bostadsbyggandet lett till en lägre efterfrågan. Inte ens de mycket stora subventioner som ges till bostadsproduktion och bostadsförvaltning förmår vidmakthålla den tidigare höga efterfrågan.

För det andra byggs inte längre stora flerfamiljshuskomplex på råmark. I stället byggs i ökande utsträckning småhus och mindre flerfamiljshus i tidigare redan ianspråktagna områden. Detta hänger samman både med efterfrågeutvecklingen och med markpolitiska restriktioner.

Det är inget självändamål att vidmakthålla byggnadsindustrins bostadsbyggnadskapacitet på en viss nivå. Däremot är en större flexibilitet och mjukare anpassning önskvärd. En sådan försvåras i dag av det stela regelsystem som styr bostadsbyggandet. Att regelsystemet – finansieringsregler, låneregler, skatteregler och markpolitiska regler – verkligen styr bekräftas av den förändrade sammansättningen av bostadsbyggandet.

Det relativt sett mindre reglerade småhusbyggandet har hävdat sig väl under 1970-talet. Det praktiskt taget helt offentligt styrda flerfamiljshusbyggandet har däremot minskat drastiskt. I början av 1970-talet byggdes ca 70 000 lägenheter i flerfamiljshus. I slutet av 1970-talet byggdes bara ca 15 000.

Om anpassningsförmågan och flexibiliteten i bostadsbyggandet skall förstärkas – vilket är en förutsättning för att bostadsbyggandet inte ytterligare skall sänkas drastiskt – måste olika typer av offentliga regleringars inverkan på bostadsbyggandet minskas. Detta kan åstadkommas genom en systematisk avbyråkratisering av bostadsfinansiering, lånevillkor, bostadsbeskattning och markanvändning. Härigenom kan förutsättningar skapas för en återgång till enskilt huvudmannaskap för såväl projektering, byggande som bostadsförvaltning.

Smidig anpassning och ökad flexibilitet kan aldrig på sikt neutralisera en minskad efterfrågan. Däremot kan de mycket snabba och ryckiga förändringar i bostadsbyggandet som präglade 1970-talet motverkas. Man kan undvika att kortsiktiga förändringar till följd av tröghet i regleringssystemet får långsiktiga strategiska effekter för bostadsförsörjning och produktionsapparat.

Den viktiga möjligheten för byggnadsindustrin som ligger i export bör uppmärksammas. För exportansträngningarna är det av avgörande betydelse att företagen har referensobjekt i Sverige. Detta är ett viktigt skäl för egenregibyggande.

I dag innehåller den statliga bostadslångivningen ett nätverk av regleringsmekanismer. Speciella krav ställs på standard och utformning av bostäderna. Lånreglerna styr genom sin utformning det som byggs. Lånesystemet innehåller också mekanismer syftande till kostnadskontroll.

De nuvarande bostadslånen – med alla byråkratiska regleringsmekanismer – bör för egna hem och bostadsrättslägenheter ersättas med lån som utgår efter avsevärt mycket mera schablonmässiga regler. Ett alternativ som bör övervägas är att lån för byggande av egna hem och bostadsrätter utgår med ett enhetsbelopp per lägenhet, dock med viss reduktion av lånebeloppet för små lägenheter. Om lägenheten kostar mer än vad som täcks av schablonlånet, får denna kostnad täckas med tilläggs lån till marknadsränta. I princip bör inte lånesystemet innehålla något moment av kostnadskontroll. Den byggande ges frihet att anpassa det byggda till de boendes önskemål endast med den begränsningen att byggnadsobjektens kreditsäkerhet inte riskeras.

Det här förordade lånet skulle ge två effekter. För det första skulle kostnadskontrollen i lånesystemet upphöra. Den som vill bygga dyrt – med hög standard eller med stor yta – skulle få göra det. Subventioner skulle dock inte utgå till överstandarden. Överstandarden skulle å andra sidan inte förhindra att normal standard subventionerades så som för alla andra boende. För det andra skulle lånestyrningen av bostädernas utformning upphöra. Det skulle inte längre finnas några detaljregler att anpassa de byggda bostäderna till.

Herr talman! Bostadssektorn har under en lång följd av år omgärdats med mängder av byråkratiska regler och bestämmelser. Vi tror att man genom att ta bort en hel del av dem kommer att få en bättre fungerande bostadsmarknad.

Anf. 60 LENA HJELM-WALLÉN (s):

Herr talman! Jag kommer att återknyta till den debatt om barnens situation som fördes här tidigare.

Barn och ungdomar har det på många sätt mycket bättre i dag än tidigare, men samtidigt framträder nya problem och risker i barnens uppväxtmiljö. Dessutom slår ojämlikheten i samhället igenom också för barnen. Såväl välfärden som problemen är ojämnt fördelade mellan de unga.

De sociala och kulturella förändringar som utmärker dagens samhälle får direkta effekter på barns och ungdomars uppväxtmiljö. Till det negativa som måste uppmärksammas hör att många familjer i dag saknar ett socialt nätverk, dvs. närstående vuxna som ställer upp till vardags och i krislägen, som ger stöd och hjälp i familjens fostran av barnen och samtidigt delar upplevelser och glädje.

Barnens möjligheter att delta i de vuxnas vardagssysslor har också

minskat. Detta tillsammans med ungdomarnas oro för att inte få jobb efter genomgången utbildning skapar hos många en uppfattning att de inte behövs i de vuxnas samhälle.

Jag har inledningsvis önskat fästa uppmärksamheten just på dessa tendenser i vårt samhälle eftersom de är så svåra att komma till rätta med genom politiska beslut.

Åtgärder för barn kräver dessutom att politiken fungerar tvärs igenom olika sektorer, vilket vi vanligtvis har ganska svårt för i den politiska världen, där var och en blir expert inom sitt område. Vi måste t. o. m. erkänna att vi inför många av de beslut vi fattar om vuxensamhället inte alltid har haft barnens bästa för ögonen, utom på de områden som har direkt samband med barn.

Mot denna bakgrund ansåg vi inom det socialdemokratiska partiet att det var nödvändigt att tillsätta en barn- och ungdomsdelegation med uppgift att särskilt bevaka de uppväxandes intressen. Det krävs nämligen en ständig uppmärksamhet för att vid varje tillfälle "tänka in" barnen i reformpolitiken.

En viktig utgångspunkt för att bedöma barns levnadsförhållanden är information om barnkollektivets utveckling i skilda avseenden under en längre tidsperiod. Det finns en mängd undersökningar om barns uppväxtförhållanden, men trots allt finns det inte tillräckligt material för att kunna göra en kvalitativ bedömning av barns levnadsförhållanden under en längre tidsperiod.

Vi menar därför att riksdagen bör beställa en utredning om barns levnadsförhållanden och kräva att man förstärker forskningsresurserna på just detta område. Vi hoppas därmed att bättre underlag kan skapas som grund för olika insatser för att förbättra barns och ungdomars uppväxtmiljö.

Det starka kommersiella trycket som barn och ungdomar är utsatta för upprör många. Kraftfulla åtgärder behövs för att förhindra att stora delar av fritids- och kulturverksamheten alltmer utvecklas till konsumtion av färdigförpackade utbud och statusprylar samt till allmän passivitet.

För att motverka kommersialismens negativa verkningar måste samhället satsa på att utveckla attraktiva alternativ till det kommersiella utbudet och satsa på de ungas egen aktivitet och deras egen kulturskapande förmåga. Barns och ungdomars egna organisationer är en utomordentlig form att arbeta genom.

Alla som har någon kännedom om barns och ungdomars fritid måste uppröras av att regeringen medvetet försämrar ungdomsorganisationernas möjlighet att verka genom att dra ner deras anslag. Vi socialdemokrater vill tvärt emot stärka organisationernas möjligheter, inte minst deras möjligheter att göra insatser bland de grupper barn som är särskilt eftersatta, t. ex. handikappade barn och invandrabarn.

I den socialdemokratiska barn- och ungdomsmotionen finns en förhållandevis stor resurssatsning, som skall vidga olika kulturverksamheter bland barn och ungdom. Denna unika barnkultursatsning tillsammans med förslag

om ökade anslag till ungdomsorganisationerna och idrotten ger större möjligheter att skapa goda alternativ till den genomkommersialiserade fritiden.

Naturligtvis kan samhället inte bara arbeta med att stimulera fram goda alternativ. Ibland måste man konstatera att vinstbegäret överskrider den gräns som kan accepteras. Samhället har då en skyldighet att direkt skydda barn och ungdomar från sådant som uppenbarligen är negativt för deras utveckling.

Avarterna i videoutbudet har diskuterats mycket denna höst och har förhoppningsvis öppnat ögonen på många. En lagstiftning mot videoväldet bör snarast komma till stånd. Vi beklagar att riksdagens borgerliga majoritet avslog våra krav på detta för ett år sedan.

Riksdagens positiva ställningstagande tidigare i år till kommunalt veto mot olämpliga ungdomsmiljöer, bl. a. flipperhallar, ser jag som ett gott tecken på att samhället är berett att sanera den marknad som så tydligt motverkar den fostran som t. ex. skolan är ålagd att arbeta för.

Herr talman! Barnomsorgens utbyggnad är av utomordentlig betydelse för barns utveckling. Birgitta Dahl har tidigare berört den socialdemokratiska inställningen till den. Jag vill betona att samtidigt som kraven på snabb barnomsorgsutbyggnad ställs måste också kvalitetsfrågorna inom barnomsorgen uppmärksammas. Socialdemokraterna gör detta genom att föreslå extra, behovsriktade resurser till barnomsorgen för att skapa större möjligheter att upprätthålla kvaliteten i arbetet, där problemen är stora, och för att stimulera det lokala utvecklingsarbetet.

Vi vill också framhålla att diskussionen om barnomsorgens och förskolans innehåll och arbetsformer måste hållas levande. Mycket talar för att man bör skapa en mera strukturerad verksamhet med en socialt fostrande pedagogik, arbete, lek och inläring. Bl. a. familjestödsutredningen och socialstyrelsen har varit inne på detta. Det är viktigt att barnomsorgens och förskolans pedagogiska verksamhet – inte minst vad gäller barnens begreppsbildning och språkutveckling – uppmärksammas i lokalt och centralt utvecklingsarbete liksom i personalfortbildningen.

Fortfarande är övergången från förskolan till lågstadiet ett stort kliv för många barn. Övergången mellan dessa verksamhetsformer måste därför göras mjukare. Detta skulle kunna ske genom att förskolepersonal och lågstadielärare arbetar i arbetslag, vilket i sin tur kräver fortbildning och förändringar i grundutbildningarna.

Ett problem som uppges bli allt vanligare är att många barn i förskoleåldern är otrygga och splittrade. I skolan märks detta genom att barnen har svårt med den koncentration som krävs för att arbeta med de grundläggande färdigheterna att läsa, skriva och räkna. Den ökade oron och rastlösheten innebär att allt längre tid måste ägnas åt själva inskolningen under årskurs 1, vilket i sin tur går ut över den tidiga färdighetsträningen.

Situationen med många barn som har koncentrationssvårigheter och är splittrade måste ingående analyseras. Vilka faktorer i dagens samhälle skapar barnens otrygghet – i familjen och vuxenrelationerna, i boendet, på

fritiden, genom massmediepåverkan, i förskolan, i skolan, osv.? För att motverka att barn utvecklas i otrygghet och oro, krävs insatser på en mängd samhällsområden, samtidigt som föräldrar och andra vuxna tar sitt ansvar för barnens utveckling. För att lösa de direkta problem som har med skolstarten att göra, måste förskola och skola samverka och vara öppna för de förändringar som barns behov och aktuella förhållanden kräver.

Övergången mellan förskola och lågstadium ställer krav på förändringar och anpassning till de nya behoven och förhållandet är detsamma i vad gäller övergången mellan grundskola eller gymnasieskola eller arbetsliv. I de socialdemokratiska motioner som skrivits under den allmänna motionstiden har vi uppmärksammat dessa frågor och lagt fram förslag för att göra situationen lättare för ungdomar.

När man upplever hur villrådiga ungdomarna ofta är vid de val de står inför då de skall sluta grundskolan, borde det vara självklart att försöka stärka skolans studie- och yrkesorientering. Vi socialdemokrater menar att detta är helt nödvändigt och föreslår därför betydande resursförstärkningar, bl. a. för att ge invandrareleverna ytterligare stöd.

För de allra flesta ungdomar innebär genomgången grundskola att man fortsätter i gymnasieskolan. För de ungdomar som har särskilda problem vid övergången borde speciella insatser göras. Vi beklagar att regeringen inte har insett att det behövs mera insatser på detta område. I olika motioner har vi ur flera aspekter tagit upp de här frågorna.

För det första: Ett viktigt instrument är hur intagningsystemet tillämpas. Många kommuner använder redan möjligheten att vid intagningen göra en helhetsbedömning med de speciella hänsynstaganden som är motiverade i varje enskilt fall, dvs. man tar in en stor del av ungdomarna genom den s. k. fria kvoten. Enligt vår mening bör intagningsnämnderna i ökad utsträckning använda denna möjlighet för att hjälpa de utsatta ungdomarna till fortsatt utbildning.

För det andra: Det behövs ofta särskilda utbildningsprogram och stödprogram för att hjälpa de ungdomar som har särskilda problem av social art eller på grund av handikapp. Detta sker t. ex. mycket förtjänstfullt i Göteborg f. n. Vi önskar att ett liknande utvecklingsarbete skall stimuleras också i andra kommuner genom att staten ger bidrag till detta.

För det tredje: Arbetsmarknadssituationen innebär att det är särskilt svårt för unga flickor att få jobb. Denna situation förvärras nu genom åtstramningen på den offentliga sektorn, av att beredskapsarbetena har dragits in och slutligen av att de linjer i gymnasieskolan som flickor traditionellt söker till nu skall hållas tillbaka eller t. o. m. minska i omfattning.

Det kan i och för sig vara riktigt att hålla tillbaka de mera allmänt inriktade linjerna i gymnasieskolan till förmån för de yrkesinriktade linjerna. Men detta kräver att man förvissas sig om att det totala antalet platser i gymnasieskolan även vid en sådan omläggning kommer att uppgå till minst 100 % av antalet 16-åringar. Detta har riksdagen på socialdemokratiskt initiativ tidigare slagit fast.

Det kräver också att speciella insatser görs för att stimulera flickor att söka

sig till de expanderande yrkesutbildningarna, främst tekniska utbildningar som flickor av tradition inte söker sig till. Det är därför helt nödvändigt att bredda flickornas val av utbildning genom att t. ex. utnyttja de olika perioderna i den praktiska yrkesorienteringen och tiden för temastudier på grundskolans högstadium. Innehållet och arbetsformerna i det nya obligatoriska ämnet teknik måste också utformas så, att flickorna verkligen lär sig handskas med verktyg och enkla maskiner. Därigenom kan de få pröva det teknisk-praktiska området och på så sätt övervinna sina föreställningar och fördomar om sig själva. Dessutom bör intresserade flickor erbjudas kortare kurser under årskurs 9 eller på ferierna efter årskurs 9 som ett slags introduktionskurs till det tekniska området.

Flickornas utsatta situation bör naturligtvis också noga uppmärksammas i skolans studie- och yrkesorientering.

Gymnasieskolan står nu inför ett reformskede. Vi socialdemokrater beklagar att gymnasieutredningen blivit så fördröjd i sitt arbete. Så mycket mera beklagligt är detta som även den försöksverksamhet som lokala och regionala skolmyndigheter planerat tillsammans med gymnasieutredningen också fördröjts av olika skäl.

Vi kan inte acceptera skolministerns och regeringens uttalande i budgetpropositionen om att olika slag av försök i gymnasieskolan skall behandlas med återhållsamhet. Tvärtom anser vi det utomordentligt viktigt att man nu ute i kommunerna får bedriva ett lokalt förnyelsearbete, som kan förbereda de förändringar som förhoppningsvis blir resultatet av gymnasieutredningens arbete.

Herr talman! I en tid då många saknar framtidstro, inte minst barn och ungdomar, är satsningar på dem utomordentligt betydelsefulla. Inom socialdemokratien har vi bland våra motionskrav prioriterat insatser för barn och ungdom. Vår uppgift som politiker måste vara att värna barnens intressen – även om mycket i arbetet med barns och ungdomars levnadsförhållanden och uppväxtmiljö är svårt att fånga i politiska beslut. Här krävs också förändringar i attityder och inställning, så att barn och ungdomar blir mer delaktiga i de vuxnas värld och känner sig välkomna.

Socialdemokratien kräver nu att regeringen handlar – att barn och ungdomar inte bara möts med välvilliga ord. Flera socialdemokratiska talare har berört barns och ungdomars situation. Vi kräver nu åtgärder, som skapar bättre uppväxtförhållanden och livsvillkor för dagens unga.

Anf. 61 YLVA ANNERSTEDT (fp) replik:

Herr talman! Lena Hjelm-Wallén tog upp frågor om hur ungdomar på olika sätt är utsatta i vårt samhälle. Just det har regeringen uppmärksammat. I en tid av ekonomiska svårigheter är det de här grupperna som vi försöker skydda i de flesta hänseenden. Exempelvis lämnas särskilda medel för insatser till kommuner som har alldeles speciella behov för ungdomar. Kommunerna får också extra resurser för att hjälpa de handikappade eleverna till rätta.

Lena Hjelm-Wallén talade om ungdomars oro för att de efter skolan inte

skall hitta ett arbete. Här finns skolans uppföljningsansvar, som innebär att alla ungdomar mellan 16 och 18 år skall erbjudas utbildning eller arbete. Vi fick i höstas ungdomspropositionen, där regeringen förde fram förslag, som innebär att ungdomar på olika sätt kan få introduktion i arbetslivet och/eller en lärlingsutbildning i ett företag.

Lena Hjelm-Wallén tog också upp frågan om behovet av studie- och yrkesorientering för invandrarna. Jag kan glädja henne med att just det har tagits upp av elevvårdskommittén, vars betänkande nu är på remiss. Och visst är invandrarungdomarna särskilt utsatta!

Lena Hjelm-Wallén talade också om att barn och ungdomar i dag har allt färre möjligheter att följa de vuxnas vardag. På den punkten har det lagts fram en proposition, som tar upp frågan om föräldrars och elevers medinflytande i skolan. Jag tror att föräldrars allt större möjlighet att medverka i skolan, dela med sig av sina erfarenheter och kunskaper, i någon mån kan kompensera den brist som det innebär att ungdomar och barn i dag inte kan delta i det vardagliga livet på samma sätt som de kunde förr.

Det här är blott några av de åtgärder som regeringen har vidtagit för att skydda barnen och ungdomarna i samhället.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 62 ANN-CATHRINE HAGLUND (m) replik:

Herr talman! Lena Hjelm-Wallén berör övergången mellan förskolan och lågstadiet och säger att den bör vara mjukare. Jag vill erinra om att det har tillsatts en utredning som skall se över just de frågorna och samarbetet förskola-lågstadium.

Sedan säger Lena Hjelm-Wallén att man i förskolan bör ha en mer strukturerad verksamhet. Jag är glad att höra detta, därför att det är ett krav som vi från moderat håll har framfört flera gånger.

Sedan säger Lena Hjelm-Wallén att systemet för intagningen av elever till gymnasieskolan bör ses över och att det är lämpligt att ta in fler elever på fri kvot. Jag vill då säga att det är väldigt viktigt att man vid intagning av elever på fri kvot inte utökar systemet så att det kan bli ett godtyckligt förfarande. Det är mycket viktigt när det gäller intagning att rättssäkerhetsaspekten och förstås också rättvisaspekten alltid beaktas.

Anf. 63 LENA HJELM-WALLÉN (s) replik:

Herr talman! Det är så, Ylva Annerstedt, att regeringens åtstramning av den offentliga sektorn väldigt hårt går ut över barn och ungdom. Det är litet konstigt att säga att regeringen här satsar på behovsriktade resurser i skolan. Man gör det på så sätt att regeringen först tar bort 2 % av statsbidraget till kommunerna för lärarlöner. Av dessa 2 % ger man tillbaka 0,5 % för behovsriktade resurser. Detta är ingen reform. Det är tvärtemot vad ordet reform står för.

På samma sätt förhåller det sig när det gäller de handikappade barnen. Vad

regeringen har föreslagit är att resursen för personell assistans och tekniska hjälpmedel skall tas bort. Dessa kostnader skall nu betalas av de 0,5 procenten av anslaget till lärarlönerna. Det är ingen reform. Det är att urholka hjälpen till handikappade.

När det gäller invandrar-syo hänvisar Ylva Annerstedt till ett betänkande från elevrådskommittén. Må så vara – men vi vill ha handling. Vi föreslår ökade resurser, nu, inte ord i betänkanden.

Till Ann-Cathrine Haglund vill jag säga att det förhåller sig på samma sätt när det gäller den fria kvoten. För att klara de utsatta ungdomarna menar vi att fri kvot skall användas. Det ligger en del godtycklighet i det, för det gäller ju att just ge de svaga möjligheter att på det sättet få den utbildning som de i kanske större utsträckning än andra behöver. Men det får man godta för att klara de svaga ungdomarnas situation.

Anf. 64 YLVA ANNERSTEDT (fp) replik:

Fru talman! I en situation av ekonomiska svårigheter är det alldeles uppenbart att alla samhällets sektorer får vidkännas en neddragning. Skolan är faktiskt inte det område av samhället som har varit särskilt missgynnat tidigare – tvärtom. Man har fått en mycket stor del av resurserna. Nu måste också skolan avstå från en liten del av ökningen.

Det faktum att de skolor, de kommuner, som har de allra största behoven också får extra resurser, är ju ett bevis på att man vill skydda dem som är mest utsatta, som har de största behoven. 25 % av den här resursen går alltså tillbaka till kommunerna. Även om insatserna till handikappade elever också ingår i den här resursen, så innebär inte det på något sätt att det blir en minskning. Kommunerna själva får bestämma hur de här medlen skall disponeras. Ett led i den borgerliga regeringens arbete är alltså strävan att lägga besluten så nära de människor som berörs av dem som möjligt och att komma bort från den centrala dirigeringen.

Anf. 65 ANN-CATHRINE HAGLUND (m) replik:

Herr talman! Jag tycker visst att man skall använda sig av fri kvot för att hjälpa de svaga eleverna, dem som har det besvärligast. Men jag vill bara säga att man måste vara försiktig när det gäller den fria kvoten så att man inte använder den alltför godtyckligt.

Anf. 66 LENA HJELM-WALLÉN (s) replik:

Herr talman! Numera säger borgerliga talare att skolan inte alls är missgynnad i fråga om resurstillförsel. Det lät inte så när vi hade en socialdemokratisk regering och en borgerlig opposition.

Nu vill Ylva Annerstedt och tydligen också den borgerliga regeringen skydda de unga genom att minska bidragen till dem. Man tar bort 2 % av lärarlönebidraget. En fjärdedel av det, alltså 0,5 %, återför man till behovsriktade resurser. Detta är att skydda de svaga enligt borgerlig modell men inte enligt socialdemokratisk.

När jag har lyssnat på flera av talarna från den borgerliga sidan har jag

gjort den reflexionen att de låter mycken välvilja flöda över de unga men det saknas i stor utsträckning handling. I stället drabbas de unga hårt av regeringens åtstramning av den offentliga sektorn. Vi menar att inte minst i en tid av politiska och ekonomiska kriser gäller det att prioritera barn och ungdom. Det är därför vi har lagt en bred barn- och ungdomsmotion med förslag om förhållandevis stora insatser för att ge dem bättre uppväxtförhållanden.

Andre vice talmannen anmälde att Ylva Annerstedt anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 67 OLLE GRAHN (fp):

Herr talman! Vid den här tidpunkten i debatten växlar temana i anförandena snabbt. Jag skall be att få säga några ord om småföretagarnas speciella problem.

Är det kriminellt att vara företagare? Är det inte på tiden att allmänheten börjar upplysas om att företagare är helt vanliga människor och att alla kategorier människor faktiskt är beroende av varandra?

Det är inte så länge sedan jag fick de frågorna på en företagarräff, där jag redogjorde för både regeringens och oppositionens näringspolitiska program som jag hade uppfattat dem i de förslag som vid olika tillfällen hade presenterats i riksdagen.

En snarlik frågeställning mötte mig också vid ett besök på ett storföretag häromdagen. Där hade man på grund av allmänhetens uppfattning om industrin som arbetsplats problem med rekryteringen av framför allt teknisk personal.

För småföretagarna är problemet ett helt annat och bottnar kanske främst i att det finns s. k. företagare som bedriver en icke seriös verksamhet och som skapar ett rykte om företagare som egentligen inte överensstämmer med verkligheten. Just därför är det också viktigt att regeringen fortsättningsvis bekämpar icke seriös verksamhet och vidtar åtgärder mot s. k. grå arbetskraft, mot skatteflykt och skattefusk.

Bakom de frågor man möter ligger en uppgivenhet och en fatalism som är beklaglig och måste bekämpas. Varför finns i dag denna uppgivenhet hos framför allt småföretagarna? Gör verkligen regering och riksdag inte någonting för att underlätta för dem att leva vidare?

Jag vågar nog påstå att regering och riksdag har gjort en del som just har underlättat för näringslivet, och jag hoppas att det kommer mera. Men naturligtvis kan man undra om det som har gjorts är de rätta insatserna och om de verkligen har underlättat för näringsliv och företagsamhet. Även den regering som i dag har ansvaret tycks lida av alltför mycket byråkratiskt tänkande och långdrar gärna besluten genom mycket utredande.

Vad är det då som har gjorts och som skall uppfattas som stimulans för näringslivet?

Vi har t. ex. det senaste året fått stimulanser till ett sparande som är avsett att tillföra näringslivet mer kapital. Det är bra, men tyvärr måste vi nog också

konstatera att dessa nya pengar inte kommer att underlätta för de små företagen. I stället har småföretagen, som är den kategori företag som arbetar med den största procentuella andelen lånat kapital, drabbats av att det lånade kapitalet har blivit allt dyrare. Dessutom är det i dag ingalunda lättillgängligt för dem.

Jag räknar med att regeringen är uppmärksam på problemet och att man snabbt vidtar åtgärder som kan tillrättalägga detta missförhållande. Jag förstår att frågan är hårt knuten till både finans- och valutaproblem, men detta får inte hindra att man skyndsamt vidtar åtgärder som snabbt och effektivt underlättar för dem som annars kommer att förblöda inom en ganska snar framtid.

De företagare, unga lantbrukare eller småindustriföretagare som lånat och investerat åtminstone för dem mycket kapital i sin verksamhet har i dag genom det senaste årets räntepolitik fått se sina kalkyler fullständigt omkullkastade. Det kan inte och får inte vara regeringens mening att dessa företag som skulle ha blivit basen för vårt framtida näringsliv på grund av faktorer som ligger helt utanför deras egen möjlighet att påverka skall slås ut. Dessa företag finns i hela landet och inte minst i mitt eget län, Skaraborg, som har just jordbruket och småindustrin som bas för all näringsverksamhet i länet.

Vi har nu kommit in i ett konjunkturläge som verkligen kräver stimulans och injektion för satsningar på framtiden. Det är då synnerligen angeläget att även de små företagen vågar satsa på framtiden, men då behövs kapital – kapital till ett rimligt pris.

Jag hoppas att de utskott som har småföretagens finans- och utvecklingsproblem bland sina uppgifter kan presentera riksdagen sådana förslag att vi med stor enighet kan få de politiska beslut som krävs för ett näringsliv i utveckling och med framtidstro.

Anf. 68 Förste vice talmannen INGEGERD TROEDSSON (m):

Herr talman! I går kunde man lyssna på ett program i TV 1 i serien Dina pengar och Din makt. Programmet hette Så klarar barnfamiljen krisen. Utgångspunkten var att familjer med exakt samma lön, samma hyra och samma antal barn kunde leva på den mest skilda standard beroende på hur inkomsten var uppdelad mellan makarna. Programmet visade inte minst vilka svåra förhållanden som råder i många barnfamiljer som är hänvisade till att leva på en enda inkomst. Fördelades inkomsten däremot mellan makarna blev skatten lägre, och familjen kunde unna sig litet över livets nödort – mer ju jämnare inkomsten var. Skatten blev över 20 000 kr. lägre på en familjeinkomst på 120 000 kr. om den var lika fördelad jämfört med att endast en av makarna tjänade in denna inkomst. Det centrala budskapet var: Hur mycket lättare skulle det inte vara för barnfamiljerna om politikerna medgav tudelning av inkomsten. Föräldrarna skulle få större valfrihet. Skattebördan skulle bli rättvisare fördelad. Trycket på att jobba svart för att klara ekonomin skulle minska.

TV-programmet utmynnade i en maning till lyssnarna att skriva till sitt

*Allmänpolitisk
debatt*

parti och kräva att barnfamiljerna borde få göra en tudelning av familjeinkomsten. Nu är detta med tudelning verkligen ingenting nytt för oss moderater. Från vårt håll har vi åtskilliga gånger lagt fram förslag om tudelning, lämpligen begränsad till vissa inkomstnivåer. Vi har också i en motion till årets riksmöte begärt utredning och förslag i syfte att ge familjebeskattningen en mer rättvis utformning än vad den har i dag.

Nu kan man, herr talman, ha olika uppfattningar om vilken väg som är den bästa för att nå en bättre tingens ordning när det gäller familjebeskattningen. Men så mycket står helt klart att det i dag inte finns något som helst samband mellan inkomst och skatteförmåga. 120 000 kr. – den inkomst som nämndes i TV-programmet – är onekligen en på papperet ganska hygglig inkomst. Den kan också i många fall medge en hygglig standard, framför allt i en familj utan barn där också andre maken har inkomst. I åter andra fall kan 120 000 kr. innebära en standard under existensminimum – och långt under minimipensionärsnivå – nämligen i familjer som bara har en enda inkomst och fyra eller fler barn.

Det är därför i dag inte längre möjligt att motivera den mycket branta progressiviteten i den statliga skatteskalen – från 1 till 44 % på de första 100 000 kronorna – med bärkraftsprincipen. I så fall måste vi förena progressiviteten med någon form av konsumtionsbeskattning, alltså en beskattning där man också tar hänsyn till hur många som skall leva på familjeinkomsten.

Evert Svensson citerade i gårdagens debatt budgetexperten Anna-Lisa Hellsten och menade att hon hade sagt, att barnfamiljerna var 1970-talets förlorare. Det var nu inte ett riktigt korrekt citat. Vad Anna-Lisa Hellsten har sagt är att "bland barnfamiljerna finns 70-talets förlorare" – och det är en helt annan sak.

Främst har nämligen flerbarnsfamiljerna drabbats. Flerbarnsfamiljerna har i mycket liten utsträckning kunnat utnyttja det utan jämförelse största familjepolitiska stödet – den subventionerade kommunala barnomsorgen – trots att de liksom alla andra bidrar till dess finansiering. De har i mindre utsträckning än andra hushåll kunnat skaffa sig två inkomster och på så sätt dubbelt utnyttja de låga skattesatserna i botten.

Deras inkomstökningar har i stället drabbats av hårdare marginaleffekter – och i långt bredare inkomstskikt – än alla andra hushåll genom kombinationen marginals katt, avtrappade bostadsbidrag och i förekommande fall också höjda daghemstaxor. I vissa inkomstlägen är situationen t. o. m. den att enda sättet för en familj med flera barn att öka sin standard är att sänka sin inkomst.

Det innebär också, herr talman, att Pomperipossa fortfarande lever och frodas bland flerbarnsfamiljerna. Det är därvidlag en ringa tröst att hennes framfart skulle ha varit ännu mycket mer förödande, om socialdemokraternas skatteförslag och motstånd mot indexreglering och mot marginals kattetak skulle ha vunnit gehör här i kammaren.

Låt mig, herr talman, på en tablå på kammarens bildskärm visa vilka inkomster några flerbarnsfamiljer med en enda inkomst behöver för att

komma över existensminimum år 1980 resp. i år. Kommunal skatten har antagits vara 29 kr. förra året och 29:50 kr. i år. Hyran har båda åren antagits ligga på övre hyresgränsen för bostadsbidrag, men det är väl känt att en betydande del av barnfamiljerna har högre hyror än så. Effekterna av indexregleringen och marginalskattesänkningen från i julas är naturligtvis också medtagna.

Trots detta visar tablån att dessa flerbarnsfamiljer måste ha ännu högre inkomster i år än förra året. Trebarnsfamiljen behöver 91 000 kr. i inkomst mot 72 000 kr. förra året för att kravla sig över existensminimum, fyrbarnsfamiljen 151 000 mot 125 000 kr. förra året, fembarnsfamiljen 200 000 kr. mot 168 000 kr. förra året. Som synes behöver fembarnsfamiljen ha en mer än dubbelt så hög inkomst som trebarnsfamiljen – 200 000 kr. i stället för 91 000 kr. – för att klara sig över existensminimum.

Men är då inte existensminimireglerna alldeles för generöst satta? frågar naturligtvis någon. Ja, existensminimireglerna har åtskilliga brister, och vi har i vår motion också krävt en översyn av dem. Men man kan knappast säga att existensminimireglerna skulle vara för generöst satta. Existensminimum för det tillkommande fjärde och femte barnet motsvarar tillsammans två bidragsförskott och hyran för ytterligare ett rum – inte ett enda öre därutöver. Men familjens inkomst måste öka med 109 000 kr. för att man skall klara ens denna låga standard!

Existensminimum för föräldrarna då – hur ligger det till med det? Ja, det ligger på 165 % av basbeloppet. Det kan man jämföra med att existensminimum för ett par gifta folkpensionärer som har minimistandard – alltså bara folkpension och inte ATP – ligger på 245 % av basbeloppet. Något liv i lyx medger sannerligen inte existensminimireglerna.

Hur skall man då komma till rätta med dessa helt ohållbara problem? Två utredningar – bostadsbidragskommittén och familjeekonomiska kommittén – arbetar med frågorna. En rättvisare fördelning av bostadsbidragen är helt ofrånkomlig. Regeringen har också i år liksom förra året lagt fram förslag som innebär rättvisare inkomstprövning. Flerbarnstillägg som inte avtrappas och inte ger marginaleffekter då inkomsten ökar är också en helt ofrånkomlig väg att gå. Regeringen har nu också aviserat att den tänker ta ett första steg på den vägen. Det är också absolut nödvändigt att hålla igen på kommunalskatterna, eftersom höjda sådana kräver ytterligare inkomster för att man skall nå upp till existensminimum. Men det räcker inte med detta, utan marginalskatterna måste också sänkas så att det över huvud taget blir möjligt för de stora familjerna att av egen kraft förbättra sin inkomst.

I gårdagens debatt hälsade man i en rad inlägg med stor tillfredsställelse regeringens tillkännagivande om att marginalskatterna på tre år skall sänkas till högst 50 % för den helt dominerande andelen heltidsarbetande inkomsttagare och att marginalskattetaket skulle justeras ned i motsvarande omfattning. Jag vill, herr talman, också sälla mig till den raden av personer. Det ligger också mycket av moral i att det blir minst lika lönande att tjäna 1 000 kr. som att göra ett avdrag på lika mycket. Pomperipossaeffekterna till följd av ökad skatt och barnstugeavgift och minskat bostadsbidrag skulle

också försvinna om vi fick marginalsatser på högst 50 %. De mest stötande skillnaderna i skatt på en och samma inkomst skulle också försvinna och rimligare inkomstnivåer krävas för att en barnfamilj skall kunna kravla sig upp till existensminiminivå. Inkomstuppldelningar av ekonomiskt nödtvång – kanske stick i stäv mot makarnas egen önskan – skulle bli mindre nödvändiga, även om de långt ifrån skulle elimineras. Skall vi behålla en s. k. individuell beskattning är bästa lösningen att gå in för successivt lägre och mer proportionella skattesatser i alla inkomstlägen utom de allra högsta.

Jag hoppas slutligen, herr talman, att socialdemokraterna, som tyvärr visat en påtaglig benägenhet att sätta sig på flera stolar på en gång när det gäller marginalsatserna, nu skall visa att de menar allvar med sitt tal om sänkta marginalsatser. Sänkta marginalsatser behövs för att öka den offentliga sektorns inkomster, för att uppmuntra arbete och sparande och motverka spekulation, för att öka skattesystemets effektivitet och förbättra skattemoralen genom att bekämpa skattefusk och skatteflykt – för att citera deras egen ekonomiska partimotion. Men också av fördelningspolitiska skäl och för att i mindre utsträckning styra familjerna och deras arbetsfördelning krävs lägre och mer proportionella skatter.

I detta anförande instämde Gunnar Biörck i Värmdö (m).

Anf. 69 MARGOT HÅKANSSON (fp):

Herr talman! Den ekonomiska situationen i Sverige har helt eller nästan helt dominerat debatten i går och i dag. Det är naturligtvis självklart att den gör det. Tyvärr är det inte så många av talarna som har orkat lyfta blicken och göra en jämförelse med världen i övrigt.

Vi måste kanske ändå mitt i all pessimism och domedagsstämning konstatera att vi har förutsättningar och möjligheter att åtgärda vår situation.

I många av världens länder svälter, torteras, misshandlas och dödas människor. De saknar möjlighet att tillfredsställa ens de enklaste krav på mat, husrum och kläder men har inte heller några som helst demokratiska rättigheter eller någon personlig frihet. Vi tänker nog inte alltid på och värdesätter de oskattbara förmåner vi ändå på många sätt har i Sverige. Vi tar det alldeles för givet att så skall det vara och så skall det förbli.

När klagan och jämmer får alltför stora proportioner för att vi nu är tvungna att sänka vår standard något, kommer man osökt att tänka på att en stor del av de sjukdomar vi människor åsamkar oss i Sverige beror på vällevnad och missbruk av tobak och alkohol.

När viktväktarklubbar och hälsohem behövs för att försöka reparera en del av de spår vällevnaden sätter, är det kanske dags att också på allvar försöka ändra kostvanorna till en bättre och billigare kost.

Vi har ändå trots vissa svårigheter möjlighet att gemensamt hjälpas åt om vi bara vill ta bort skyggelapparna och inse att vi på många sätt levt över våra tillgångar i ganska många år och att vi nu inte kan fortsätta med det.

Det ekonomisk-politiska åtgärdsprogram som regeringen nu lagt fram är

tillsammans med det ansvarsfulla avtalet som slutits ett första steg mot att återvinna förtroendet för den svenska kronan och därmed stärka vår konkurrenskraft både inom och utom Sverige.

Givetvis måste vi fortsätta på den inslagna vägen, och vi måste vara starkt medvetna om att under kanske hela 80-talet satsa på investeringar och utveckling av vår industri på bekostnad av den privata och offentliga konsumtionen.

Om marknadsekonomin skall fungera, måste man också ge den förutsättningar för att den skall ha förmåga att göra det. Under fem år har debatten om kollektiva fackligt ägda och styrda löntagarfonder i hög grad försvårat nyinvesteringar och utveckling av svenskt näringsliv. Jag skulle vilja säga att hotet om dessa har legat som en bannbulla över hela företagsamhetens Sverige.

Svenska folket har i opinionsundersökningar mellan 1975 och 1980 klart avvisat fackliga kollektivt ägda löntagarfonder. Så mycket som upp till 70 % vill att om någon form av fonder skall införas för att ge näringslivet riskvilligt kapital skall dessa baseras på individuellt enskilt ägande. Alltså ett klart nej från svenska folket till den form av fackligt ägda och kollektivt styrda fonder som länge styr debatten. Detta är viktigt att besinna för I.O., TCO och socialdemokratiska partiet i det fortsatta arbetet i utredningen.

Herr talman! Från våra ekonomiska bekymmer i stort till mitt hemlän Blekinge, som sannerligen har stora problem att brottas med. Vi har under många år haft en bekymmersam utveckling i länet som nu har den största befolkningsminskningen i landet, procentuellt sett. Endast ett fåtal företag redovisar efterfrågan på arbetskraft.

Ökad konkurrens och begynnande konjunkturedgång minskar orderin-
gången och medför starkt minskat behov av arbetskraft. Industrier med problem finns utspridda över hela länet. Volvo i Olofström har minskat med 800 personer sedan 1975 och har nu 3 733 anställda. Korttidsvecka och fortsatta rationaliseringar är att vänta. Med stigande bensinpriser och kärvare ekonomi är bilbranschen, speciellt personbilstillverkningen, i sjunkande.

L M Ericsson, också i Olofström, har 274 anställda. Det är bara halva styrkan mot i mitten av 1970-talet. Framtidsutsikterna är ovissa, eftersom man vid Olofströmsfabriken inte har tillverkning av LM:s nya teknik.

För Sölvesborgs varv har i går en ljusning inträtt, och man kan väl där se något mera optimistiskt på sin framtid, som väl är. ABU i Svängsta har 633 anställda och har minskat med 50 personer sedan 1977. Företaget vill nu avskeda ytterligare omkring 200 personer, beroende på en hårdnande konkurrens på fiskesjösidan. Här är det lågprisländerna som konkurrerar.

Facit-Halda i Svängsta, Sölvesborg och Bräkne-Hoby med tillsammans 1 758 anställda vill minska arbetsstyrkan med 200 personer.

L M Ericsson i Ronneby har 359 anställda. Denna fabrik har den nya tekniken, men framtiden är osäker eftersom L M Ericssons totala arbetsstyrka är i sjunkande på grund av en alltmer avancerad teknik som kräver

färre människor för att utföra samma arbetsvolym.

På Kockums i Kallinge med 937 anställda är korttidsvecka införd.

L M Ericsson i Karlskrona har 1 633 anställda, men elektroniken gör att allt färre personer klarar samma produktion där också.

Karlskronavarvet AB har i dag 1 450 anställda. En minskning med 200 personer har skett sedan 1977, och i dagarna har Svenska Varv tagit beslut om att ytterligare 500 anställda skall avskedas under loppet av 1981.

Ett marint varv som Karlskronavarvet måste ur försvarspolitisk synvinkel vara så stort att det klarar nybyggnad och reparation av marinens fartyg. Detta är också fastlagt i riksdagens beslut våren 1980, där riksdagen säger att regeringen har ett särskilt ansvar för sysselsättningen vid varvet.

Varvet i Karlskrona skall, också enligt riksdagens uttalande, inte syssla med civilfartygsproduktion i fortsättningen, och stränga lönsamhetskrav kan alltså inte ställas på varvet, eftersom det är helt beroende av marinens och regeringens beställningar och försvarsanslagets storlek och fördelning. I så fall skall samma lönsamhetskrav ställas på tillverkningen av t. ex. flygplan och stridsvagnar. Om vi skall ha ett marint försvar i Sverige, behövs också beställningar vid Karlskronavarvet av fartyg för marinen.

Uddcomb Sweden AB har nu 497 anställda. Det är 300 mindre än i mitten av 1970-talet. Förslag om ytterligare minskning med 200 personer har lagts fram av företagsledningen. Till detta kommer att landsting och kommuner har anställningsstopp, beroende på ett kärvt ekonomiskt läge. År 1975 bodde det 155 336 människor i Blekinge. Nu har vi endast 153 565 – en minskning med 1 771 personer i ett litet län.

Länet har en servicesektor som ligger betydligt under riksgenomsnittet och är det enda länet i södra Sverige som saknar en egen högskola. Av landets 23 primära centra saknar endast fyra – däribland Karlskrona – egen högskola.

I det länsprogram som länsstyrelsen i Blekinge har lagt fram finns ett aktuellt åtgärdsprogram, där det krävs riktade regionalpolitiska insatser för länet, såsom elektrifiering av järnvägslinjen Karlskrona–Kristianstad och upprustning av Karlskrona–Växjö-linjen, utbyggnad av turist- och rekreationsanläggningar, satsning på fiskerinäringen och trädgårdsnäringen m. m.

Vi behöver satsningar på gångbara projekt, på lönsamma industrier. Ett ansvarstagande för vårt marina varv, som för trehundra år sedan var anledningen till Karlskronas tillkomst, kommer att kunna hjälpa länet ur ett mycket bekymmersamt läge.

I en omfattande undersökning av Olofströms kommuns prekära läge påvisas att Olofström ligger på samma nivå som kommuner i stödområde 6.

Antalet arbetslösa i länet är nu 2 588 personer och de lediga arbetena 266.

Med önskvärd tydlighet visar de siffror jag nu har presenterat länets prekära läge och även om vi alltför väl vet att det finns bekymmer på många håll i Sverige är det kanske ändå nu Blekinges tur att komma i åtanke för de

satsningar som är möjliga samt ekonomiskt och samhällspolitiskt försvarbara.

Invånarna i Blekinge vill med all kraft medverka till och arbeta för att få ett län som åter kan se framtiden an med tillförsikt, men utan hjälp från regering och riksdag kan länet inte på egen hand klara sina onckligen mycket svåra problem.

Jag är förvissad om att denna vår gemensamma vädjan från länet inte skall förklina ohörd när regionala och näringspolitiska satsningar övervägs från statens sida.

Med det, herr talman, vill jag än en gång betona det jag inledningsvis uppehöll mig vid.

Låt oss ta vara på alla de möjligheter vi har. Låt oss titta ut över våra gränser och se att vi har ganska mycket att ta vara på – vi har en bra situation jämfört med vad många andra länder har – och utan allt för mycket gnäll frivilligt underkasta oss ganska tuffa tag under åren framöver för att på sikt få svenskt näringsliv konkurrenskraftigt och därmed få ordning på den svenska ekonomin.

Anf. 70 KNUT WACHTMEISTER (m):

Herr talman! Tidigare har man med fog kunnat säga om kommunernas ekonomi och om kommunalskatten liksom man säger om vädret – alla talar om det, men ingen gör något åt det.

Långsamt, långsamt men klart och otvetydigt har man under de senaste åren kunnat spåra en alltmer ökad insikt om att den kommunala expansionen måste bromsas och bromsas kraftigt, och det kan vara skäl att något belysa vad som hittills gjorts från statsmakternas sida i kontakten med de båda kommunförbunden. Mot bakgrunden av den alltför snabba kommunala volymökningen träffades i juni 1978 en överenskommelse mellan regeringen och de båda kommunförbunden om att riktpunkten för den kommunala konsumtionens volymökning borde vara 3 % för vardera av åren 1979 och 1980. Det målet lyckades man inte uppnå, utan volymökningen beräknas till minst 4,5 % för vardera året. Att skattehöjningarna likväl kunde begränsas till ca 40 öre per år berodde, förutom på ett ökat skatteunderlag, på att kommunerna under 1980 kunde leva på ett överskott på inte mindre 2 miljarder som uppstod 1978. Det året höjdes kommunalskatterna med ca 1:85, vilket alltså visade sig vara alldeles för mycket.

Mot bakgrunden av dagens ekonomiska situation har möjligheterna för en kommunal expansion väsentligt förändrats. Med en beräknad bruttonationalproduktökning för innevarande år på mindre än 1 % finns det knappast något utrymme alls för någon kommunal volymökning, i varje fall under inga förhållanden överstigande 1 %. Detta kommer att medföra betydande svårigheter för alla dem som i landsting och kommuner har ansvar för ekonomin, förutsatt att man inte gör det lätt för sig och helt sonika höjer skatten 1982 med motsvarigheterna till den nedskärning på 2,8 miljarder som regeringen föreslår.

Det kan finnas anledning att titta litet närmare på de åtgärder rörande den

Nr 73

Torsdagen den
5 februari 1981

*Allmänpolitisk
debatt*

kommunala ekonomin som regeringen aviserar.

Höjning av grundavdrag vid kommunal inkomstbeskattning, reducering av skatteunderlaget från juridiska personer samt slopande av en del statsbidrag kommer för 1982 att medföra en inkomstminskning för primärkommunerna på ca 1 700 miljoner och för landstingen på ca 1 100 miljoner.

Det kan tilläggas att staten samtidigt avsatt en s. k. särskild resurs på 100 milj. kr. att fördela till ekonomiskt svaga kommuner och landsting i samband med fördelning av det extra skatteutjämningsbidraget för år 1982. Det framgår inte om fördelningen av denna nya resurs skall ske efter samma kriterier som när det gäller det gängse skatteutjämningsbidraget eller om utgångspunkten, vilket är det troligaste, skall vara effekterna på kommuner och landsting av 2,8-miljardersneds kärningen.

Kommunförbunden har snabbt räknat ut att denna ganska omfattande inkomstminskning skulle motsvara en utdebitering av 47 öre för landstingen och 62 öre för primärkommunerna, alltså tillsammans något över en krona. Självfallet är det helt oacceptabelt, om man som kompensation för inkomstbortfallet höjer skatten. Då är ju hela meningen med reformen förfelad. Inkomstminskningen måste kompenseras med besparingar och inte med skatthöjningar. Möjligen kan man tänka sig vissa taxehöjningar, som brukar leda till en minskad efterfrågan, varjämte det ter sig rättvisare att den som efterfrågar kommunal service också betalar för den.

Kommunernas möjligheter att hålla oförändrad skatt kommer också i stor utsträckning att vara betingade av utvecklingen när det gäller löner och priser. Det just träffade löneavtalet ger vissa förhoppningar om att det skall gå att dämpa prisökningarna. Kommunförbundet räknar med, att om pris- och löneökningarna 1982 hade begränsats till 7 %, skulle primärkommunernas inkomster och utgifter kunna balanseras 1982.

Går det då att göra besparingar? Ja, uppenbarligen går det, åtminstone om man skall tro tidningen Kommunalarbetaren. Tidningen redovisar att primärkommunerna för 1980 kommer att få ett överskott på 1 500 milj. kr. och landstingen 1 000 miljoner. Att man också skriver att det är Bohman som har talat maktspråk och skrämt kommunerna till att vara sparsamma tycker jag närmast man skall ta som en komplimang.

Kommunals ordförande säger i det sammanhanget att det har förekommit åtskilliga exempel på panikslagna och onödiga besparingar, som gått ut över Kommunals medlemmar. Rimligtvis kommer det inte att gå ut över dem i egenskap av skattebetalare om kommunerna sparar. Det viktigaste med de här besparingarna är, om beräkningarna är riktiga, att kommuner och landsting för det kritiska året 1982 har en ingångspost på 2 500 miljoner, som tillsammans med regeringens "särskilda resurs" på 100 miljoner nästan motsvarar hela inkomstbortfallet i regeringens sparpaket om 2 800 milj. kr. Bara av den anledningen borde det alltså inte behöva vara tal om en kommunalskattehöjning för 1982.

Det kan också vara värt att notera att det tidigare beslutet om fullföljandet av tredje steget i skatteutjämningsreformen skall fullföljas. Därmed får

kommuner och landsting den utlovade miljarden.

Det finns emellertid ytterligare en sida av saken som måste och bör belysas. Trots löfte om motsatsen fortsätter regering och riksdag att lägga nya bördor på kommuner och landsting i form av i och för sig vällovliga reformer, vid vilkas finansiering man dock inte tar tillräcklig hänsyn till den pressade kommunala ekonomin.

Kommunförbundet har beräknat att nedanstående reformer bara för primärkommunerna kommer att medföra ökade kostnader på minst 2 000 milj. kr.

Arbetsstidsförkortning för brandpersonal

Kollektiv persontrafik

Gymnasieskolan

Grundskolans läroplan

Samlad skoldag

Socialtjänstlagen

Riksfärdtjänsten

Tillsyn enligt miljöskyddslagen

Skulle allt detta genomföras på ett år, skulle det medföra en kommunal konsumtionsökning på inte mindre än 3 1/2 %. Självfallet är detta helt otänkbart, och en del av reformerna blir inte heller genomförda förrän 1983. Det gäller exempelvis kollektivtrafiken, gymnasieskolan och grundskolan.

När det gäller den samlade skoldagen beslutar varje kommun själv när den skall genomföras, och där finns alltså möjligheter till vissa besparingar. Samma sak gäller den del av socialtjänstlagen som berör utbyggnadstakten av barnomsorg och äldrevard.

För att fullständiga bilden skall man också ha klart för sig att vissa reformer kommer att medföra icke oväsentliga inkomstförstärkningar för kommunerna. Jag tänker då på de väntade, mycket kraftiga höjningarna av taxeringsvärdena, som i beskattningshänseende inte kommer att kompenseras av sänkta procentsatser och högre skiktgränser vid den kommunala taxeringen. Den skärpta realisationsvinstbeskattningen vid försäljning av fastighet medför också ökade kommunalskatteintäkter. Begränsningarna i rätten till reseavdrag kommer också på sikt att ge ökade kommunalskatteintäkter. I dagens läge vet man inte hur mycket dessa reformer kommer att öka intäkterna för kommuner och landsting.

Under alla förhållanden måste det vara ett absolut krav att inte ytterligare kostnadskrävande reformer läggs på kommunerna. Man måste också diskutera en senareläggning av genomförandet av de beslut som redan fattats i riksdagen och som jag just redogjort för. Glädjande nog tycks den viljan också finnas hos berörda parter. I primärkommuner och landsting bör man också undersöka om inte en del beslut kan omprövas utan alltför stor negativ verkan på nödvändig service.

Det är ju ingen självklarhet att vi måste bygga ut den kommunala servicen var eviga år. Från socialdemokratisk sida talas det ofta om social nedrustning när vi från moderat håll vill dämpa expansionen. I så fall skulle vi närmast ha levt i social misär för tio år sedan, då det uppskattningsvis fanns mellan

Nr 73

Torsdagen den
5 februari 1981

*Allmänpolitisk
debatt*

300 000 och 400 000 färre anställda inom den kommunala sektorn. Enligt min uppfattning medför det för många människor en social nedrustning, om man höjer kommunalskatten. Om skatten höjs med säg 1 kr., medför det en utgiftsökning på 1 000 kr. för den familj som tjänar 100 000 kr. Den familjen måste, förutsatt att den inte är lycklig nog att kunna spara 1 000 kr., då inskränka på något annat. Det kan vara matstandarden som måste dämpas, klädkontot som måste minskas eller något annat som kanske för många uppfattas som en social nedrustning.

Det är heller ingalunda så att en kommunalskattehöjning, trots att kommunalskatten i motsats till statsskatten är proportionell, slår proportionellt lika för alla. Vi kan ta som ett exempel en kommun som höjer skatten med 2 kr. – Malmö kommun har just höjt med 2,40, så exemplet är ingalunda orealistiskt. För att kunna behålla en oförändrad köpkraft vid en sådan skattehöjning behöver en inkomsttagare med 60 000 i årsinkomst en lönehöjning på 5 %. Den som tjänar 90 000 behöver en tioprocentig lönehöjning, och höginkomsttagaren med 150 000 i årsinkomst måste ha ett lönelöft på minst 15 % för att kompensera sig.

För en mycket stor majoritet inkomsttagare är kommunalskatten den i särklass mest betungande. Därefter kommer momsens, och först på tredje plats följer statsskatten. Mot bakgrund härav är det inte så egendomligt att kommunalskatten nu är föremål för stor uppmärksamhet.

Avslutningsvis är det positivt att kunna konstatera att det politiska klimatet under intryck av det kärva ekonomiska läget i ett par frågor synes väsentligt ha förbättrats. Detta gäller både i fråga om avtalsuppgörelsen och i de förhandlingar som har förts mellan regeringen å ena sidan och de båda kommunförbunden å andra sidan. Förhoppningsvis var detta, herr talman, inte en engångsföreteelse.

Anf. 71 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Energifrågorna har lyst med sin frånvaro i denna allmänpolitiska debatt – f. ö. inte bara i den utan i den allmänna politiska debatten i Sverige i dess helhet. Efter folkomröstningen för snart ett år sedan har det verkat som om de flesta helst har velat glömma hur frågorna står och vilka olika alternativ det finns att välja mellan när det gäller Sveriges framtida energipolitik.

Och det är kanske inte så konstigt. När 1970-talets svenska politiska historia skall skrivas en gång i framtiden, kommer säkert en av slutsatserna i bedömningen att bli att energidebatten fördes med mycken falskhet och osanna argument. Samarbetet mellan industrintressen och olika politiska grupperingar kommer att avslöjas, de felaktiga prognoserna och spelet för att göra dem trovärdiga kommer att framstå i all sin lögnaktighet. Därför vill de som agerade med dessa falska argument, nu när vi har allt så nära inpå oss, helst inte bli påmind om vad de nyss har sagt. Därför är det tyst i energifrågan. Kärnkraften byggs ut till en otrolig och helt onödig nivå, oljeberoendet består, kol är på väg att införas i stor skala, och utveckling och forskning när det gäller alternativa, inhemska och förnyelsebara energikällor

hålls på sparlåga. Kort sagt: vi är på väg in i den energiframtid som kärnkraftsvännerna hela tiden eftersträvat och arbetat så hårt för.

Men verkligheten visar deras falska argumentation och avslöjar deras felaktiga prognoser och tillrättalagda utredningar. För hur ser energiförbrukningen i Sverige ut i dag? Hur överensstämmer verkligheten med 1975 års energipolitiska antaganden? Hur mycket återstår av energikommissionens beräkningar? Vad av sanning har lämnats kvar i den ökända konsekvensutredningens material? Hur ser de nya prognoser ut som vi nu har fått i långtidsutredningen, från statens industriverk, från energisparkommittén och från flera andra håll? Om det är något som alla dessa källor överensstämmer med, så är det de beräkningar som redovisades och fördes fram av linje 3 och Folkkampanjen mot kärnkraft före folkomröstningen. De ligger däremot långt under vad som påstods i de tidigare nämnda publikationerna och utredningarna, som användes av linje 1 och 2 i deras propaganda där de påstod att det skulle bli energibrist, industrinedläggningar, kris och elände, om Sverige inte fick starta ytterligare sex reaktorer utöver de tidigare sex som redan fanns i drift.

Vi har fått kris, nedläggning av industrier, arbetslöshet, standardsänkningar och sjunkande reallöner – det är sant. Men det är inte orsakat av energibrist! Det är orsakat av den allmänna ekonomiska krisen i de kapitalistiska ekonomierna, där just slöseriet med alla resurser, även energiresurser, till slut leder fram till den kollaps som vi just nu upplever.

Mot bakgrund av den faktiska utvecklingen, fram till nu och så långt som vi vågar lita på prognoserna, är det i högsta grad motiverat att ställa några frågor till de politiska partier som med sina falska argument, medvetna förvrängningar och osanna påståenden missledde folkopinionen inför folkomröstningen. Jag lämnar då moderata samlingspartiet åt sidan. Moderaterna var visserligen med i den allmänna förbrödringen med socialdemokrater och folkpartister i sin kamp för kärnkraft i Sverige, men till skillnad från dessa partier stack de inte under stol med sina verkliga avsikter. Det hade i och för sig varit omotiverat och omöjligt. Representerar man den yttersta högern, som moderaterna här i Sverige gör, är det också självklart på vilken sida man hamnar i en konflikt mellan storkapitalets intressen och folkflertalets intressen. Det är vad det ytterst handlar om i energifrågan såväl som i alla andra stora samhällsfrågor, och där intar högern sin givna plats.

Men med linje 2-partierna, socialdemokraterna och folkpartiet, ställer sig det hela annorlunda. Ni representerar dessa partier och har ställt er bakom deras politik i energifrågan. Ni delar också ansvaret för den falskhet som de har visat upp i den frågan. Socialdemokrater och folkpartister – vilken kombination! – ville bygga ut kärnkraften i Sverige. Hela deras politik under 1970-talet var inriktad på en sådan utveckling. De var också helt överens sinsemellan. Den folkpartistiska minoritetsregeringens energiproposition var godkänd och välsignad av socialdemokraterna, vägen låg öppen för 12 reaktorer och fortsatt samarbete. Då kom den lilla olycksaliga incidenten i

Harrisburg emellan! Den beskrevs och avfärdades ju så på många håll. Samtidigt hade kärnkraftsmotståndet växt sig starkt i Sverige. Folkkampanjens namninsamling mot kärnkraft gick fram med stormsteg, hundratusentals skrev på, och man kunde notera ett ökande motstånd också inom socialdemokratin. Då blev det taktiskt-politiskt lämpligt att på några timmar förvandla sig till ett avvecklingsparti från att tidigare ha varit ett utbyggnadsparti. Men det var bara till namnet. Och här börjar de verkligen falska turerna, som sedan skulle pågå under hela folkomröstningskampanjen och som det nu börjar bli dags att kräva redovisning för. Folkpartiet hade inget val, och inte heller någon vilja, att inta en annan attityd, och så var linje 2-alliansen etablerad. Man lyckades – med stort besvär – undvika att hamna ihop med moderaterna, fastän skillnaderna i sak var helt försumbara. Man lyckades få utbyggnad till avveckling och lurade därmed många motståndare till kärnkraft att stödja linje 2. Och man lyckades, som jag tidigare sagt, att med osanna beräkningar och påståenden få det att framstå som en katastrof för sysselsättning och välfärd, om man inte fick bygga och starta sina tolv aggregat.

Var står linje 2-partierna i dag? Vad har ni gjort för att uppfylla era löften på linje 2:s valsedel? Vilka initiativ har ni tagit för att utveckla alternativa energikällor, begränsa kolanvändningen och minska oljeberoendet? Sanningen att säga: ingenting. Och det var väl inte heller meningen. Ni ville bygga ut kärnkraften, och det har ni lyckats med. Men den avveckling som ni utlovade ser det mörkt ut för.

Vi har nu snart tio kärnkraftsreaktorer i gång. De producerar ett stort elöverskott som inte går att placera i industrin och inte heller i samfärdssektorn, eftersom förbrukningen där ligger stilla eller t. o. m. minskar. Den enda återstående möjligheten är att göra sig av med elöverskottet i uppvärmningssektorn. Därför pågår nu de intensiva kampanjerna för elvärme. Man propagerar inte bara för elpatroner och elpannor, utan man försöker också bryta upp det beslut om förbud mot direktverkande elvärme som redan fattats. Det har också gett resultat, för det enda område där elförbrukningen ökar är just övrigsektorn, dvs. uppvärmningssektorn.

Vi går alltså snabbt mot ett starkt ökande elberoende, och frågan blir då: Hur skall all denna el produceras efter 20–25 år, då ju kärnkraftsreaktorerna skall tas ur bruk enligt vad linje 2 har utlovat? Blir det kolkraft, kanske? Ni socialdemokrater och folkpartister hotade ju med ett Kolsverige, om inte kärnkraften fick byggas ut. Hur går det nu? Skall nya reaktorer byggas för att ersätta de förbrukade efter år 2010? Hur blir det då med avvecklingen? Blir det kanske bidadreaktorer, som ni uttryckligen har sagt inte skall få byggas i Sverige? Det är många frågor att besvara, men man måste ta ställning till hur det stora elbehov som vi nu skapar här i landet skall kunna tillgodoses – elkraften måste ju produceras på något sätt, när kärnkraften skall avvecklas som ni har lovat.

Det finns ytterligare några viktiga frågor. För Storstockholms del diskuteras nu värmeförsörjningen. En stark falang, där såvitt jag vet många socialdemokrater och folkpartister ingår tillsammans med moderaterna –

treenigheten är samlad igen – vill satsa på hetvatten från Forsmark. Det berör också min hemkommun, Uppsala. Socialdemokraterna på Uppsalabänken har motionerat om denna utbyggnad och krävt att den skall komma tillstånd. Här finns fortfarande oärligheten kvar. De fyra socialdemokraterna från Uppsala redovisar på intet sätt hur värmeförsörjningen skall ordnas när Forsmark 3, som är den aktuella reaktorn, tas ur drift. De hänvisar till forskning som skall ha löst problemet inom 20 år. Men det finns ingen forskning som kan lösa problemet med uppvärmning av ett så stort system på denna korta tid.

Alternativen är desamma som tidigare: kolkraft eller mera kärnkraft. Det bör man ärligt tala om. Hetvattentunneln binder oundgängligen upp oss till fortsatt beroende av kärnkraft, om vi inte vill satsa på kol. Och det ville ju inte linje 2, eller hur? Man talar också diffust om varmvatten från Forsmark. Sanningen är ju att det inte är fråga om vare sig varmvatten eller ännu mindre om spillvärme, vilket också länge har använts för att maskera vad det är fråga om. Spillvärmes från reaktorerna kommer som förut att gå ut i havet till ingen nytta, för kylvattnet som det där handlar om har alldeles för låg temperatur för att transporteras den långa vägen till Stockholm. Den värme det är fråga om är ånga, som skall avtappas direkt från reaktorn. Det minskar elproduktionen kraftigt. Men Vattenfall, som förut varit motståndare till ett sådant förfarande, har nu gått med på det.

Som jag förut framhållit är elproduktionen från såväl Forsmark 3 som övriga nya reaktorer helt onödig, och därför kan man göra på det här sättet. Frågan kvarstår: Med vad skall vattnet för Stockholms och Uppsalas uppvärmning hettas upp, när de första reaktorerna i Forsmark tas ur drift och hetvattentunneln är byggd? Det bör de som agiterar för hetvattentunneln från Forsmark tala om, och det gäller särskilt Nils Hjorth och övriga socialdemokrater i Uppsala län.

En annan fråga är svensk uranbrytning. Från linje 2:s sida framhölls upprepade gånger under debatten inför folkomröstningen att någon sådan inte var aktuell till den begränsade användning av kärnkraft som skulle gälla i Sverige. Nu pågår prospektering efter uran på flera platser, framför allt i mellersta Norrland. För vilket ändamål? Vi vet att situationen på den internationella uranmarknaden har förbättrats. Det är nu lättare att köpa uran, och priserna har sjunkit. Vi kan alltså i Sverige köpa vad vi behöver så länge vi skall ha kärnkraft. Varför då denna satsning på prospektering och även brytning som i fallet Pleutajokk? Också här anar man ett helt annat mål och ett annat perspektiv än vad linje 2 gick ut med i folkomröstningen. Vad anser då socialdemokrater och folkpartister om svensk uranbrytning? Skall vi ha en sådan, fast ni påstod att det inte var aktuellt? I så fall, om ni har lämnat er tidigare position, den som ni hade före folkomröstningen, vad skall Sverige göra med det uran som kan komma att produceras här?

Det är dags att infria de löften om avveckling av kärnkraft och utveckling av inhemska energikällor som linje 2 gav inför folkomröstningen. Och ni kan vara övertygade om en sak. Svenska folket har inte glömt, även om ni kanske hoppas och tror att så är fallet. Debatten om den framtida energiförsörj-

ningen kommer att fortsätta, och då kommer det att krävas att man visar var man står – tillsammans med storkapitalet och högerkrafterna, för ökade profiter, fortsatt resursslöseri och naturförstörelse, eller tillsammans med folkflertalet och vänsterkrafterna för ett bättre samhälle och bevarande av natur och miljö.

Anf. 72 BO SIEGBAHN (m):

Herr talman! Svenska folket börjar i dag bli klart medvetet om den både tillfälliga och strukturella kris i vilken landet befinner sig. Det är därför inte helt förvånande att det i många kretsar – även inom regeringspartierna – råder en viss otålighet och att man tycker att det tar för lång tid att vidta motåtgärder. Jag tror också att det finns en allmän vilja hos folket att underkasta sig ganska stora offer för att på sikt komma till rätta med landets problem. Sedan är det kanske inte så underligt att denna beredskap är något lägre när det gäller uppoffringar som direkt och hårt berör var och en personligen.

Men jag tror att man måste ha förståelse för att den kris vi nu genomgår inte är att jämföra med tidigare större eller mindre lågkonjunkturer. I själva verket rör det sig om en näst intill revolutionär omläggning av politiken. Vi har hittills under efterkrigsåren fram till 1974 haft en så gott som obruten, stark stegring av produktion och produktivitet och därigenom kunnat dels höja den rent materiella standarden för medborgarna, dels tillåta oss ett betydande antal sociala och andra kostnadkrävande reformer. För dagen befinner vi oss emellertid i en situation där allmän omprövning måste ske och prioriteringarna göras mycket samvetsgrant. Men på sikt vill jag helt instämma i vad ordföranden i SKF:s verkstadsklubb i Göteborg, socialdemokraten Göran Johansson, så klokt sagt, nämligen att uppoffringarna måste göras nu för att vi längre fram skall kunna återknyta till den svenska välfärdsutvecklingen. Det får sålunda på sikt inte vara fråga om ett neddragande av välfärdsambitionerna. Målsättningarna måste göras klara, och vi måste befria oss från nu ofta föreliggande missbruk och brist på lust att själva göra en insats och ta ansvar för situationen. Samtidigt kan man naturligtvis komma fram till att en del omprioriteringar bör göras.

Det är oundgängligt att denna process måste ta en viss tid, både med hänsyn till problemens storlek och det svenska samhällets sätt att fungera. I en diktatur kan man med kort varsel vidta radikala åtgärder utan att alltför mycket snegla på riskerna för misstag. I vårt land har emellertid normalt alltid politiska åtgärder föregåtts av ett relativt långsamt fungerande utredningsväsen.

Låt mig som exempel bara ta skattepolitiken, där den ena utredningen avlöser den andra utan att man egentligen kommit någon vart. Tvärtom har situationen förvärrats. Nu plötsligt har t. o. m. ekonomer inom Metallindustrarbetareförbundet konstaterat att det snart måste sluta med en katastrof, om ingenting görs. Sedan man från den borgerliga sidan i årtal hävdade att de höga och stigande marginalskatterna var ett gissel inte bara för den enskilde utan även för samhället och endast bemötts med hånfulla tillmälen från

socialdemokratiskt håll, har nu plötsligt på några månader tongångarna helt ändrats. Den socialdemokratiska finanspolitikens överstepräst, Gunnar Sträng, har förklarat att marginalskatterna måste sänkas till 50 %, och i den socialdemokratiska partimotionen om den allmänna ekonomiska politiken framförs samma krav.

I samband med diskussionen om marginalskatterna har man sagt att en förutsättning för en sänkning av dessa skulle vara att man samtidigt kraftigt beskär möjligheterna att göra avdrag. Dessa avdrag har under senare år stigit orimligt mycket och blir särskilt värdefulla, sägs det, just för höginkomsttagare. Ja, tacka för det! Avdragens storlek beror ju i första hand på marginalskatternas höjd.

Antag att en person med femtioprocentig marginalskatt lyckas låna 100 000 kr. för inköp av bostad, lyxbåt eller dylikt till 15 % ränta, dvs. till en kostnad av 15 000 kr. per år. Skatteavdragets värde blir då 7 500 kr. Om hans marginalskatt sedan stiger till 80 % innebär detta att hans skatteavdrag ökar till 12 000 kr. Man kan sålunda säga att avdragets värde är en omvänd spegelbild av det progressiva skattesystemet. Hade vi proportionell beskattning, skulle ett visst skatteavdrags värde vara lika för alla.

Det här exemplet visar också ett annat väsentligt förhållande. Om en person har hög marginalskatt kostar i realiteten t. ex. lyxbåten förhållandevis mindre, men sänks marginalskatten, i det fall jag nu har nämnt, från 80 till 50 %, betyder detta att hans egna kostnader samtidigt ökar med skillnaden mellan 7 500 och 3 000 kr., dvs. med 4 500 kr. Det är klart att en sådan marginalskattesänkning och kostnadsökning för denna person kommer att göra inköpet mindre attraktivt och eventuellt få honom att avstå. Därmed vinner man således två fördelar – både efterfrågan och avdragen minskar.

Tillnyktringen inom socialdemokratin när det gäller marginalskatterna är glädjande, men jag tror inte man får dra för stora växlar på det. Det är naturligt för socialdemokraterna och möjligen för vissa kretsar inom centerpartiet och folkpartiet att i dag tala om en politik över blockgränserna för att gemensamt övervinna landets svårigheter. I och för sig har naturligtvis vi moderater ingenting emot en sådan utveckling. Den enda invändningen är att dessa tankegångar f. n. saknar all realism.

En första förutsättning för en gemensam politik är att de deltagande partiernas färdriktningar, även om de inte är identiska, i varje fall pekar åt samma håll. Så är inte fallet i dag. Socialdemokraterna envisas med att driva frågan om löntagarfonder minst lika hårt som man gjorde under tidigare år och att kräva en politik i den riktningen såsom en förutsättning för sin medverkan. Men vi vet också att kollektiva fackföreningsfonder eller, som det något förskönat ibland kallas, löntagarfonder, i realiteten leder till en socialisering av svenskt näringsliv på kortare eller längre sikt. Detta underströks också av LO:s representant vid en presskonferens nyligen, då det senaste socialdemokratiska fackföreningsfondförslaget lades fram.

Men det finns även ett annat, minst lika viktigt, hinder för ett närmare samarbete av mer omfattande slag. Så länge Olof Palme och hans närmaste medarbetare leder det socialdemokratiska partiet i en anda av total

Torsdagen den
5 februari 1981

*Allmänpolitisk
debatt*

konfrontation med den borgerliga majoriteten, där man skjuter på allt som rör sig, är det svårt att tänka sig ett i och för sig älskvärt samarbete. Men vi får väl se om det går att förhandla om marginalskatterna, som det har antytts.

Den propaganda som f. n. drivs från socialdemokratiska tidningar och talarstolar kan jag inte betrakta som annat än ett sabotage mot alla försök att gemensamt angripa våra problem. Jag tror att man vågar säga att de borgerliga partierna under sin oppositionstid kände större ansvar, även om givetvis övertramp då och då förekom.

Jag vill också passa på tillfället, även om debatten härom på sistone varit ganska livlig, att påpeka att denna kritik mot s. k. blockpolitik för många demokratier i Europa måste te sig ganska märklig. I parlamentarismens moderland, Storbritannien, är det en självklarhet att det politiska livet huvudsakligen utspelas i en kamp mellan två stora partier och i en maktväxling mellan dem. Detsamma gäller väsentligen också Västtyskland.

För Sveriges del skulle en blockpolitik i realiteten endast kunna innebära att det stora socialdemokratiska partiet skulle leda politiken och att ett annat parti i stort sett skulle komma att fungera som en satellit. Detta kan naturligtvis till en tid medge en enhetligare och därför formellt kraftfullare politik, men det är väl ändå politikens innehåll och inriktning som är det väsentliga. Det är klart att en koalitionsregering alltid går igenom betydande svårigheter i ett allvarligt politiskt läge. Varje parti har ideologiskt, eller kanske ibland bara traditionellt, sina uppfattningar om hur olika frågor skall lösas, och en viss dragning åt olika håll är oundviklig.

Jag har nyligen vistats några veckor i Israel och där haft tillfälle att konstatera vilka avigsidor eller svårigheter en koalitionsregering med ett antal små partier kan erbjuda. Varje parti måste få sitt köttben för att kunna övertyga de egna väljarna om sina insatser, och risken blir stor att man inte kan genomföra en någorlunda enhetlig politik.

I det senaste förslaget om fackföreningsfonder föreslås att 1 % av löneutbetalningarna formellt skall föras till ATP-systemet för att man därigenom, som det heter, skall säkra pensionerna. Detta är enligt min uppfattning endast ett lurendrejeri med syfte att dölja de verkliga avsikterna. Jag själv är bestämd anhängare av ATP-systemet och deltog i slutet av 1950-talet – på den tiden som socialdemokratisk riksdagsman – i kampanjen för denna reform. Men när man i dag låter förstå att hela ATP-systemet riskerar att bryta samman, eftersom fonderna nu börjar tömmas om ingenting inträffar och kan vara slut om 20–25 år, så är man nog inne på en felaktig tankegång. Uppbyggandet av en AP-fond var från början egentligen inte aktuellt, eftersom systemet skulle bygga på att pensionerna skulle utbetalas genom bidrag av den i varje ögonblick verksamma befolkningen. Att man ändå bestämde sig för att tillskapa en fond berodde på att man var rädd för att sparandet skulle minska vid ATP-reformens genomförande och på att man ansåg att det kunde vara värdefullt med en buffert i form av en fond för att konjunktursvackor och ojämnheter i befolkningsutvecklingen

skulle kunna överbryggas.

Den centrala förutsättningen för att ATP-systemet skall fungera och kunna ge pensionärerna en försäkring på ålderdomen, som står i överensstämmelse med utfästelserna, är därför att produktionsresultatet tillåter nödvändiga uttag av den aktiva befolkningen. F. n. är vår befolkningsmässiga utveckling ganska oroande. Vi har omkring 1 miljon pensionärer på en total arbetskraft av omkring 4 miljoner människor.

Nationalekonomer har räknat ut att man, med försiktiga antaganden om produktions- och befolkningsutvecklingen, i början av nästa århundrade kan komma fram till krav på ett uttag av 25 % av de aktiva bruttoinkomsterna för att ATP-förpliktelseerna skall kunna klaras. En tillfredsställande produktionsutveckling i landet är därför den enda garanten för att ATP-systemet i framtiden skall kunna fungera. De som i dag driver kravet på nolltillväxt och har andra idéer som försvårar en god produktionsutveckling riskerar att en vacker dag bli tagna på ordet och att deras idéer kanske förverkligas när de själva kommer i pensionsåldern. Då kommer det säkerligen inte att finnas praktiska politiska möjligheter att av de aktiva människorna pressa ut så stora ATP-avgifter att dessa räcker till deras pensioner.

Åtgärderna för att ånyo skapa framtidstro och effektivitet i det svenska samhället måste omfatta åtskilliga områden. Både trygghetslagarna och MBL hade vid sin tillkomst flera goda syften. Avigsidorna har efter hand visat sig påtagliga, och ofta har dessutom tillämpningen av olika skäl gått betydligt längre än vad lagstiftarna avsåg. Kanske den koalitionsregering som tillträdde 1976 får ta på sig ett visst ansvar för att tillämpningen av MBL på det statliga området från början gick utöver det avsedda och önskvärda.

Det är väl numera självklart att en företagare inte godtyckligt skall avskeda en anställd, lika väl som han i olika avseenden bör rådgöra med personalen om åtskilliga planerade produktionsförändringar. Det betänkliga är emellertid att trygghetslagarna i realiteten inte alltid skyddar dem som man i första hand tänkt på, nämligen den äldre arbetskraften. Emellertid skapas också stora svårigheter för andra folkgrupper, som ungdomar och gifta kvinnor, när det gäller att få arbete, och helt allmänt medför de en tröghet i arbetsmarknadssystemet. Det är också klart att MBL-förhandlingar ibland fått en sådan omfattning att effektiviteten, särskilt i offentlig verksamhet, blivit allvarligt lidande och att nitiska ombudsmän många gånger synts vilja göra karriär genom krav som allvarligt hämmar produktiviteten.

Vi vet att regeringen avser att ta upp några mer uppenbara brister i första hand i trygghetslagarna, men jag tror att det vore önskvärt att betydligt fler frågor togs upp. I dagens läge måste vi i en helt annan utsträckning se på det som är ekonomiskt effektivt i allas vårt långsiktiga intresse. Jag har t. ex. själv i flera år motionerat om en översyn av entreprenadbestämmelserna i MBL, som kan både hota rättssäkerheten och skada den ekonomiska effektiviteten. Visserligen kommer den nya arbetsrättskommittén enligt uppgift att i år lägga fram sitt betänkande, men med den sammansättning som kommittén obegripligt nog fortfarande har, är det tveksamt om dess resultat

kommer att svara mot landets behov.

Sveriges u-hjälp har alltid legat i topp internationellt sett. Redan under 1960-talet fastställdes en målsättning på 1 % av BNP, vilken uppnåddes under senare delen av 1970-talet. FN:s målsättning har emellertid endast varit 0,7 % av BNP. I själva verket finns det enligt senast tillgängliga FN-statistik – nämligen för 1979 – endast två länder som kan jämföras med Sverige, och det är Norge och Nederländerna. Danmark uppfyller med råge FN-målet, under det att länder som Storbritannien ligger på 0,52 %, Västtyskland på 0,44 % och USA på 0,19 %. Skillnaden, om man tar hjälpen per capita, blir ännu större. Sverige ligger i topp med 114 dollar per invånare, varefter följer Norge med 105 dollar, Nederländerna med 100 dollar och Danmark med 88 dollar. Storbritannien har 37 dollar, Västtyskland 55 dollar och USA 21 dollar per invånare.

I sig är en stor u-landshjälp värdefull under förutsättning att den kommer till rätt användning. Detta har kanske inte alltid varit fallet. Många, bl. a. SIDA och nu senast Gunnar Myrdal, har satt allvarliga frågetecken i kanten när det gäller effektiviteten av nuvarande u-hjälp. Detta är en fråga som vi under kommande år tillsammans med andra bidragarländer – och mottagarländer – på allvar måste diskutera. För det kan inte vara rimligt att svenska folket och andra folk skall avstå betydande belopp till andra länder om det inte finns en rimlig säkerhet för att de används på rätt sätt.

Men i dag befinner vi oss i en speciell situation. I statsverkspropositionen har vår u-hjälp räknats upp från 5 miljarder kronor till 5,7 miljarder kronor. Detta sker i ett läge då vi både under föregående år och innevarande år har ett underskott i våra utländska betalningar på mer än 20 miljarder kronor. Det betyder med andra ord att den utländska statskulden årligen växer med detta belopp. Redan om några år kommer räntorna, som ju måste betalas i utländsk valuta, att vara lika höga som värdet av väsentliga svenska exportprodukter, vilket också Olof Palme underströk i går. I realiteten innebär det vidare att lånen skall återbetalas av våra efterkommande och att vi således i realiteten inte själva betalar hjälpen utan överlåter det på en kommande generation. Detta kan inte få fortgå redan av det enkla skälet att utländska långivare om ett antal år inte kommer att stå till förfogande i en sådan omfattning som f. n. Det måste därför, åtminstone under de år som vårt nuvarande jättelika underskott består, prövas vilken u-hjälp som vi och våra efterkommande skall ha möjlighet att lämna.

Det är väl inte alldeles orimligt att hävda att vi i varje fall temporärt skulle kunna gå ned kanske inte till de stora industriländernas låga insatser men åtminstone till den målsättning som FN officiellt har framlagt, nämligen 0,7 %. Det skulle innebära en u-hjälp för kommande år på inte 5,7 miljarder kronor utan drygt 4 miljarder kronor.

I detta sammanhang bör man dessutom hålla i minnet att de stora ländernas u-hjälp faktiskt och praktiskt är bunden på ett helt annat sätt än vår. Såväl Frankrike som Storbritannien har beställningar i det egna landet av världens totala u-hjälp som uppgår till större belopp än deras egna bidrag

och som sålunda därigenom minskar ianspråktagandet av landets valutaresurser.

Herr talman! Jag vill uttrycka den förhoppningen att i det kommande arbetet på att bringa balans i vår ekonomi även frågan om u-hjälpens utformning och storlek kommer att tas i beaktande.

Anf. 73 ROLAND SUNDGREN (s):

Herr talman! Den brist på balans som vi har i den svenska ekonomin på grund av de växande underskotten i våra affärer med utlandet och det nära 70 miljarder stora underskottet i den nyligen framlagda statsbudgeten skapar stora problem på samhällslivets alla områden. Skall vi kunna återfå balansen i den svenska ekonomin är det viktigt att vi får en slagkraftigare svensk industri. Det kanske mest allvarliga som har hänt sedan vi fick borgerliga regeringar efter valet 1976 är att industriinvesteringarna har minskat med nära 40 % och att man tappar mark på både hemmamarknaden och exportmarknaden.

Där tror jag, herr Siegbahn, att löntagarfonder är vad som kan sätta fart på investeringarna i svensk industri. Svenska löntagare avstår då en viss del av sin lön för att trygga jobben, för att trygga ATP i framtiden.

Den minskade industrisysselsättningen känner vi av inte minst i det län som jag representerar, Västmanlands län, som är Sveriges mest industrialiserade län. Den politik som nu förs har där fått stora sysselsättningspolitiska konsekvenser.

I dag sysslar man inte så mycket med uppbyggnad, utan det rör sig mest om nedläggningar. Jag kan här peka på nedläggningen av metallurgin i Spännarhyttan och Surahammar, på nedläggningen av handelsstålrörelsen vid Hallstahammars AB. I går presenterades en MBL-överenskommelse om över 1 000 permitterade vid Bulten-Kanthal i Hallstahammar. Vi har också haft omfattande permitteringar vid Fagersta AB. Viktiga delar av svensk järn- och stålindustri är på väg att försvinna utan att regeringen vidtar åtgärder för att få till stånd den nödvändiga samordningen och samplaneringen av denna för Sverige så viktiga basnäring. Regeringen måste innan en nedläggning sker av den bara sex år gamla och moderna masugnen i Spännarhyttan och av stålverket i Surahammar åtminstone utreda metallurgifrågan. Detta är icke ordentligt gjort, och någon nedläggning av Spännarhyttan bör inte ske utan att en ordentlig utvärdering gjorts. Detta kommer de socialdemokratiska riksdagsledamöterna från Västmanland att nästa vecka utveckla i en motion, som vi då kommer att väcka.

Den totala uppgivenhet för de s. k. fria marknadskrafterna som regeringen visar leder till att obalansen mellan olika regioner i vårt land ökar. Allt fler sysselsättningstillfällen försvinner från skogslänen, medan storstadsregionerna växer. T. o. m. i tidigare så expansiva områden som Mälardalen märker man nu stora skillnader i utvecklingen. Under 1970-talet har t. ex. befolkningsökningen i Stockholms län varit över 68 000. Uppsala län har ökat med nära 42 000, medan befolkningen i Västmanlands län minskat med ca 2 000, detta trots att länet har en ung befolkning och ett positivt

Nr 73

Torsdagen den
5 februari 1981

*Allmänpolitisk
debatt*

födelsenetto. Nettoutflyttningen från länet har varit ca 10 000 personer under 1970-talet.

Ur såväl samhällsekonomiska som rent mänskliga synpunkter är det viktigt att åtgärder vidtas för att vi skall få en mer balanserad utveckling i vårt land. Om nu regeringen inte vill styra utvecklingen, utan överlåter det till marknadskrafterna, kunde man väl ändå lyssna på de många konstruktiva förslag som kommer från oppositionen om bl. a. ökat bostadsbyggande och investeringar inom SJ och kollektivtrafiken, något som skulle betyda mycket för industrisysselsättningen bl. a. i vårt län. Man borde också lyssna till förslag som kommer från andra regioner i vårt land. I länsplaneringar runt om i landet växer det fram förslag som, om de genomförs, kan innebära en bättre differentierad arbetsmarknad och ett bättre utnyttjande av de personella och materiella resurser som finns. Men det ankommer i många fall på regering och riksdag att fatta de riktiga besluten.

Jag vill peka på några beslut som årets riksdag kan fatta och som skulle betyda mycket för ett bättre tillvaratagande av de arbetskraftsreserver vi har i Västmanland på grund av att vi har ovanligt stora ungdomskullar som lämnar skolorna under 1980-talet samt på grund av att vi har en lägre sysselsättningsgrad för kvinnor än rikets medeltal. Sådana beslut skulle också innebära ett bättre utnyttjande av en redan utbyggd offentlig och kommersiell service, som planerades i vårt län efter de mycket expansiva åren på 1950- och 1960-talen. Under 1970-talet har detta på ett dramatiskt sätt förändrats till dess motsats.

Västmanland är det län som vid sidan av industrisektorn har den kanske minsta statliga verksamheten i landet. Hösten 1982 kommer F 1/Hässlö, som är den enda statliga verksamheten i länet av större betydelse, att läggas ned, och därmed försvinner ytterligare 400 arbetstillfällen. I samband med att riksdagen fattade detta beslut uttalade riksdagen i en särskild tilläggsattsats "att starka statliga insatser skall göras för att kompensera Västeråsregionen för förlusten av F 1". Regering och riksdag kan fatta beslut som uppfyller detta löfte. Västmanländska riksdagsledamöter har under den allmänna motionstiden väckt ett antal motioner som möjliggör detta.

Om några veckor kommer regeringen med sin energiproposition. Det har dröjt länge – vi hade ju en folkomröstning för nära ett år sedan. I den propositionen kommer med all sannolikhet bl. a. ett förslag om att de myndigheter och kommittéer som arbetar inom energiområdet skall slås samman till ett nytt statligt verk – statens energiverk – från den 1 juli 1982. Det finns starka skäl för ett lokalisering av statens energiverk till Västerås, samtidigt som 400 statliga arbetstillfällen försvinner från länet hösten 1982. Utöver de sysselsättningsproblem jag tidigare nämnt och ensidigheten i det västmanländska näringslivet kan vi peka på den starka anknytning länet har till energiområdet. Vi kan peka på ASEA och Asea-Atom och den omfattande forskning som där bedrivs samt på den banbrytande insats Västerås gjort på fjärrvärmeområdet – Västmanland har den högsta andelen fjärrvärme i landet, räknat i megawattimmar per invånare. Låt mig vidare peka på de intressanta försök med nya energikällor som görs tillsammans

med nämnden för energiproduktionsforskning och som gäller ett projekt om energiskog i Surahammar samt försöksodlingarna på Malmön i Köping. Jag kan också peka på den särskilda utbildningsprofil som den nya högskolan i Eskilstuna och Västerås utvecklar genom att satsa på utbildningar inom energi- och elektronikområdena.

I en socialdemokratisk motion till årets riksdag föreslås också en överföring av resurser till de mindre högskolorna inom anslaget till lokala och individuella linjer samt enstaka kurser, som skulle innebära ett komplement till de regionala satsningarna inom näringslivet och underlätta den struktur-omvandling som sker inom näringslivet. Således talar enligt vårt förmenande såväl samhällsekonomiska som arbetsmarknads- och regionalpolitiska skäl för ett förläggande av statens energiverk till Västerås.

De västmanländska riksdagsledamöterna har också i en motion pekat på värdet av att utnyttja den resurs som militärflygfältet vid Hässlö utgör för hela Mälardalen. I dag har man där reguljär trafik på linjen Västerås-Jönköping-Köpenhamn genom SAS samt tillstånd för reguljär linjetrafik till Göteborg genom Basair. Hässlö fungerar f. n. också som alternativflygfält till Bromma, och det finns skäl att förbättra servicen så, att fältet även kan fungera som alternativ för flygplan i inomeuropeisk trafik, således som alternativflygplats till Arlanda. Möjligheter till en reguljär godsflygtrafik bör undersökas, eftersom fältet ligger geografiskt bra till på grund av närheten till Stockholm och Arlanda.

Utbildningsmässigt har Västerås redan en anknäytning till flyget. Den civila flygteknikerutbildningen på högskolenivå startade hösten 1980, och sedan 1968 finns landets enda flygmekanikerutbildning på gymnasienivå i Västerås. Jag hoppas också att den organisationskommitté som f. n. arbetar med lokaliseringen av den flygbolagsanpassade pilotutbildningen, vilken vi diskuterade här i riksdagen för några månader sedan, kommer att förläggas till Västerås.

Herr talman! Jag vill sluta med den förhoppningen att årets riksdag kommer att fatta positiva beslut för vårt lands och vårt läns vidkommande i de frågor jag här berört. Därmed skulle riksdagen uppfylla det beslut den tidigare fattat, om starka statliga insatser för att kompensera Västeråsregionen för förlusten av F 1, samtidigt som man till en del möter de stora sysselsättningsproblem vi har och bidrar till att skapa en bättre differentierad och en mer robust arbetsmarknad i Västmanland.

Anf. 74 GUNNAR BIÖRCK i Värmdö (m):

Herr talman! I går fick vi från flera håll höra att Sverige fortfarande är ett av världens rikaste länder. I varje fall tronar vi ännu på minnen från fornstora dar. Vid det sammanträde med Nationalekonomiska föreningen inför vilket ekonomiministern presenterade årets finansplan höll emellertid även Curt Nicolin ett anförande, som han avslutade med orden: "Sverige är nu ett fattigt land, med dåliga affärer."

Sverige har även i forna tider emellanåt varit ett fattigt land med dåliga affärer. Krig och missväxt var då de vanligaste orsakerna till detta sakernas

tillstånd. Dessa faktorer är inte orsaken till dagens svårigheter. För att komma till rätta med svårigheterna har man även tidigare tillgripit bl. a. stora utländska obligationslån, handels- och valutakontroll och försämring av myntet med därav följande dyrtid – en utveckling som när den kommit i gång svårligen låter sig hejdas, något som de äldre av oss inhämtat ur Snoilskys dikt om Per och Kersti på marknaden i Värnamo, en stad – jag föredrar den benämningen framför kommun – i budgetministerns egen valkrets. Den ekonom som ansågs skyldig till landets olycka – en beskyllning från vilken eftervärlden, tyvärr för sent, friade honom – avrättades genom halshuggning, och hans kropp nedgrävdes på galgbacken.

Senare under samma århundrade förde William Pitt d. y. i England sitt fädernesland till en ny storhet, delvis i kamp mot Napoleons totalitära inringningsmanövrer, och han gjorde det i trohet mot en liberal, låt oss säga marknadsekonomisk, ideologi. Han blev inte halshuggen utan dog en för dåtida engelsmän naturlig död, och över honom reste Londons borgerskap en minnesvård i Guildhall, där man kan läsa att han "repaired the exhausted revenues and invigorated the commerce and prosperity of the country and he had re-established the public credit on deep and sure foundation". Kort sagt: Han fyllde på den tömda statskassan och stimulerade handeln och välståndet i landet och återvann förtroendet för statens finanser. – Om de tidsangivelser som regeringens finansplan laborerar med är tillnärmelsevis riktiga blir det förmodligen ett styvt jobb för mer än *en* finansminister att vinna ett sådant eftermäle.

För tio år sedan tillät jag mig att ge en tidningsartikel rubriken "1970-talet – reträtternas årtionde?". Vi kan nu ta bort frågetecknet. Det var så det blev. Vi kan redan nu se att en rubrik över 1980-talet skulle kunna bli: "1980-talet – omprövningarnas årtionde" – utan frågetecknen. Vi är ju redan där.

Vad gäller då omprövningen? Ja, i grunden gäller den väl den ogarderade utvecklingsoptimismen, föreställningen om tillväxtsamhällets självklarhet och illusionerna om mänsklighetens idealitet och förnuft. Dessa föreställningar är hedervärda, kanske nästan beundransvärda, men de byggde på alltför ytliga kunskaper om föränderligheten i de globala maktförhållandena. De var inte realistiska: de byggde på lösan sand. Så länge utvecklingen likväl rörde sig i den tidigare riktningen ansågs de som hade en mera realistisk livssyn som reaktionära bakåtsträvare, professionella svartmålare och politiska mörkmän. När en moderat talesman exempelvis ifrågasatte den ekonomiska realismen i barndagensutbyggnaden var det ingen måtta på avståndstagandet från dem som ansåg sig veta bättre. De rösterna har nu tystnat.

Om moderata samlingspartiet hittills med en viss förtröstan kunnat se på sina opinionssiffror, trots det bistra ekonomiska klimatet, så är det förmodligen därför att folk börjar förstå att vi, tyvärr, hade rätt – och nu har *fått* rätt – när vi fört den ekonomiska försiktighetens och sansens talan och velat hålla oss till vad vi säkert hade råd med utan att hänge oss åt illusioner om det mänskliga handlandets bevekelsegrunder. Om man hade delat vår realism så hade vi nog inte haft dagens skattesatser och dagens marginal-

skatter men heller inte dagens svarta ekonomi och upplösning av samhällsmoralen på skatteområdet och därifrån vidare till andra områden. Vi skulle kanske haft lika stora – eller större – skatteintäkter ändå, och hederligt deklarerade. Man kan vädja till människors ansvar för det gemensamma bästa, men bara till en viss gräns. En "solidaritet" som mister sin karaktär av frivillighet och upplevs som ett orättmätigt tvång förlorar sin moraliska kraft. Uppror mot fogdarna har vi haft förr här i landet, även om formerna växlade.

Socialdemokratin har bekymrat sig över "privatiseringen" och den nya individualismen. Men det är väl ganska klart att om människor får bättre hemförhållanden och om man ger dem tekniska möjligheter att uppleva världen i sitt eget vardagsrum, så blir behovet av och tillfällena till gemensamhetsaktiviteter mindre. Och om den politiska kulturdebatten alltmer betonar *självförverkligandet* som tillvarons mål, hur kan man då vänta sig att *kollektivet* skall framstå som en självklar uttrycksform? Om vi under 1980-talet skall kunna återvinna vad vi förlorade under 1970-talet, är det inte genom inrättandet av aldrig så många opersonliga fonder, utan genom att uppmuntra människor med bärkraftiga, nya idéer att förverkliga dem, och ingenting driver den västerländska människan mera i den riktningen än övertygelsen om att det är insatser över det genomsnittliga som leder till personlig framgång och erkännande. Det är sådana människor detta land nu mer än på länge har behov av, men det är sådana människor vi systematiskt fördrivar till andra länder.

Med Björn Borg och Ingemar Stenmark har ärat vårt namn flugit över jorden. Men i Sverige kan de inte bo längre, hur gärna de än skulle vilja. Vi kan flytta våra gudstjänsttider för deras skull och passivt i våra fåtöljer avnjuta det ställföreträdande segrandet. Herregud, vi skulle behöva de grabbarna, om inte förr, så när deras fysiska teknik inte längre gör dem oövervinnliga. För bakom den finns det som vi andra, i fåtöljerna, skulle behöva: självdisciplin, okuvlighet och vilja – kanske inte så långt från orden på Georg Carl von Döbelns gravsten på Johannes kyrkogård: Ära, skyldighet och vilja.

Det finns en sak som de två grabbarna inte är. De är inte "löntagare". Jag har funderat mycket över hur detta besynnerliga ord har slunkit in i svenska språket. Motsvarigheter i andra språk är praktiskt taget okända. Ordet "löntagare" förekom i löpande tidningstext i Sverige 13 gånger på en miljon ord 1965, och 150 gånger på 1,4 miljoner ord 1976. I England förekom orden salary-earner och wage-worker inte alls bland en miljon ord 1963, och i Tyskland förekom Lohnempfänger två gånger på 2,5 miljoner ord 1966.

Vi har ju av hävd haft begreppen arbetsgivare och arbetstagare – även om Lars Werner envisas med att tala om arbetsköpare så har jag aldrig hört honom tala om arbetssäljare – och det är ju i alla fall ord som betonar den *produktiva* sidan, nämligen *arbetet*. När det drar ihop sig till konflikt, då är det en arbetskonflikt och inte en lönekonflikt. Löngivare och löntagare är för mig en ganska absurd konstellation: det måste vara en produkt av konsumtionssamhället, när man lägger tyngdpunkten på pengarna i handen –

eller vad som blir kvar sedan skatten tagit sitt.

Om vi skall rätta upp det här gamla fina landet, som Gösta Bohman brukar säga, så tror jag vi skall gå tillbaka till en terminologi som sätter arbetet i främsta rummet. Detta borde ju framför allt gälla socialdemokraterna: Olof Palme gjorde sig ju i går till talesman för blåblusarnas folk. – Så mycket för marknadsekonomi och finansplanen.

Men, herr talman, innan jag slutar vill jag gärna ge några principiella synpunkter också på staten, eller riket, som det heter i regeringsformen. Det har de senaste månaderna talats mycket om behovet av en stark regering, och snart sagt varje person, som har förbindelse med något massmedium, har givit sin åsikt till känna om vad som nu behövs.

Herbert Söderström råkade nyligen som magister i en TV-klass med idel välartade elever säga att regeringen är första statsmakten, utan att bli rättad av eleven Bertil Fiskesjö, som i kraft av sin egenskap av konstitutionsutskottets ordförande även där borde ha kunnat tala om att det numera är riksdagen som är första statsmakten och att regeringen närmast är riksdagens verkställande utskott. Regeringen bör därför rimligtvis återspegla majoritetsförhållandet i riksdagen. Jag har därför svårt att hålla med Hans Gustafsson som i går påstod att en borgerlig trepartiregering är en "felaktig konstruktion" i nuläget och att vårt statskick inte är avsett för sådant. Han gav dock ingen anvisning om för vilket annat slag av regering vårt statskick skulle vara avsett.

Väsentligare är väl frågan om vartill regeringsmakten skall användas. Den skall – i alla fall – användas i *hela* svenska folkets intresse. Det har statsminister Fälldin också angivit i sin regeringsförklaring. Det innebär emellertid samtidigt att en stark regering är en regering som förmår sätta partsintressena på plats. Det finns självfallet politiska partsintressen. Men det finns också andra partsintressen, som i det relativa politiska jämviktsläget under 1970-talet vuxit sig allt starkare, och jag tänker då på arbetsmarknadens parter och på kommunerna, eller rättare kommunförbunden, samt på radio-TV-monopolet.

Vad gäller arbetsmarknadens parter skall jag som Gunnar Nilssons bankkamrat för tillfället nöja mig med ett uppriktigt erkännande och ett ur "respekt och omtanke" framsprunget "sköt om Dig!". Men själva sammanlutningen av rikets kommuner och landsting till "stater i staten" – ibland upplevda som "stater mot staten" – är en besynnerlig konstitutionell anordning. Och vad TV beträffar har jag aldrig kunnat förstå hur människor av mærg och eftertryck, för att tala med Hamlet – som politiker borde vara – kan finna sig i att bli behandlade som vanartiga barn av televisionens självutnämnda förhørsledare. Kurage, mina systrar och bröder!

I den debatt om finansplanen som ägde rum på Nationalekonomiska föreningen var det någon av ekonomerna som framhöll att en sådan situation som den vi nu har endast kan manövreras av en stark statsmakt. Jag tror det är sant. Det har inte bara med röstsiffrorna i riksdagen att göra.

Vad vi har upplevt på senare år är ju en fortskridande avvärjning av statsmakten, i tecknet av den *decentralisering* till kommunerna för vilken

centerpartiet verkat, samtidigt som socialdemokratiska och fackliga strävanden medfört en absurd MBL-situation i statsledningen och den centrala förvaltningen. Parallellt härmed nedrustas det ena centrala verket efter det andra – inte bara personalmässigt, vilket kanske varit befogat – utan också med hänsyn till kontrollfunktioner som är ofrånkomliga i åtskilliga sammanhang.

Jag tror förvisso på flertalet medborgares förmåga att ta vara inte bara på sina egna angelägenheter utan också på många av gemenskapens. Införandet av storkommuner slog sönder mycket av det gamla folkstyret och ersatte det med ett tjänstemannastyre. Om det är några man måste hålla ögonen på i Sverige i dag så är det de offentliga tjänstemännen, som – enligt en statsvetenskaplig analys utförd under Daniel Tarschys överinseende – har nästan all makt men nästan ingen ansvarighet.

Ett decentraliserat beslutsfattande kan ha fördelar genom sakkännedom om det som är nära, även om det ur likaberättigandets och rättssäkerhetens synvinkel kan vara behäftat med svagheter. Det går bra i djupaste fred och det kan bli nödvändigt vid krig och katastrofer. Det innebär emellertid svagheter i lägen där yttre eller inre hot kräver en samlad organisation eller mobilisering av tillgängliga resurser. Såvitt jag förstår är det just en sådan tidsperiod vi nu genomlever. Jag tror inte det är omöjligt att förena tilltron till en på personlig företagsamhet baserad marknadsekonomi med uppfattningen att vi nu också behöver återge statsledningen kraft och möjlighet att utan alltför många och alltför starka restriktioner utöva verkligt ledarskap. Gustav Vasa beskar den katolska kyrkans makt över staten. Karl XI reducerade den besuttna börsadelns makt över de ofrälse. Gustav III satte stopp för det utländska inflytandet över svensk riksdagspolitik. Med parlamentarismens genombrott upphävdes den politiska kungamakten, men man har inte rätt på de stater i staten som de stora organisationerna kommit att utgöra. Vem återför, i enlighet med regeringsformens portalparagrafer, makten över vårt lands framtid till denna alltför tomma sal, innan det blir för sent?

Anf. 75 STURE PALM (s):

Herr talman! Den debatt som under senare tid förts om underhållningsvåldet har engagerat en allt större allmänhet. Jag tycker det är mycket värdefullt att den kommit i gång, och vi fick nyligen uppleva TV:s stora genomslagskraft vid den utfrågning om videovåldet som genomfördes där för någon tid sedan. Den gav exempel på en något nymornad debatt, men vi hoppas att den debatten även fortsättningsvis hålls vid liv.

För oss som under några år har tillhört statens filmgranskningsråd – jag har själv gjort det i nästan 16 år – är detta ingenting nytt. Vi har i årtal fått uppleva hur brutaliseringen drivits allt längre, och vi har, så långt det stått i vår makt, sökt stävja denna utveckling. Totalt förbud och omfattande klipp har genomförts för de allra värsta produkterna. Naturligtvis har vi angripits av en del aningslösa och superliberala skribenter för vad de kallat maktfullkomlighet och klåfingrighet. Låt folk få se vad de vill och bort med

all förhandsgranskning, har dessa personer krävt.

Vi vet alltså vad det handlar om, men det var onekligen beklämmande hur ovetande om utvecklingen på detta område utbildningsministern Jan-Erik Wikström och videogramutredaren Per Olof Sundman var vid utfrågningen. De bristande insikterna på detta område tycker jag är oroväckande.

Vi har lärt oss att vill man bekämpa underhållningsvåldet räcker det inte med fagra ord och fromma förhoppningar. Då krävs det beslutsamhet och handlingskraft – även om uppgiften inte är så särdeles lustbetonad och applåder utblir. Man får naturligtvis inte vänta sig någon entusiasm från branschens aktörer.

Nu borde inte denna utveckling, som har pågått under flera år, ha kommit så överraskande för utbildningsministern. Jag vill påminna om att det är endast drygt ett år sedan vi förde en debatt här i kammaren om regeringens frisläppande av den råa ligistfilmen *The Warriors*, vilket skedde mot biografbyråns beslut. Jag tillhörde själv den minoritet i filmgranskningsrådet som den gången blev överkörd av regeringen.

Stödd av en bred opinion – som i hög grad återopade humanistiska och kristna värderingar – och av en representativ läraropinion, sökte jag genom en interpellation få klarhet om utbildningsministerns ambition att ta itu med denna typ av våldsutbud. Någon frejdig kampglädje från utbildningsministerns sida kunde dock inte avläsas vid det tillfället. Nu fortsätter signalerna att komma om det allvarliga underhållningsvåldet. Så sent som veckorna före jul väddjade bl. a. Sveriges lärarförbund och socialstyrelsen till regeringen om att stoppa det grävsta filmvåldet.

Den starka oro som kommer till uttryck i skrivelserna borde få även andra att utveckla aktivitet – bl. a. skolminister Britt Mogård, som talar så mycket om normer, har här ett stort fält för eventuell handlingskraft.

Jag skall läsa upp ett citat ur socialstyrelsens skrivelse till regeringen:

”De undersökningar och studier rörande mediavåld, som publicerats, ger starka belägg för ogynnsamma och sannolikt bestående effekter hos unga konsumenter. Den ena är en avtrubning inför våldshandlingar. Den andra är en inlärning, där råhet, brutalitet och hänsynslöshet kan bli normgivande och leda till destruktiva handlingsmönster. Den grupp av barn och ungdomar som av andra skäl redan far illa torde riskera de svåraste skadeverkningarna.”

Det var propåer av detta slag som resulterade i att regeringen tillsatte en arbetsgrupp, som dess värre presterat en dålig och konturlös diskussionspromemoria. Promemorian är nu ute för remissbehandling, och även statens filmgranskningsråd skall ge sina synpunkter.

Vårt svar kommer i dagarna och innebär i korthet att biografafförordningens bestämmelser snarast bör göras tillämpliga även för offentlig visning av videogram. Det är en orimlighet att, som nu sker, biograffilmer som förbjudits av biografbyrån bakvägen skall kunna spridas till en stor allmänhet via videogram. Därför måste samma bestämmelser så snart som möjligt gälla för både biografilm och videogram.

Det mest effektiva och konsekventa vore att även videogrammen blev

föremål för förhandsgranskning enligt samma kriterier som gäller för biografifilm. Med hänsyn till att detta skulle innebära en kraftig utbyggnad av biografbyrån och med hänsyn till att den nu arbetande yttrandefrihetsutredningen även behandlar dessa frågor har vi nöjt oss med att i avvaktan på dess resultat föreslå ett frivilligt granskningsförfarande.

Är det nu ett samhällsintresse att stoppa underhållningsväldet – och det anser vi – så bör behandlingen av detta utbud, oavsett media, bedömas på samma sätt. Mot den bakgrunden anser jag att tillkomsten av en speciell yttrandefrihetsdomstol, som föreslogs för några år sedan, är en tanke som borde prövas på nytt. Det är en otillfredsställande lösning att låta landets olika tingsrätter syssla med sådana frågor. Detta kan skapa en skiftande rättspraxis, som skulle föra oss tillbaka till tiden före 1911. Det var just dessa förhållanden som drev fram beslutet att införa statens biografbyrå för 70 år sedan.

Debatterna som föregick inrättandet av statens biografbyrå fördes i en tid då underhållningsväldets uttrycksformer endast var en mild västanfläkt jämfört med dagens utbud. Som ett kuriosum kan nämnas att även Hjalmar Branting deltog i dessa debatter. I andra kammaren 1909 talade han för att biografiföreställningarna borde underkastas offentlig kontroll med tanke på ungdomen.

Det är påfallande hur stora likheter det trots allt finns i biografiförordningens centrala paragraf år 1911 och år 1981. I 1911 års förordning sägs bl. a.:

”Granskningsman må ej godkänna biografbilder, vilkas förevisande skulle strida mot allmän lag eller goda seder eller eljest kunna verka förråande, upphetsande eller till förvillande av rättsbegreppen. Bilder som framställa skräckscener, självmord eller grova förbrytelser på sådant sätt eller i sådant sammanhang att dylik verkan kan åstadkommas må sålunda icke godkännas.”

1981 sägs det att enligt förordningen skall ej godkännas ”film eller del av film, vars förevisande på grund av det sätt, varpå händelserna skildras, och det sammanhang, vari de förekomma, kan verka förråande eller skadligt upphetsande eller förleda till brott.”

Jag har vid tidigare tillfällen här i kammaren sagt, och jag vill upprepa det, att ledamöterna i Statens filmgranskningsråd ingalunda är några censurvänner. Det är tvärtom så att vi har placerats här av regeringen för att hålla ögonen på censuren. Vi har alltså en mycket liberal censur i vårt land. Men när vi i vår verksamhet på nära håll kan följa vad som sker vore det ansvarslöst att inte föreslå ingrepp. Ytterst riktar sig dessa filmer till en ungdomlig publik som ofta kommer från kulturfattiga miljöer.

Det senaste på området är filmer som glorifierar narkotikabruket. Det borde vara en intressant forskningsuppgift att klarlägga vilka krafter som kan ha intresse av att producera sådana filmer.

Det är helt klart att om inte samhällets egna organ ingriper kan det uppstå utomparlamentariska aktioner. Även kulturlivet har sina miljöproblem, och än så länge har vi inte sett till några kulturella miljögrupper som slagit upp

sina tält utanför det kommersiella etablissemang som sprider denna våldsglorifiering. Jag skulle inte bli förvånad om kraftiga reaktioner skulle bli resultatet om vi inte själva håller efter de uppenbara avarter som jag talat om.

Herr talman! Enligt min mening vore det ett stort misstag av yttrandefrihetsutredningen om den av något slags doktrinära superliberala motiv föreslog att statsmakterna skulle avhända sig möjligheten att ingripa mot de marodörer som profiterar på att saluföra alster med en destruktiv, medeltida människosyn. Det är vår förhoppning att utredningen kan finna effektivare metoder än de nuvarande för att bekämpa detta underhållningsvåld.

Anf. 76 KARL BJÖRZÉN (m):

Herr talman! Ekonomiska frågor har, som vanligt, dominerat den allmänpolitiska debatten, åtminstone första dagen. Det är naturligt, eftersom samhällsekonomin och den ekonomiska politiken har grundläggande betydelse för all verksamhet, såväl den offentliga som den enskilda sektorn, för alla verksamhetsgrenar och alla enskilda medborgare i vårt land.

Avtalsuppgörelsen mellan LO och SAF och regeringens färska ekonomiska handlingsprogram utgör i år ytterligare en förklaring till de ekonomiska frågornas dominans.

Industripolitiska och andra näringspolitiska frågor har däremot fått en undanskymd plats i debatten. Det är enligt min mening förvånande, eftersom våra ekonomiska svårigheter i hög grad sammanhänger med att vår industrisektor är för liten och industriföretagens konkurrenskraft otillräcklig.

Våra möjligheter att återvinna samhällsekonomisk balans är också i hög grad beroende av våra möjligheter att öka industrins kapacitet och konkurrenskraft.

Med hänsyn härtill är det anmärkningsvärt att ingen socialdemokratisk ledamot eller suppleant i näringsutskottet deltagit i debatten – bortsett från Gunnar Nilsson, som är suppleant i näringsutskottet, men på grund av andra viktiga uppgifter inte har möjlighet att delta i utskottsarbetet, utan huvudsakligen ägnar sig åt arbetsmarknadsfrågor, samt fördelningspolitiska och allmänpolitiska frågor.

Andra socialdemokratiska talare har behandlat näringslivsfrågor ur främst arbetsmarknadspolitisk synvinkel.

Yngve Nyquist och Roland Sundgren berörde förhållandena inom stålindustrin, men höll sig till resp. län. För att undvika i den allmänpolitiska debatten ytterligare inslag av vad som skämtsamt brukar kallas hembygdens dag, skall jag avstå från att i dag kommentera deras inlägg. Vi får snart nya tillfällen att särskilt debattera stålindustrins problem.

En förklaring till socialdemokraternas tystlåtenhet rörande näringspolitiken i den här debatten kan vara att de inte har någonting av värde att berika debatten med. De förslag på detta område som framförts från den socialdemokratiska sidan saknar nyhetsvärde och lider av den stora bristen

att de nästan undantagslöst försvårar ökningen av industriproduktionen och exporten.

Erik Hovhammar nämnde i går debatten om löntagarfonder och det föreslagna skattesystem som brukar kallas promsen och påpekade de negativa effekterna.

Jag vill peka på ett par andra särdrag av annan karaktär, som blivit typiska för den socialdemokratiska näringspolitiken.

Det ena är övertron på planering, i synnerhet central statlig planering. Den tar sig uttryck i en ständigt ström av förslag om planer av alla tänkbara slag.

Det andra är benägenheten att vilja bromsa all strukturomvandling genom förhållning av beslut rörande förändring eller nedläggning av industriell verksamhet.

Dessa två tendenser hänger ofta intimt ihop på så sätt att planeringskrav används både som motiv för och som medel att förhålla beslut om förändringar.

Bakom förhållningsattityden ligger naturligtvis en omtanke om berörd personal och berörda kommuner och regioner. Vid alla strukturförändringar uppkommer negativa effekter, som vållar oro och svårigheter. Människorna i berörda företag och trakter ängslas helt naturligt för konsekvenserna och för sin framtid. Eftersom jag själv nyligen upplevt en sådan situation, har jag fullt klart för mig hur utvecklingen kan gestalta sig. Därför finner jag det helt naturligt att socialdemokraterna liksom alla som tillhör andra partier gör sitt bästa för att både personligen och genom olika samhällsorgan försöka hjälpa drabbade människor och bygder. Detta är naturligtvis inget fel, utan tvärtom bra. Jag vill inte på något sätt ifrågasätta socialdemokraternas syfte och goda vilja på det området.

De metoder som tillämpas finns det emellertid skäl att ifrågasätta. I stället för att inrikta sig på att skapa nya arbetstillfällen tycks man använda alltför stor kraft till att försöka bevara de befintliga. Man känner sig tydligen mest effektiv och nyttig, om man kämpar för att rädda jobben, som det brukar heta. Man tycks därvid inte tänka så mycket på att man med förhållningstaktik inte bara kan skada samhällsekonomin utan även försvåra för de berörda människorna. Man kan göra dem en björntjänst genom att åstadkomma en utdragen omställningsprocess, som förlänger orostiden. Det finns ingen trygghet i olönsam industriell verksamhet, som upprätthålls med hjälp av skattemedel och fromma förhoppningar. Människor kan ta skada av att sysselsättas i sådan verksamhet.

Att socialdemokraterna enligt min uppfattning ofta så att säga satsar på fel häst, sammanhänger säkert med det jag vill kalla övertro på planeringsinstrumentet.

Visst är det nödvändigt med viss planering, men det är också nödvändigt att inse planeringens begränsningar. Det finns erfarenheter på planeringsområdet, som kan vara till god hjälp för att nå en vettig balans. Jag tänker då bl. a. på många storföretag, som byggt upp omfattande och detaljerade system för både investerings- och verksamhetsplanering. Många av dem har

Nr 73

Torsdagen den
5 februari 1981

*Allmänpolitisk
debatt*

emellertid funnit att de varit på väg att planera sig till döds. I de omfattande och detaljerade planeringssystemen har man byggt in alltför stor osäkerhet och samtidigt dragit på sig alltför mycket av stelhet och tröghet. Därigenom har man spelat bort det kort som kanske är det allra värdefullaste i en fri marknadsekonomi, nämligen flexibiliteten och förmågan till snabb anpassning till skiftande förutsättningar och marknadsförhållanden.

Av de storföretag som fortfarande är framgångsrika har de flesta nu reducerat sin planeringsverksamhet och gjort den mindre detaljerad. Framför allt har man sökt ändra planeringens inriktning. Numera försöker man mer och mer planera för osäkerhet samt planera in maximal anpassningsförmåga för att därmed på lång sikt uppnå bästa möjliga resultat och förmåga till överlevnad.

Härtill kommer att planeringens värde och möjligheter i hög grad är beroende av kompetent personal med adekvata kunskaper och informationer. Politiker och byråkrater i offentlig tjänst har ofta hög kompetens, men på planeringsområdet passar den i allmänhet bara för övergripande samhällsplanering på olika nivåer. Investerings- och verksamhetsplanering för näringslivets företag och branscher fordrar en annan kompetens. Om den planeringen hamnar i fel händer, kan den bli mera till skada än till nytta.

Regeringen har aviserat en industripolitisk proposition. Den torde ge oss anledning att senare i år ha en mera omfattande och djupgående debatt om industripolitikens framtida utformning. Jag skall därför nu bara dra fram några allmänna synpunkter, som jag anser vara väsentliga.

Först och främst vill jag då säga att de enligt min uppfattning viktigaste delarna av industri- eller näringspolitiken inte handhas av industridepartementet utan av ekonomi- och budgetdepartementen. Detta säger jag ingalunda för att på något sätt komma åt industriministern eller förringa de insatser som görs av honom och hans departement. Men en god ekonomisk politik och en förnuftig skattepolitik utgör ofrånkomligen en nödvändig grund för näringspolitiken. Utan denna grund har en särskild industripolitik inga förutsättningar att bli framgångsrik. Detta är fakta, som jag tror att industriministern är fullt medveten om. Även andra departement handhar verksamhetsgrenar av utomordentligt stor betydelse för industripolitiken. Utbildnings- och handelspolitiken kan nämnas som exempel.

Men industridepartementet har ändå en nyckelroll i strävandena att nå en gynnsam industriell utveckling. Jag hoppas och tror att industriministern delar min uppfattning, att departementet inte spelar den rollen bäst genom att expandera och byråkratiseras eller låta andra statliga organ inom industridepartementets verksamhetsområde utvecklas i den riktningen. Nej, den bästa och nödvändiga inriktningen måste naturligtvis vara att koncentrera insatserna till väsentliga uppgifter. Och vilka kan då dessa vara, om planeringsarbetet skall begränsas på det sätt jag tidigare antytt?

Forsknings- och utvecklingsfrågorna utgör ett viktigt arbetsområde, exportfrämjande åtgärder ett annat. Insamling, bearbetning och spridning av viktig information är också väsentligt. Därvidlag framstår det som mest angeläget att insamla information om utveckling och planerade förändringar

i andra länder, i synnerhet rörande branscher inom vilka företag och branschorganisationer i vårt land är för små för att själva kunna klara sådana uppgifter. Även beträffande informations spridning till svenska företag bör särskilt de små och medelstora företagens behov särskilt beaktas.

Allt detta arbete bör syfta till att få och ge signaler som möjliggör en smidig anpassning till pågående eller väntade förändringar. Även i all utrednings- och planeringsverksamhet bör invävas som en röd tråd att ständigt ha behov av flexibilitet och anpassningsförmåga i åtanke.

Regionalpolitiken är naturligtvis ett mycket viktigt arbetsområde. Industridepartementets del av regionalpolitiken inrymmer speciella problem. För att inte regionalpolitiken skall komma i konflikt med den allmänna industripolitiken torde en ökad användning av generellt verkande regionalpolitiska medel böra eftersträvas.

Att initiera, stödja och eventuellt styra s. k. nationella projekt kan vara en viktig uppgift inom industripolitiken. Det industripolitiska intresset avser då främst att söka skapa och tillvarata s. k. spin off-effekter av värde för den industriella utvecklingen, medan projekten som sådana ofta avser andra intresse- och verksamhetsområden.

Som exempel på tänkbara sådana projekt kan nämnas Nordsat och stridsflygplanet JAS. Så många stora och dyrbara nationella projekt kanske vi inte inom överskådlig tid har ekonomiska möjligheter att ge oss in på. Omständigheterna har emellertid medfört att vi fått ett stort nationellt projekt som vi helt enkelt är tvingade att ta itu med eller rättare sagt gå vidare med och verkligen driva med hög prioritet. Jag tänker då på energipolitiken och behovet av att snabbt och effektivt nedbringa vårt alltför stora oljeberoende. Detta projekt kommer, som jag ser det, under hela 1980-talet att höra till industripolitikens allra viktigaste arbetsområden.

Anf. 77 ESSE PETERSSON (fp):

Herr talman! Kommunal självstyrelse är i hög grad en fråga om demokrati och ekonomi i kombination med varandra. Självstyrelseprincipen har avsevärt urholkats genom att den kommunala verksamheten till mycket stora delar styrs av statliga beslut och direktiv. Här måste den grundläggande principen vara att beslutanderätt också innebär betalningsansvar. Detta är en naturlig konsekvens av självstyrelseprincipen i de tre nivåerna – kommun, landsting och riksdag – i vårt lands demokratiska beslutsprocess. Att de senaste tre borgerliga regeringarna, i motsats till den tidigare socialdemokratiska regeringen, visar förståelse för dessa synpunkter är en utveckling i rätt riktning. Nu tycks regeringen också vara beredd att gå till handling för att statsmakterna måste *dels* ompröva tidigare fattade beslut och kostnadsdrivande normer för den kommunala sektorn, *dels* vidta åtgärder för att begränsa den kommunala sektorns finansiella utrymme. Regeringens insikt i detta problemkomplex är växande som framgår av 1980 års kompletteringsproposition och i budgetpropositionen 1981 samt konkretiseras ytterligare i det nu föreliggande ekonomiska handlingsprogrammet från februari 1981, som vi hade att ta del av bl. a. här i går. Detta måste hälsas med

tillfredsställelse. Nog är det tidigare systemet ganska ohållbart i längden, att riksdagen även försöker att svara för reformarbetet lokalt och regionalt, samtidigt som kommuner och landsting själva får klara finansieringen. Ibland har detta skett med ett alltför korsiktigt lockande statligt "stimulansbidrag" under en begränsad introduktionsperiod.

De statliga och kommunala skatternas och avgifternas andel av bruttonationalprodukten (BNP) har ökat dramatiskt under de senaste två decennierna liksom också kan redovisas för de samlade offentliga utgifternas andel av BNP. Detta framgår av tabell nr 1 med skatter och avgifter i procent av BNP till vänster och de samlade offentliga utgifterna i procent av BNP till höger.

Tabell nr 1

År 1960	30 %	33 %
År 1965	36 %	39 %
År 1970	41 %	44 %
År 1975	46 %	52 %
År 1976	50 %	56 %
År 1977	53 %	62 %
År 1978	52 %	61 %
År 1979	53 %	63 %
År 1980	50 % (ber.)	64 %
År 1981	51 % (progn.)	65 %

Denna utveckling förklaras främst av den kommunala utgiftsexpansionen som till stor del är ett resultat av den kraftiga utbyggnaden av samhällets service. Den samlade kommunala sektorns andel av BNP har stigit från 11 % 1960 till närmare 25 % 1980. Inom ramen för den offentliga sektorn har den kommunala konsumtionens andel ökat från 50 % 1960 till omkring 70 % 1980.

Omräknat i antal anställda inom den kommunala sektorn så är ökningen betydande från ca 300 000 i början av 1960-talet till omkring en miljon 1980-1981.

Den fria kommunala beskattningsrätten är ingen garant för självstyrelseprincipen. Därför får denna beskattningsrätt inte bli ett självändamål som det ibland hävdats i debatten utan måste sättas in som en del i den totala skatteproblematiken. Vi har en formell kommunal beskattningsrätt, men reellt är handlingsmöjligheterna mycket begränsade.

Kostnadsutvecklingen för kommuner och landsting är så expansiv att årliga skattehöjningar på ca 50 öre för vardera kommun och landsting inte är något onormalt. Den sammanlagda genomsnittliga skattesatsen för hela den kommunala sektorn var 1960 14:63 kr. per skattekrona och har nu mer än fördubblats till årets siffra 29:55 kr. 1981. Medelutdebiteringens utveckling har varit under samma tidsperiod enbart för kommunerna 10:85 kr. 1960 till 15:63 kr. 1981 och för landstingen 4:38 kr. 1960 till 12:84 kr. 1981.

Under senare år har en viss begränsning av den sammanlagda kommunala skatteutdebiteringen varit nödvändig, men något mera påtagligt resultat kan först noteras 1979 och sedan de följande två åren 1980 och 1981. Den kommunala skattexpansionen är på sikt helt orimlig samtidigt som utrymme

saknats för nya reformer eller åtaganden, om inte betydande delar av den nuvarande verksamheten kan skalas bort. Samtidigt har både medborgarna och staten, i skön förening, ställt ökade krav på service från kommuner och landsting, men här tycks alltså en nödvändig förändring äntligen vara på gång.

Medelutdebiteringen under åren 1975–1981 till kommun och landsting framgår av tabell nr 2.

Tabell nr 2

Kronor per skattekrona						
År	Kommun		Landsting		Totalt ¹	
1975	14,35		10,21		25,23	
1976	14,65	+ 0,30	10,78	+ 0,57	26,15	+ 0,92
1977	14,32	+ 0,27	11,26	+ 0,48	26,85	+ 0,70
1978	15,36	+ 0,54	12,46	+ 1,20	28,71	+ 1,86
1979	15,46	+ 0,10	12,61	+ 0,15	29,02	+ 0,31
1980	15,52	+ 0,06	12,61	±	29,09	+ 0,07
1981	15,63	+ 0,11	12,84	+ 0,23	29,55	+ 0,46

¹ Inkl. skatt till församlingar.

För att komma till rätta med kommunalskattehöjningar har frivilliga skattetak etablerats, men tyvärr med föga resultat eftersom nödvändig kostnadstäckning måste ske. Den senaste varianten har varit undertecknads överenskommelser mellan regeringen å ena sidan samt Kommunförbundet och Landstingsförbundet å den andra sidan. Denna form av överenskommelse under de senaste åren har som framgår av tabell nr 2 haft en dämpande effekt på själva skattechöjningen. Men samtidigt har det visat sig att man på den kommunala sektorn inte har lyckats med den serviceutbyggnad som ingått i överenskommelsen med regeringen, trots att detta varit en förutsättning för att staten skulle satsa de extra ekonomiska resurserna. Andra förslag som diskuterats med kombinerade begränsnings- och utjämnings effekter inbyggda i skattesystemet är obligatoriskt skattetak och regional skatteutjämning. Grundläggande måste vara att skatteuttaget ställs i relation till den servicenivå som erbjuds medborgarna i resp. område. Ett obligatoriskt skattetak kan snarare stimulera även lågskattekommuner liksom landsting att höja sin utdebitering till gränsen för det generella skattetaket utan att därför en nödvändig utjämning automatiskt kan ske mellan olika kommuner och landsting med skiftande skattekraftsförmåga och behov av service. Då är en samordnad statskommunal enhetsskatt med generella fördelningsprinciper ett mera intressant alternativ.

Samhällsarbetet måste utgå från en totalsyn på statens, landstingens och kommunernas samlade ekonomi och skatter. Skatterna spelar en stor roll i konjunktur- och stabiliseringspolitiken. Inkomstfördelningen mellan olika grupper i samhället sker bl. a. med hjälp av skatterna. Skattepolitiken är avgörande för fördelningen av samhällets resurser på längre sikt mellan den

privata och den offentliga sektorn. Olika nivåer på kommunalskatterna ger olika marginaleffekter för den totala inkomstskatten.

På alla dessa områden påverkas utvecklingen av kommunalskatten. Det visar att riksdag och regering för att kunna besluta i viktiga samhällsekonomiska frågor också måste ha den kommunala beskattningen under kontroll. Detta talar för en samordning av den statliga och den kommunala beskattningen genom införande av en statskommunal enhetsskatt.

Då inställer sig frågan om värdet av en helhetssyn på statens och kommunernas ekonomi och skatter jämfört med beskattningsrättens värde för den kommunala självstyrelsen.

Avgörande för denna fråga är om fördelningen av enhetsskatten till landsting och kommuner utformas som en totalram för samtliga kommunala aktiviteter eller om fördelningen också skall innefatta styrning mellan olika kommunala ändamål.

För den kommunala självstyrelsen är det nödvändigt att fördelningen av skattemedlen sker i form av en totalram. Denna generella fördelningsprincip bör baseras på ett visst krontal, som årligen beslutas per skattekrona med minst 100-procentig medelskattekraft för resp. kommun och landsting samt med bl. a. åldersstruktur och bebyggelsestruktur samt servicebehov och geografisk belägenhet invägda i själva fördelningssystemet. Det skulle i så fall betyda att den statliga styrningen för olika kommunala ändamål skulle komma att väsentligt minska i förhållande till vad som gäller f. n. Enligt vissa undersökningar är nämligen den kommunala verksamheten i dag till hela två tredjedelar i större eller mindre utsträckning styrd av staten. Detta är en ytterst allvarlig begränsning av den kommunala självstyrelsen. Dessa tvångsförhållanden är mera besvärande för den kommunala självstyrelsen än vad borttagandet av den numera ganska formella beskattningsrätten skulle vara.

Från medborgarnas synpunkt är det den totala skattesatsen som är av störst intresse och inte den inbördes fördelningen av skatteuttaget på de olika beslutsnivåerna. Enhetsskatteformen möjliggör för statsmakten att genom riksdagen göra den nödvändiga samordningen av skattepolitiken och den totala inkomstutvecklingen för medborgarna i sin helhet i landet. Enligt självstyrelseprincipen svarar sedan kommuner och landsting var och en helt för sin verksamhet inom de ekonomiska ramar som skatteutfallet ger tillsammans med övriga finansieringsmöjligheter som de själva har intresse för och möjlighet att utnyttja på resp. områden. Därför bör en helhetssyn på skattepolitiken numera vara viktigare för samhälls ekonomin än vad den formella beskattningsrätten är för den kommunala självstyrelsen. Nödvändigt är då att ett förslag om borttagande av den kommunala beskattningsrätten och införande av en samordnad statskommunal enhetsskatt med generell ramfördelning av skattemedlen till landsting och kommuner kombineras med en kraftig minskning av den statliga styrningen av den kommunala verksamheten. Först då kommer den kommunala självstyrelsens principer till sin egen rätt, att i betydande frihet kunna prioritera, forma och besluta i förhållande till de politiska idéernas principiella inriktning och

medborgarnas synpunkter, inom de givna generella ekonomiska ramarna för den egna kommunen eller det egna landstinget. På så sätt, herr talman, kan vi uppnå både en fungerande skattepolitik och en reell kommunal självstyrelse.

Nr 73

Torsdagen den
5 februari 1981

*Allmänpolitisk
debatt*

Anf. 78 ARNE SVENSSON (m):

Herr talman! Under den allmänpolitiska debatt som nu går mot sitt slut har även jord- och skogsbrukets problem tagits upp i olika inlägg. Det är givetvis tillfredsställande att kunna konstatera detta, då dessa näringsgrenar fortfarande är viktiga inslag i vårt lands ekonomi och har stor betydelse för sysselsättningen i många delar av Sverige. Vi har i vårt land ett väl utvecklat och effektivt jordbruk som väl fyller sin huvudsakliga uppgift, att förse konsumenterna med högvärdiga livsmedel. Ingen kan bestrida eller bestrider värdet och behovet av detta.

Problemet för lantbrukets utövare är nu att det ekonomiska utbytet starkt försämrats under de senaste åren. En av orsakerna till detta är att lantbruket genom en omfattande strukturomvandling och rationalisering blivit mycket kapitalkrävande. Det höga ränteläge som vi har fått under den senaste tiden har medfört att i första hand de lantbrukare som är nyetablerade eller som gjort stora investeringar under senare år med hjälp av lånat kapital har hamnat i ett mycket bekymmersamt läge.

Detta problem observerades också vid den uppgörelse som träffades i samband med de justeringar inom jordbruksavtalets ram av produktpriserna som skett vid halvårsskiftet förra året. Av de medel som ställdes till jordbrukets förfogande avsattes då en särskild summa som skulle användas för att lätta räntebördan för de mest skuldsatta jordbrukarna. Enligt vad jag har erfarit har inte hela summan förbrukats under den tid som gått sedan den avsattes, och det torde alltså finnas möjligheter för regeringen att tämligen omgående lägga fram förslag som medger att man även fortsättningsvis kan vidta åtgärder av det här slaget. Jag tror att det är nödvändigt att så länge vi tvingas att leva med nuvarande höga ränteläge även i fortsättningen tillgripa liknande medel.

Ett annat problem för jord- och skogsbrukarna är att de kraftigt höjda taxeringsvärden som kommer att bli följderna av den nu pågående fastighets-taxeringen kan komma att försätta åtskilliga ägare av jord- och skogsfastigheter i en besvärlig ekonomisk situation. Detta kräver att reglerna för beskattningen av förmögenheter som är bundna i sådana fastigheter ändras. Regeringens löften om ett förslag i den riktningen motses alltså med stora förväntningar.

Just nu pågår också överläggningar inför ett nytt jordbruksavtal, som skall avlösa det nu löpande vid halvårsskiftet i år. Jag anser för min del att det är absolut nödvändigt att vi i det nya avtalet har kvar en regel som ger jordbruket ett inflationsskydd. Jag vill påstå att detta är en förutsättning för ett bibehållet livskraftigt svenskt jordbruk.

Skogen och det enskilda skogsbruket har i ännu högre grad varit föremål för politikernas och andra experters och tyckares intresse under den senaste

tiden. Från socialdemokraternas och fackliga företrädarens sida har framför allt de enskilda skogsägarna utsatts för hård kritik för bristande vilja att förse skogsindustrin med råvara. Gång på gång har man krävt tvångsåtgärder för att tvinga fram en ökad avverkning.

Socialdemokraterna vägrar tydligen fortfarande att acceptera de utredningar som gjorts och som visar att vi avverkar vad den svenska skogen tål, utan att därför äventyra virkesproduktionen i framtiden. De tycks leva kvar i den uppfattning som rådde i början av 1970-talet, då man trodde att det år 1980 skulle vara möjligt att avverka 95 miljoner skogskubikmeter och att det därmed skulle finnas underlag för en betydligt utbyggd skogsindustri. Senare erfarenheter har lärt oss att t. o. m. det uttag på 75 miljoner skogskubikmeter som 1979 års riksdag tog som riktmärke för det framtida virkesuttaget kan bli svårt att nå i praktiken.

Samtidigt som socialdemokraterna misstänkliggör skogsägarna och kräver tvångsåtgärder mot dem gör de själva stora insatser för att förhindra samma skogsägare att använda rationella och effektiva metoder i skogsbruket. Det är i dag mycket svårt att nå ett tillfredsställande resultat av planteringarna efter slutavverkning. Det enda effektiva medlet för att bekämpa snytbaggen är att doppa plantorna i DDT. Detta är dock förbjudet, och trots enrägna framställningar från skogsbrukets företrädare och krav i motioner här i riksdagen om dispens från detta förbud har detta vägrats, och i denna vägran har socialdemokraterna tagit mycket aktiv del.

Lövinslaget i plant- och ungsogor är också orimligt stort, och problemet har ökat i oroväckande grad under de senaste åren. En orsak till detta är den minskning av kemisk lövbekämpning som skett. Förra året rådde helt förbud mot denna bekämpningsform.

I valrörelsen 1979 stod socialdemokraternas partisekreterare Sten Andersson här ute på Sergels torg och lovade förbud mot alla kemiska medel i jord- och skogsbruk. Säkerligen hade inte partisekreteraren en aning om vad detta skulle få för konsekvenser för jord- och skogsbruket i vårt land och därmed även för vårt lands ekonomi.

Man får verkligen hoppas att det förslag som den s. k. kemikalieutredningen lagt fram om att vi på nytt skall få bekämpa lövslyet med kemiska medel snabbt kommer att omsättas i praktiken.

Ingen bestriider det svenska skogsbrukets stora betydelse för vårt välstånd. Socialdemokraterna bedrar sig dock allvarligt, när de tror sig genom tvång och restriktioner kunna påverka denna näring i riktning mot ett bättre resultat.

Moderata samlingspartiet har hela tiden hävdat att både jord- och skogsbruk i vårt land inte gagnas av kortsiktiga politiska påfund. Tvärtom är det nödvändigt att vi politiker fattar beslut, som gör det möjligt för utövarna av dessa näringar att göra långsiktiga planeringar. Detta och en god lönsamhet ger jord- och skogsbrukets folk möjligheter att med tillförsikt se framtiden an, till glädje för alla samhällsgrupper i vårt land.

Anf. 79 PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! I den debatt som nu har pågått i ett par dagar har vi ganska ingående diskuterat Sveriges ekonomiska problem och problemen över huvud taget i olika delar av vårt land. Det här är ju mycket väsentliga och brännande problem, och det är mycket viktigt att vi antar den utmaning som den ekonomiska situationen innebär för oss här i riksdagen och på alla andra håll i landet.

Men jag tycker ändå att det i slutet av den här långa debatten finns anledning att påminna om att vi faktiskt lever i ett ganska lyckligt och skyddat hörn av världen. Ser man bortom Sveriges gränser, upptäcker man ju att problemen i vår omvärld är av en storleksordning som ändå får många av de bekymmer som vi har diskuterat här i två dagar att framstå som betydligt lättare att lösa, även om de kräver kraftfulla insatser.

Det är viktigt att vi inte låter de vardagsbekymmer som vi har att brottas med i Sverige leda till att vi glömmer de stora internationella problemen som på sikt innebär ett betydligt större hot mot vår välfärd och trygghet än vad underskott i statsbudget och handelsbalans just nu gör.

Vad jag tänker på är t. ex. frågan om de naturresurser i världen som är en förutsättning för att vi skall kunna leva någorlunda gott i Sverige och i andra länder. Man har ju blivit verkligt medveten om att oljan, som ju är en mycket viktig råvara, kommer att sina inom loppet av några årtionden. Detta har medfört en febril verksamhet både i Sverige och i andra länder. Vi är emellertid inte lika medvetna om att detsamma gäller en lång rad andra råvaror som inte är förnybara. Det gäller flera mineral, t. ex. koppar, tenn, zink, bly och aluminium, som alla har det gemensamt att de kan komma att sina inom loppet av några årtionden, om det inte görs nya mycket stora fynd eller om vi inte lär oss att hushålla ordentligt. Vi har också frågan om jordens förmåga att producera de livsmedel och andra jordbruksprodukter som vi behöver.

Här kan vi se hur grunden för vår existens faktiskt håller på att dras undan fötterna på oss utan att vi gör särskilt mycket åt det. Vi har f. n. en ökenutbredning i världen som innebär att mellan 5 och 7 miljoner hektar åkermark förvandlas till öken varje år. Det innebär att det varje år försvinner dubbelt så mycket åkermark från jorden som Sveriges sammanlagda åkerareal. Och väldigt litet görs åt detta. Trots att man med olika tekniska hjälpmedel försöker öka världens livsmedelsproduktion minskar härigenom ändå livsmedelsproduktionen i världen per invånare i snabb takt. Vi har redan i dag en världssvält, och det finns ingenting f. n. som tyder på att inte den kommer att bli mer omfattande för varje år som går – och det är väldigt litet som vi kan samla oss till att göra.

Vi kan se ökenutbredningen och förstörelsen av vår produktionsförmåga som en del av en global miljöförstöring, som också innefattar växande luftföroreningar, som på sikt är ett hot mot vårt klimat och kan leda till väsentliga klimatförändringar. Enligt en del experter har vi redan fått de klimatförändringarna, och det skulle vara en orsak både till ökenutbredningen och till de stora översvåmningskatastroferna i monsunområdena i världen på sistone.

Nr 73

Torsdagen den
5 februari 1981

*Allmänpolitisk
debatt*

Den stora skövlingen av den tropiska regnskogen, t. ex. i Amazonområdet och i vissa delar av Asien, innebär att vi håller på att förstöra de områden där huvuddelen av allt syre på jorden produceras. Vilka konsekvenser det kommer att få vet vi först på lång sikt, men vi vet att skövlingen sker i fattiga länder, som känner sig tvingade att ta vara på de möjligheter de har att tjäna pengar och inte anser sig ha råd att tänka på syreförsörjningen åt de rika människorna i den rika världen på lång sikt.

Vidare finns problemet med världsarbetslösheten. Vi är med all rätt bekymrade om arbetslösheten i vårt land skulle stiga alltför långt över 2 %. I ett globalt perspektiv har vi att göra med en arbetslöshet som omfattar ungefär hälften av den arbetsföra befolkningen, kanske mer. Och det finns också risk för att den arbetslösheten kommer att växa i rask takt, med hänsyn till den stora mängd ungdomar som finns i de allra flesta fattiga länder. Det innebär att de allra flesta människor som är barn och ungdomar i världen i dag aldrig någonsin kommer att få ett fast arbete utan tvingas dra sig fram i bästa fall på tillfälliga arbeten och på mer eller mindre laglig verksamhet av olika slag. Och vad det här betyder i form av sociala spänningar och hot om konflikter av olika slag i olika delar av världen kan vi ganska lätt föreställa oss. De här förhållandena har att göra med dels den ojämna ekonomiska utvecklingen i världen, dels den teknik som utvecklas i rika länder med brist på arbetskraft och sprids till de fattiga länderna – vilket alltså medför att man inte utnyttjar möjligheterna att sätta folk i jobb utan i stället utnyttjar maskiner som är illa anpassade till u-ländernas förutsättningar.

Och vi har naturligtvis som det definitiva hotet i bakgrunden hotet om ett stort och omfattande krig. Det är sådant som vi inte särskilt gärna tänker på men som alltid är en realitet. Och vi skall vara på det klara med att det är just de ekonomiska orättvisorna, den stora misären, som kännetecknar större delen av den jord vi lever på, som också är den största risken för krigsutbrott. Vi kan redan i dag se att i stort sett alla militära urladdningar sker i u-världen, och den största risken för en världsomfattande militär konflikt är att någon av de konflikter vi har bland de fattiga länderna skall sprida sig och bli världsomfattande.

Den här typen av problem brukar vi gärna spara till de högtidliga sammanhangen och anse ligga ganska långt från den politiska vardag som vi måste brottas med – men egentligen är det faktiskt så, att de här problemen angår oss alla, även om vi lever i det lilla skyddade hörn av världen som heter Sverige.

Grundförutsättningarna för hela mänsklighetens existens hotas faktiskt när världens möjligheter att producera livsmedel undergrävs, när världsarbetslösheten breder ut sig och de sociala spänningarna i världen ökar. Det är inte bara människorna i de fattiga länderna som lider av det, även om det är allvarligt nog, utan det här är någonting som angår oss var i världen vi än befinner oss.

Ibland ligger det nära till hands att tycka att nu när vi har så dåligt med pengar i Sverige och när vi lånar så mycket utomlands osv., så borde vi verkligen trappa ned vår u-hjälp och inte satsa så mycket på de internatio-

nella frågorna. Det visar bara att vi inte riktigt har förmåga att se proportionerna på problemen eller att inse hur pass mycket mindre problemen är här hemma än våra problem ute i världen – de problem som vi har som en del av mänskligheten på det här jordklotet.

Något av det allra viktigaste som ligger framför oss måste vara att vi försöker få till stånd en internationell kraftsamling för att kunna ta itu med den här typen av problem – resursproblemen, miljöproblemen, sysselsättningsproblemen i världen och i bakgrunden också krigshotet som lurar om vi misslyckas.

Det här kräver svenska insatser och svensk opinionsbildning. Om vi aktivt skall kunna arbeta för att bekämpa de här problemen, så krävs det kanske också en bättre målinriktning när det gäller vår u-hjälp. I dag har vi ett bistånd som väldigt mycket har karaktären av samarbetsrelationer mellan Sverige och enskilda länder. Den u-landsdebatt som vi för i Sverige blir väldigt mycket en diskussion om olika länder. Vissa länder tycker vi om och dem skall vi hjälpa. Andra länder tycker vi inte om och dem skall vi inte hjälpa.

Jag tror att det är mycket viktigare att vi framöver diskuterar vad det är för insatser vi skall använda våra biståndsresurser till och att vi frågar oss vad det är för problem i världen som vi skall lösa. Sedan tar vi reda på var i världen vi kan göra insatser för att lösa de problemen. Vid en sådan bedömning skall man utgå från vilka internationella problem det är som anses vara de viktigaste och de mest brännande. Sedan skall vi ställa oss frågan: Var har Sverige de bästa förutsättningarna att hjälpa? Var har vi de bästa förutsättningarna att hjälpa dels – naturligtvis – med hänsyn till de pengar som vi kan sätta av, dels med hänsyn till de resurser i form av kunnande, produktionsförmåga, teknisk kapacitet osv. som vi i Sverige kan ställa upp med när det gäller att angripa de här internationella problemen?

Vad som behövs är alltså en svensk global utvecklingspolitik, som mindre handlar om olika typer av mottagarländer osv. och som mera handlar om en satsning på att angripa de stora, brännande internationella problemen. Lyckas vi inte angripa dem på sikt, lyckas vi inte vända den väldigt allvarliga situation som råder i en lång rad utvecklingsländer i världen, kommer vi att upptäcka att vår kamp för att göra det här samhället bättre, trivsammare och lyckligare att leva i på sikt är dömd att misslyckas. Vårt beroende av omvärlden kommer nämligen ständigt att slå tillbaka mot oss och göra våra egna begränsade insatser här hemma mer eller mindre meningslösa på sikt.

Herr talman! Dessa frågor kommer vi att få tillfälle att återkomma till här i kammaren.

Från centerhåll har väckts en motion som syftar till en mera målinriktad biståndspolitik, där vi just angriper de stora, globala problemen. I det sammanhanget kommer vi alltså att få möjlighet att ta ställning till i vilken utsträckning vi vill skapa förutsättningar för en sådan inriktning av den svenska utvecklingspolitiken. Men jag ville redan nu resa de här frågorna litet grand i perspektivet av den debatt som i övrigt har förts här i kammaren.

15 § Anmäldes och bordlades

Motion

1980/81:1923 av *Ingemar Konradsson m. fl.* med anledning av proposition 1980/81:67 om vissa frågor angående stålindustrin, m. m.

16 § Anmälan av interpellationer

Anmäldes och bordlades följande interpellationer som ingivits till kammarkansliet

den 4 februari

1980/81:93 av *Ulla Tillander* (c) till industriministern om åtgärder för att minska räntekostnaderna för småföretagare:

I ett läge med vikande sysselsättning inom storindustrin är det angeläget att småföretagsamheten får möjligheter att vidareutvecklas.

Friställda människor försöker ofta etablera sig som företagare för att finna sysselsättning åt sig själva och andra. Deras främsta kapital är ofta den yrkeserfarenhet och det kunnande de förvärvat vid en tidigare anställning. De är därför helt beroende av möjligheten att låna pengar till rimliga kostnader. Det höga diskonto vi nu har försvårar för människor som vill etablera sig som småföretagare. Om man lyckas låna erforderligt kapital så blir räntekostnaderna för höga.

Många krisorter är beroende av en väl fungerande småföretagsamhet. Som exempel kan nämnas Malmö, som drabbats av en stor arbetslöshet – inte minst genom Svenska Varvs beslut att reducera personalstyrkan vid Kockums med 1 500 anställda. I Malmö har småindustrin hittills utvecklats på ett positivt sätt och visat sig ha större möjligheter att klara en lågkonjunktur än de stora företagen.

De stimulansåtgärder som finns för småföretagsamheten motverkas av det höga diskontot. Den senaste höjningen av diskontot drabbar både nyetable-rad och befintlig småindustri på ett synnerligen besvärande sätt. Många småföretagare arbetar nu med stor andel lånat kapital. Räntekostnaderna har medfört att läget för många småföretagare i dag är kritiskt.

Med hänvisning till det anförda anhåller jag att till industriministern få framställa följande fråga:

Är industriministern beredd att ta initiativ till åtgärder som minskar räntekostnaderna för småföretagare?

den 5 februari

Nr 73

Torsdagen den
5 februari 1981

1980/81:94 av Åke Polstam (c) till utbildningsministern om temaforskningen vid universitetet i Linköping:

Anmälan av interpellationer

Beslutet att starta den temaorienterade forskningen vid universitetet i Linköping för ett par år sedan mottogs med mycket stort intresse. Arbetet har också gått planenligt och med stor entusiasm från universitetets sida. UHÄ har helhjärtat ställt upp och har också i sin anslagsframställning skrivit positivt, att den temaorienterade forskningen i Linköping är det mest framträdande exemplet på nyorientering inom forskningen i Sverige. Man har också framhållit värdet av att temaforskningen successivt utvecklas i ett samspel mellan lokala och centrala organ och att den inledda utbyggnaden bör fullföljas med kraft.

Temaforskningen har hittills under sin korta epok rönt stort intresse både inom och utom Sverige. Detta visar att satsningen redan från början var riktig och motiverar en fortsatt utbyggnad.

I årets budgetproposition har emellertid den av UHÄ tidigare planerade utbyggnadstakten för temaforskningen i Linköping brutits, vilket nu oroar berörda parter. Man har dock välvilligt tolkat förhållandet så – och även accepterat detta – att regeringen krympt anslagen till utbyggnaden av temaforskningen enbart mot bakgrund av det besvärliga budgetläget. Av allt att döma kommer inte heller några problem att uppkomma under det kommande budgetåret, eftersom ännu icke ianspråktagna reservationer kan disponeras. Men hur ter sig framtiden? Det är angeläget att få vetskap om utbildningsministerns avsikt vad gäller ambitionerna och målsättningen för temaforskningen i Linköping. Det är av betydelse för möjligheterna att genomföra en rationell planering av forskningen och utbildningen i Linköping. Det kan också bli svårt att rekrytera dugliga forskare eller att få sådana att stanna kvar inom organisationen, därest den långsiktiga resurstilldelningen bryts och man börjar fråga sig vilka medel som egentligen kan disponeras de närmaste åren för den här formen av forskning.

Mot bakgrund av det anförda hemställer jag om kammarens tillstånd att till utbildningsministern framföra följande fråga:

Ligger den ursprungliga målsättningen för temaforskningen i Linköping fast med en stegvis utbyggnad i huvudsaklig överensstämmelse med UHÄ:s långtidsplan?

17 § Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framstälts

den 5 februari

1980/81:254 av *Tyra Johansson* (s) till utbildningsministern om visning av barnförbjudna filmer på ungdoms- och fritidsgårdar:

De filmer som visas på de svenska biograferna är förhandsgranskade, och om de kan anses vara olämpliga för barn åsätts filmen viss åldersgräns för inträde till visningen.

Emellertid visas en mängd av dessa barnförbjudna filmer på våra ungdoms- och fritidsgårdar, och vid dessa visningar finns inga sådana åldersgränser. Detta innebär att 11–12-åringar t. ex. kan se den barnförbjudna filmen Benknäckargänget eller andra för barn mycket olämpliga filmer.

Med anledning av detta vill jag fråga utbildningsministern:

Har utbildningsministern uppmärksammat detta förhållande, och vilka åtgärder är i så fall utbildningsministern beredd att vidta för att rätta till detta missförhållande?

1980/81:255 av *Bonnie Bernström* (fp) till utbildningsministern om förbättrad undervisning i skolan avseende konsten att upprätta självdeklaration:

Den vånda de flesta människor genomlider inför deklarationens inlämnande runt den 15 februari beror inte alltid på dåligt samvete eller oordning bland alla papper. Det mesta av våndan beror på brist på kunskaper.

De flesta skattebetalare är självlärdade deklareranter. Skolan har inte stått för någon undervisning i konsten att deklarerera. Dess värre går fortfarande årskullar ut nian eller gymnasiet utan att ha fått någon undervisning i hur man deklarerar. För att upprätthålla en god skattemoral är goda kunskaper bland allmänheten en av de viktigare förutsättningarna.

Mot bakgrund av detta vill jag ställa följande fråga till utbildningsministern:

Avser utbildningsministern vidta åtgärder för att förbättra skolans undervisning i hur man deklarerar?

1980/81:256 av *Inga Lantz* (vpk) till utbildningsministern om betygssystemet inom lärarutbildningen:

Det tregradiga betygssystemet i lärarutbildningen har debatterats under många år. Regeringen sade redan 1978 att betygsfrågan måste lösas skyndsamt. Ännu har inget hänt.

Med anledning av det anförda vill jag fråga utbildningsministern:

När tänker regeringen avskaffa den tregradiga betygsskalan inom lärarutbildningen?

1980/81:257 av *Görel Bohlin* (m) till statsrådet Karin Andersson om information till invandrare rörande betydelsen av svensk borgerlig vigsel i vissa fall:

Nr 73

Torsdagen den
5 februari 1981

Enligt svensk lag skall äktenskap inom vissa främmande religioner ingångna i Sverige för att bli giltiga kompletteras med svensk borgerlig vigsel. Det finns skäl att tro att kunskaperna om dessa krav är dåliga bland invandrarna själva och i deras religiösa församlingar. Denna brist på kunskap och de sociala konsekvenserna därav kan för den enskilde bli ödesdiger, om det t. ex. i samband med dödsfall visar sig att parterna ej är att betrakta som gifta.

*Meddelande om
frågor*

Hur informeras invandrarna, deras organisationer och religiösa församlingar om de regler som gäller för att ett äktenskap enligt egen religion ingånget i Sverige skall bli giltigt även enligt svensk lag och således ge fullgott socialt skydd?

1980/81:258 av *Gunnel Jonäng* (c) till utrikesministern om en svensk protest mot planerna på stationering av neutronbomber i Europa:

Den nya Reaganadministrationen i USA överväger att ompröva förre presidenten Carters beslut att stoppa utvecklandet av neutronbomben. Skulle en sådan kursändring ske i USA innebär det en stationering av neutronbomber i Europa. Det innebär också en klar upprustning och ökade risker för kärnvapenkrig.

Är regeringen beredd att hos USA och dess allierade protestera mot stationering av neutronbomber i Europa och i övrigt verka för att förhindra utvecklandet av detta förödande vapen?

18 § Kammaren åtskildes kl. 15.55.

In fidem

BENGT TÖRNELL

/Anne-Vera Hellerstedt